

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΜΟΝΑΔΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

ΕΚΘΕΣΗ
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΒΑΣΕΙ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 1.1.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: «ΚΡΗΤΗ» 2014-2020

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ: 4

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ/ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ: 8.v

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ: 21

ΠΕΔΙΟ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ / ΤΥΠΟΣ ΔΡΑΣΕΩΝ/ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ: 106 / 8.v.1

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: 228.000 €

Ρέθυμνο, Ιούλιος 2016

Πίνακας περιεχομένων

Σύνοψη (Executive Summary).....	11
1. Εισαγωγή.....	17
2. Βασικά χαρακτηριστικά και εξέλιξη της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα.....	18
2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	18
2.2. Οικονομία.....	21
2.3. Κοινωνία.....	23
2.4. Αγορά εργασίας.....	26
2.5. Εκπαίδευση.....	33
2.5.1 Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα.....	37
2.5.2 NEETs (young people not in education, employment or training).....	38
2.6. Μετανάστευση και αλλοδαποί.....	43
2.6.1 Μέγεθος και σύνθεση του καταγεγραμμένου αλλοδαπού πληθυσμού (Απογραφή 2011).....	44
2.7. Βασικά συμπεράσματα ενότητας.....	48
2.7.1 Το εργατικό δυναμικό της χώρας μειώνεται.....	48
2.7.2 Το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία έχει ολοκληρωθεί.....	49
2.7.3 Ο κίνδυνος για την κοινωνία δεν απομακρύνεται.....	49
2.7.4 Άντρες και ηλικίες άνω των 30 ετών οι ομάδες εργαζομένων που πλήττονται περισσότερο.....	49
2.7.5 Η εκπαίδευση είναι κλειδί για την μείωση της ανεργίας.....	50
2.7.6 Μετανάστευση: ο αστάθμιστος παράγοντας.....	50
3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικονομία και εκπαίδευση στην Περιφέρεια Κρήτης.....	51
3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	51
3.2. Οικονομία.....	53
3.3. Εκπαίδευση.....	56
3.3.1 Οι Needs στην Κρήτη.....	58
3.4. Βασικά συμπεράσματα ενότητας.....	58
3.4.1 Η Κρήτη έχει περισσότερους αναλογικά νέους εργαζομένους.....	58
3.4.2 Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της Κρήτης οδηγούν την οικονομία της.....	59
4. Η αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης.....	60
4.1. Βασικά μεγέθη.....	60

4.1.1	Απασχόληση και ανεργία κατά φύλο	62
4.1.2	Απασχόληση και ανεργία κατά ηλικία	64
4.1.3	Απασχόληση και ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης	66
4.1.4	Απασχόληση και ανεργία κατά οικογενειακή κατάσταση	69
4.1.5	Απασχολούμενοι κατά θέση στην επιχείρηση	70
4.1.6	Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας	72
4.2.	Προφίλ ανέργων.....	73
4.3.	Δυναμικότητα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας με βάση την απασχόληση.....	78
4.4.	Δυναμικότητα επαγγελματιών με βάση την απασχόληση	79
4.5.	Οι αλλοδαποί στην αγορά εργασίας της Κρήτης	81
4.6.	Βασικά συμπεράσματα ενότητας	82
4.6.1	Εποχικότητα, το μεγαλύτερο πρόβλημα της τοπικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας.....	82
4.6.2	Υπό τις υπάρχουσες συνθήκες, η αγορά εργασίας στην Κρήτη μοιάζει ελκυστική	82
4.6.3	Σημάδια ανάκαμψης	82
4.6.4	Οι νέοι 20-24 ετών και οι άνεργοι 30-44 ετών.....	83
4.6.5	Στροφή στην ασφάλεια της μισθωτής εργασίας.....	83
4.6.6	Η απασχόληση των γυναικών εξαρτάται περισσότερο από την εκπαίδευση σε σχέση με την απασχόληση των αντρών.....	83
4.6.7	Τροφοδοτώντας το brain drain	84
4.6.8	Ο τουρισμός και οι κλάδοι γύρω από αυτόν καθορίζουν τη ζήτηση σε επαγγέλματα και δεξιότητες	84
5.	Τροφοδοτώντας της πρωτογενή έρευνα.....	85
5.1.	Ομάδες – στόχοι ποιοτικής έρευνας.....	85
5.1.1	Επιχειρήσεις.....	85
5.1.2	Ανθρώπινο δυναμικό	86
5.2.	Προσδιορισμός δειγματοληπτικών πλαισίων	86
5.2.1	Πρωτογενής ποσοτική έρευνα στις επιχειρήσεις.....	86
5.2.2	Πρωτογενής ποσοτική έρευνα στο ανθρώπινο δυναμικό	87
6.	Μεθοδολογικές επισημάνσεις	88
6.1.	Πηγές δευτερογενών δεδομένων	88
6.1.1	Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.....	88
6.1.2	Στοιχεία Βάσης Δεδομένων του ΟΑΕΔ.	89
6.1.3	Στοιχεία επιχειρήσεων	89

6.2. Εποχική διόρθωση.....	89
7. Βιβλιογραφία.....	91
8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Πίνακες ανάλυσης δεδομένων.....	95

Γραφήματα

Γράφημα 1 : Πληθυσμός κατά φύλο και ηλικία στην Ελλάδα.....	21
Γράφημα 2 : ΑΕΠ της Ελλάδας, 2008-2015 (εκ. ευρώ).....	22
Γράφημα 3 : Απασχόληση στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	27
Γράφημα 4 : Ανεργία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	28
Γράφημα 5 : Απασχόληση κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	29
Γράφημα 6 : Ανεργία κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	30
Γράφημα 7 : Απασχόληση κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	31
Γράφημα 8 : Ανεργία κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	32
Γράφημα 9 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Ελλάδα,.....	35
Γράφημα 10 : Απασχόληση κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	36
Γράφημα 11 : Ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	36
Γράφημα 12 : Ποσοστά NEETs ηλικίας 15-24 στην Ευρώπη, 2008-2015.....	39
Γράφημα 13 : Ποσοστά NEETs στην Ελλάδα και στην ΕΕ, 2008-2015.....	42
Γράφημα 14 : Εκτιμώμενες μεταναστευτικές ροές 1991-2014.....	44
Γράφημα 15 : Επίπεδα εκπαίδευσης αλλοδαπών (Απογραφή 2011).....	47
Γράφημα 16 : Κλάδοι δραστηριοτήτων ανά υπηκοότητα (Απογραφή 2011).....	48
Γράφημα 17 : Πληθυσμός της Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%).....	51
Γράφημα 18 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κρήτης, 2008-13 (εκ. ευρώ).....	53
Γράφημα 19 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-13 (εκ. ευρώ)	54
Γράφημα 20 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Κρήτης, 2008-13 (ευρώ).....	54
Γράφημα 21 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (ευρώ).....	55
Γράφημα 22 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Κρήτη (%).....	57
Γράφημα 23 : Απασχόληση στην Κρήτη διαχρονικά σε σχέση με το σύνολο της χώρας (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	60
Γράφημα 24 : Ανεργία στην Κρήτη διαχρονικά σε σχέση με το σύνολο της χώρας (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	61
Γράφημα 26 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%).....	63
Γράφημα 27 : Ανεργία στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%).....	64
Γράφημα 28 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%).....	65
Γράφημα 29 : Ανεργία στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ εκτός της ηλικιακής ομάδας των 65+), 2008-2016 (%).....	66
Γράφημα 30 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	67
Γράφημα 31 : Ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	67
Γράφημα 32 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	68
Γράφημα 33 : Ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%).....	68
Γράφημα 34 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%).....	69
Γράφημα 35 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)...	70
Γράφημα 36 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά θέση στο επάγγελμα διαχρονικά, 2008-2016.....	71
Γράφημα 37 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης, ΜΟ 2015 (%).....	74
Γράφημα 38 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, ΜΟ 2015 (%).....	75
Γράφημα 39 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη διαχρονικά, 2010-2016.....	76
Γράφημα 40 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά φύλο,.....	77

<i>Γράφημα 41 :Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά ηλικία, ΜΟ 2015 (%)</i>	<i>77</i>
<i>Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι, παρά το μικρό μέγεθος του δείγματος (32 παρατηρήσεις), δεν ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιήσουμε περισσότερο σύνθετες τεχνικές εποχικής διόρθωσης, καθώς θεωρήθηκε ασφαλής η παραδοχή της σταθερότητας του εποχικού προτύπου για κάθε έτος (πρβλ. Γρ. 39).....</i>	<i>90</i>

Πίνακες

Πίνακας 1 : Βασικοί δημογραφικοί δείκτες στην Ελλάδα, 2009-2013	19
Πίνακας 2 : Αναλογία απασχολούμενων επί του συνόλου του πληθυσμού στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2015	20
Πίνακας 3: ΑΠΑ κατά κλάδο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-15 (εκ. ευρώ).....	23
Πίνακας 4 : Κίνδυνος φτώχειας μετά τις μεταβιβαστικές πληρωμές από την κεντρική κυβέρνηση σε επιλεγμένες κατηγορίες πληθυσμού διαχρονικά, 2011-2015 (%).....	25
Πίνακας 5 : Δείκτες οικονομικής ανισότητας στην Ελλάδα διαχρονικά, 2011-2015.....	26
Πίνακας 6 : Τα 8 Επίπεδα του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων	34
Πίνακας 7 : Αναλογία απασχολούμενων επί του συνόλου του πληθυσμού στην Κρήτη διαχρονικά, 2008-2015 (%).....	52
Πίνακας 8 : Πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, Απογραφή 2011 (%)	52
Πίνακας 9 : Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά κλάδο στην Κρήτη διαχρονικά, 2008-2013 (εκ. ευρώ)	56
Πίνακας 10 : Άνεργοι κατά διάρκεια ανεργίας, φύλο και ηλικία στην Κρήτη Α΄ τρίμηνο 2016 (%).....	62
Πίνακας 11 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά μονοψήφιες ομάδες ατομικών επαγγελματιών διαχρονικά, μέσοι όροι ετών 2011-2015.....	71
Πίνακας 12 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας διαχρονικά, 2008-2015.....	72
Πίνακας 13 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, φύλο και ηλικία, ΜΟ 2015 (%).....	73
Πίνακας 14 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, ΜΟ 2015 (%)	74
Πίνακας 15 : Σύσταση εγγεγραμμένων ανέργων στην Κρήτη, ΜΟ 2015	75
Πίνακας 16 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά Περιφ. Ενότητα, ΜΟ 2015	78
Πίνακας 17 : Δυναμικότητα κλάδων στην Κρήτη με βάση την απασχόληση	79
Πίνακας 18 : Δυναμικότητα διψήφιων επαγγελματιών στην Κρήτη με βάση την απασχόληση.....	80
Πίνακας 19 : Κλάδοι δραστηριότητας που καθορίζουν τη ζήτηση στην αγορά εργασίας της Κρήτης.....	85
Πίνακας 20 : Πληθυσμός στην Ελλάδα κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)	95
Πίνακας 21 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας, 2008-2015 (εκ. ευρώ)	95
Πίνακας 22: Κατά Κεφαλήν Μεγέθη στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2015 (εκ. ευρώ)	95
Πίνακας 23 : Απασχόληση στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)	96
Πίνακας 24 : Ανεργία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%).....	96
Πίνακας 25 : Απασχόληση κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)	97
Πίνακας 26 : Ανεργία κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%).....	98
Πίνακας 27 : Απασχόληση κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)	99
Πίνακας 28 : Ανεργία κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)	100
Πίνακας 29 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Ελλάδα, Απογραφή 2011 (%)	101
Πίνακας 30 : Απασχόληση και ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%).....	101
Πίνακας 31 : Πληθυσμός της Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)	102
Πίνακας 32 : Αλλοδαπός πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, Απογραφή 2011 (%)	102
Πίνακας 33 : Πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)	102
Πίνακας 34 : Πληθυσμός Κρήτης κατά οικογενειακή κατάσταση, Απογραφή 2011 (%).....	103
Πίνακας 35 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κρήτης, 2008-13 (εκ. ευρώ)	103
Πίνακας 36 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (εκ. ευρώ).....	103

Πίνακας 37 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Κρήτης, 2008-2013 (ευρώ)	103
Πίνακας 38 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (ευρώ)	104
Πίνακας 39 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Κρήτη, Απογραφή 2011 (%)	104
Πίνακας 40 : Απασχόληση στην Κρήτη διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	105
Πίνακας 41 : Ανεργία στην Κρήτη διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	105
Πίνακας 42 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	106
Πίνακας 43 : Ανεργία στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	107
Πίνακας 44 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	108
Πίνακας 45 : Ανεργία στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	109
Πίνακας 46 : Απασχόληση και ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%)	110
Πίνακας 47 : Απασχόληση και ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%)	110
Πίνακας 48 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση (με ΕΔ) διαχρονικά, 2008-2016 (%)	111
Πίνακας 49 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%) ..	112
Πίνακας 50 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση και φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	113
Πίνακας 51 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση και φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)	114
Πίνακας 52 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά θέση στο επάγγελμα διαχρονικά, 2008-2016	115
Πίνακας 53 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας διαχρονικά, 2008-2016	116
Πίνακας 54 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης, μέσος όρος έτους 2015 (%)	117
Πίνακας 55 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, μέσος όρος έτους 2015 (%)	117
Πίνακας 56 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη διαχρονικά, 2010-2016	118
Πίνακας 57 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά φύλο, 2010-2016	118
Πίνακας 58 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά ηλικία, 2010-2016	118
Πίνακας 59 : Δυναμικότητα διψήφιων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στην Κρήτη	119

Συντομογραφίες

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΠΑ	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
ΑΣΠΑΙΤΕ	Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
ΕΔ	Εποχική διόρθωση
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΤΤ	Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων
ΕΚΕΠ	Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού
ΕΚΕΠΙΣ	Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Διά Βίου Μάθησης
ΕΛΙΑΜΕΠ	Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΠΠ	Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων
ΕΟΠΠΕΠ	Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΠΠ	Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων
ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ	Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ
ΙΤΕΠ	Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ	Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΓΣΕΕ
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΚΕΠΕΤ	Κέντρο Πολιτικής Έρευνας & Τεκμηρίωσης Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης
ΜΟ	Μέσος Όρος
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχολήσεων Εργατικού Δυναμικού
ΟΟΣΑ	Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
ΠΜΠΑΕ	Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας
ΤΕΙ	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

EQF	European Qualifications Framework
EUROFOUND	European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions
EU2020	Europe 2020 Strategy. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth
EUROSTAT	European Union Statistical Office
CEDEFOP	European Centre for Development of Vocational Training
IOM	International Organization for Migration
ISCED	International Standard Classification of Education
IVET	Initial Vocational Education and Training
NEET	young people Not in Education, Employment or Training
NQF	National Qualifications Framework
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
SGIB	Standing Group on Indicators and Benchmarks (of the European Commission)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	United Nations' Refugee Agency
UNSD	United Nations' Statistics Division

Σύνοψη (Executive Summary)

Η παρούσα μελέτη αφορά στην αποτύπωση της κατάστασης των πραγμάτων (state-of-play) αναφορικά με την απασχόληση (όσο και τις συσχετισμένες παραμέτρους) στην Κρήτη, βάσει δευτερογενών δεδομένων. Συνιστά δε το πρώτο Παραδοτέο (Π.1.1) του Έργου «Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας» στην Κρήτη (ΚΑ 4523). Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης (Π.1.1) θα αποτελέσουν τη βάση για τον σχεδιασμό της Πρωτογενούς Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας που θα ακολουθήσει, καθώς και για τον σχεδιασμό του προγράμματος στοχευμένου reskilling (το οποίο θα βασίζεται τόσο στα ευρήματα παρούσας δευτερογενούς ανάλυσης, όσο και της πρωτογενούς έρευνας, η οποία ακολουθεί την ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων). Η μελέτη ολοκληρώνεται με την επιλογή των δειγματοληπτικών πλαισίων και των παραμέτρων διεξαγωγής των ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών που θα ακολουθήσουν, βάσει των δευτερογενών δεδομένων που αποτυπώθηκαν και αναλύθηκαν στην παρούσα μελέτη.

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων συνοψίζονται ως ακολούθως:

1. Σε ότι αφορά στην αποτύπωση της κατάστασης των πραγμάτων (state-of-play) της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα:

- **Παρατηρείται μείωση του εργατικού δυναμικού της χώρας.** Οι παράγοντες, οι οποίοι συμβάλλουν καθοριστικά στη μείωση του εργατικού δυναμικού είναι οι εξής: α) η συνολική μείωση του πληθυσμού, κυρίως λόγω της καθοδικής τάσης των ποσοστών των γεννήσεων τα τελευταία 6 χρόνια, β) η γήρανση του πληθυσμού. Αξίζει να σημειωθεί, ότι παρά την αύξηση της εισροής των μεταναστών στη χώρα, οι δύο πρώτοι παράγοντες (συνολική μείωση του πληθυσμού και γήρανση του πληθυσμού) επιδρούν καθοριστικά στην μείωση του ποσοστού του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού.
- **Το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία έχει ολοκληρωθεί,** καθώς οι περισσότερες διαρθρωτικές αλλαγές και η συρρίκνωση της οικονομίας στην Ελλάδα συντελέστηκαν την πρώτη «τετραετία δημοσιονομικής προσαρμογής», δηλαδή κατά την περίοδο 2009-2013, στην διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκαν οι μεγαλύτερες μειώσεις στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, στο Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και στο πεδίο της απασχόλησης. Από το 2013 και έπειτα, παρατηρείται κάποια ανάσχεση (με διακυμάνσεις ωστόσο) της πτωτικής τάσης των βασικών μεγεθών της οικονομίας, και μια οριακή (συγκριτική) αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και συνακόλουθη μείωση του αριθμού των άνεργων ατόμων. Πρόκειται για μια εξέλιξη που κυρίως μπορεί να αποδοθεί στην

μείωση του κόστους εργασίας και στη σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς εργασίας.

- **Ωστόσο, ο κίνδυνος φτώχειας για τον ελληνικό πληθυσμό παραμένει και αυξάνεται, ενώ η ανεργία και δη η νεανική παραμένει σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα** (η Ελλάδα παραμένει 1^η χώρα στην ΕΕ28 ως προς αυτά). Η κατάσταση απασχόλησης, η εθνο-πολιτισμική προέλευση, η οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο συνιστούν παράγοντες που σχετίζονται με την αύξηση των ποσοστών των ατόμων που κινδυνεύουν να επέλθουν σε κατάσταση φτώχειας. Οι ομάδες που εμπíπτουν στις κατηγορίες υψηλού κινδύνου είναι (ή οφείλουν να είναι) ομάδες υψηλής προτεραιότητας ως προς την ενεργητική πολιτική απασχόλησης, και την πολιτική- στρατηγική για την κατάρτιση, δεδομένου ότι η τελευταία αποτελεί εξ ορισμού ενεργητική πολιτική απασχόλησης. Σε κάθε περίπτωση, οφείλει να λαμβάνεται υπόψη ότι οι παράμετροι κοινωνικής ευπάθειας (και μάλιστα σε συνθήκες κρίσης) έχουν την τάση να επισωρεύουν και να εκβάλλουν σε κοινωνικό αποκλεισμό.
- **Οι ομάδες εργαζομένων που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση είναι οι άνδρες και τα άτομα άνω των 30 ετών.** Τα υψηλά ποσοστά γυναικείας ανεργίας και συνακόλουθα τα χαμηλά ποσοστά γυναικείας απασχόλησης συγκριτικά με τα αντίστοιχα του ανδρικού φύλου οφείλουν να συναρτηθούν με ζητήματα κοινωνικού επικαθορισμού ρόλων. Βάσει των ποσοστών της απασχόλησης και της ανεργίας καθώς και των υψηλών ποσοστών μακροχρόνιας ανεργίας διαπιστώνεται ότι τα άτομα άνω των 30 ετών στην Ελλάδα δυσκολεύονται να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας, ενώ στην συγκεκριμένη κατηγορία πληθυσμού παρατηρείται μεγαλύτερος αριθμός νοικοκυριών με εξαρτώμενα μέλη.
- **Η οικονομική κρίση πλήττει επίσης έντονα το νεανικό πληθυσμό** (το ποσοστό της νεανικής ανεργίας στην Ελλάδα ήταν 50,4% το Μάρτιο του 2016- Eurostat 2016a) **και αποτελεί παράγοντα αύξησης του ποσοστού της κοινωνικά ευπαθούς ομάδας των Neets (young people Not in Education, Employment or Training).** Το ποσοστό των Neets στην χώρα έχει ανέλθει στο 17,2% έναντι 11,4% το 2008 (πριν από την έλευση της οικονομικής κρίσης) και 14,8% το 2010 (στα πρώτα έτη της κρίσης). Αξίζει να αναφερθεί ότι για το 2015, το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα ήταν κατά 42% μεγαλύτερο από το Μ.Ο. της Ε.Ε..
- Παρά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων (κάτω των 30 ετών) και της διαχρονικής μείωσης του ποσοστού απασχόλησής τους, **οι νέοι αποτελούν τη βασική πληθυσμιακή κατηγορία που δύναται να συμβάλει καθοριστικά στην ανάκαμψη της αγοράς εργασίας.** Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ποσοστά της μακροχρόνιας νεανικής ανεργίας δεν είναι (συγκριτικά) ιδιαίτερα υψηλά. Η μείωση του εργατικού κόστους στις ηλικίες κάτω των 24 ετών, η εφαρμογή κάποιων μέτρων την μελετούμενη περίοδο που εστιάζουν στην τόνωση της νεανικής απασχόλησης, η

αύξηση του μορφωτικού επιπέδου, οι αναδιαρθρώσεις στην αγορά εργασίας, από τις οποίες οι νέοι φαίνεται να ωφελούνται περισσότερο (όχι όμως και ως προς τα εργασιακά δικαιώματα) έναντι άλλων πληθυσμιακών κατηγοριών αποτελούν, ενδεχομένως, εξηγητικούς παράγοντες για την προαναφερθείσα εξέλιξη.

- **Υπάρχει θετική σχέση του επιπέδου εκπαίδευσης με την απασχόληση.** Με βάση τη διεθνή εμπειρία και έρευνα, παρατηρείται ισχυρότερη συσχέτιση της ανώτατης εκπαίδευσης, όσο και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχόληση σε σύγκριση με την γενική εκπαίδευση. Αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό της απασχολησιμότητας των αποφοίτων των επαγγελματικών σχολών κυμαίνεται περίπου στο ίδιο επίπεδο με το αντίστοιχο ποσοστό των αποφοίτων ανώτατων σχολών. Ωστόσο, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα παραμένει ελλειμματική σε σύγκριση με την γενική εκπαίδευση και δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς.
- **Η μετανάστευση στη χώρα, τα τελευταία 5 έτη, συνιστά αστάθμητο παράγοντα,** καθώς για πρώτη φορά τις τελευταίες δεκαετίες η Ελλάδα δεν είναι πια κυρίως χώρα υποδοχής (όπως συνέβη μετά το 1989), αλλά στην ουσία βρίσκεται στο μεταίχμιο χώρας υποδοχής και χώρας προέλευσης (λόγω και της έντασης της νέας μετανάστευσης από την Ελλάδα προς άλλες χώρες). Φυσικά δεν μπορούν να περάσουν απαρατήρητες και οι σημαντικές εισερχόμενες προσφυγικές ροές του τελευταίου έτους, η επίδραση των οποίων στην αγορά εργασίας δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί. Η ανάγκη για τη δημιουργία και ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου αντιμετώπισης του μεταναστευτικού προβλήματος σε σχέση με την αγορά εργασίας καθίσταται επιβεβλημένη.

2. Αναφορικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, την οικονομία και την εκπαίδευση στην Περιφέρεια Κρήτης:

- Ο πληθυσμός της Κρήτης είναι νεότερος από ότι στο σύνολο της χώρας. Επομένως, αναμένεται, μέσα στα επόμενα έτη, να ενταχθεί (ή να επιδιώξει να ενταχθεί) ένας σημαντικά μεγάλος αριθμός (αναλογικά με τον πληθυσμό) νέων στην αγορά εργασίας. Τα προαναφερθέντα υποδηλώνουν ότι **η Περιφέρεια Κρήτης έχει περισσότερους αναλογικά νέους εργαζομένους.** Δεδομένης της εκπαίδευσης που λαμβάνει ή πρόκειται να λάβει το συγκεκριμένο εργατικό δυναμικό, η Περιφέρεια Κρήτης έχει την δυνατότητα να επιτύχει υψηλότερα ποσοστά αντιστοίχισης προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων, να ελαχιστοποιήσει το φαινόμενο της διαρθρωτικής ανεργίας και να αυξήσει την κινητικότητα στην αγορά εργασίας μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, στη μορφή της στοχευμένης και θεματοποιημένης επικαιροποίησης δεξιοτήτων (reskilling).

- **Οι κλάδοι που κατευθύνουν την οικονομία της Περιφέρειας Κρήτης και, συγχρόνως, αποτελούν και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά της είναι ο τουρισμός, η εστίαση και το εμπόριο (που τροφοδοτούνται από τον τουρισμό), καθώς και η διαχείριση ακίνητης περιουσίας.** Οι συγκεκριμένοι κλάδοι συνιστούν τους πυλώνες, πάνω στους οποίους η οικονομία της Κρήτης χρειάζεται να στηριχθεί μέσα στα επόμενα έτη. Σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα, τομείς οικονομικής δραστηριότητας όπως η ενίσχυση της καινοτομίας και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την βελτίωση των υποδομών (π.χ. ΒΟΑΚ, μαρίνες, αεροδρόμια) δύνανται να συμβάλουν μακροπρόθεσμα στην αύξηση του περιφερειακού ΑΕΠ και στην μείωση της ανεργίας και κατά συνέπεια στην γρηγορότερη έξοδο της οικονομίας της Περιφέρειας Κρήτης από την οικονομική κρίση.

3. Σε σχέση με την Αγορά Εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης:

- **Το μεγαλύτερο πρόβλημα της τοπικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας της Περιφέρειας Κρήτης είναι η εποχικότητα.** Παρατηρούνται μεγάλες μεταβολές στην απασχόληση, καθώς ο τουρισμός αποτελεί τον βασικό κλάδο της τοπικής οικονομίας και μετατρέπει πολλές φορές μία θέση πλήρους απασχόλησης σε θέση «μερικής απασχόλησης». Δεδομένης της φάσης προσαρμογής και αναδιάρθρωσης της τοπικής οικονομίας, θεωρείται αναγκαία μία ολοκληρωμένη στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης και η ανάδειξη της μελλοντικής δομής της.
- **Η αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης φαίνεται να μοιάζει ελκυστική.** Διαχρονικά το ποσοστό απασχόλησης στην Κρήτη είναι υψηλότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου της χώρας, ενώ, συγχρόνως, το ποσοστό ανεργίας κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα. Τα ποσοστά απασχόλησης στις ενεργές εργασιακά ηλικίες (30-65 ετών και 25-29 ετών) είναι υψηλότερα σε σχέση με το σύνολο της χώρας, ενώ τα ποσοστά ανεργίας στις ίδιες ηλικιακές ομάδες είναι χαμηλότερα συγκριτικά με τα αντίστοιχα του συνόλου της χώρας. Επιπλέον, η Κρήτη έχει σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό μακροχρόνια ανέργων. Τόσο η αύξηση του πληθυσμού στην Κρήτη όσο και η προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού της χώρας για αναζήτηση εργασίας, ενδεχομένως, να τροφοδοτούνται, σε ένα ποσοστό, από τα προαναφερθέντα.
- **Διαπιστώνεται βελτίωση της κατάστασης τόσο ως προς την ανεργία όσο και στην απασχόληση, ιδίως στις πιο ενεργές εργασιακά ηλικίες.** Τα μέτρα προσωρινού χαρακτήρα για την αύξηση της απασχόλησης καθώς και η μείωση του κόστους εργασίας ή/και η σταδιακή απελευθέρωση που συντελείται στην αγορά εργασίας, ενδεχομένως, να συμβάλουν σ αυτή την «δειλή» ανάκαμψη, που στην Κρήτη είναι ορατότερη.

- **Η ούτως ή άλλως οριακή βελτίωση σε σχέση με την απασχόληση και την ανεργία, γίνεται αναιμική στην ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών (ηλικία εισόδου στην αγορά εργασίας)** σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην έλλειψη εργασιακής εμπειρίας της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας και όχι στην έλλειψη μορφωτικού κεφαλαίου. **Η ηλικιακή ομάδα 30-44 ετών συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων**, ενώ το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξάνεται σε σημαντικό βαθμό σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, γεγονός που δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την επανένταξη στην αγορά εργασίας. Επιπροσθέτως, στην ίδια ηλικιακή κατηγορία πληθυσμού, ο κίνδυνος της φτώχειας αυξάνεται σε περίπτωση έγγαμων με εξαρτώμενα μέλη. Τόσο οι επιχειρήσεις, όσο και το ίδιο το επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν, δυνάμει, παράγοντες ενίσχυσης των πιθανοτήτων εισόδου του νεανικού πληθυσμού (20-24 ετών) και επανένταξης των ανέργων ατόμων 30-44 ετών στην αγορά εργασίας στην Κρήτη.
- **Στροφή στην ασφάλεια της μισθωτής εργασίας:** Η οικονομική κρίση οδήγησε ένα ποσοστό του εργατικού δυναμικού να στραφεί στην αυτό-απασχόληση ως αντιστάθμισμα στην ανεργία. Ωστόσο, αρκετοί αυτό-απασχολούμενοι ζημιώθηκαν, με αποτέλεσμα τα παρατηρείται διαχρονικά μία αύξηση της αναλογίας των μισθωτών επί του συνόλου των απασχολούμενων. Το προαναφερθέν προκύπτει από την ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού του εργατικού δυναμικού που αναζητά μισθωτή εργασία λόγω της «σχετικής» ασφάλειας που προσφέρει σε σχέση με το ελεύθερο επάγγελμα. Ωστόσο, από τη στιγμή που η προσφορά εργασίας δεν επαρκεί, πιθανώς να υπάρξει μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού εκ νέου. Η αύξηση των φορολογικών μέτρων στους αυτοαπασχολούμενους αναμένεται να επιβαρύνει την προαναφερθείσα τάση.
- **Η απασχόληση των γυναικών στην Κρήτη σχετίζεται περισσότερο με το επίπεδο εκπαίδευσης σε σύγκριση με την απασχόληση των ανδρών.** Το ποσοστό απασχόλησης των ανδρών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο των γυναικών. Το επίπεδο εκπαίδευσης έχει, σχεδόν ευθεία συσχέτιση με την γυναικεία απασχόληση στην Κρήτη. Κατά συνέπεια οι γυναίκες χωρίς εκπαίδευση, ή με χαμηλό μορφωτικό κεφάλαιο διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να μην ενταχθούν στην αγορά εργασίας.
- **Brain Drain:** Παρόλο που τρεις στους δέκα άνεργους στην Περιφέρεια Κρήτης έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο ή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, η ζήτηση για ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό αυξάνεται. **Η αναντιστοιχία αυτή φαίνεται να τροφοδοτεί την αύξηση του φαινομένου του brain drain.**

- Όπως ήδη επισημάναμε, **οι κλάδοι του τουρισμού, της εστίασης και του εμπορίου στην Κρήτη** απασχολούν συνολικά το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού και το μερίδιό τους αυξάνεται σταθερά από το 2013. Ως εκ τούτου αυτοί οι κλάδοι- τομείς οικονομικής δραστηριότητας **αναμένεται να καθορίσουν κυρίως την ζήτηση σε επαγγέλματα και δεξιότητες στο μέλλον**. Η γενικότερη στρατηγική ανάπτυξης της Περιφέρειας Κρήτης θα συμβάλλει σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση. Το ερευνητικά- εδραιωμένο πρόγραμμα κατάρτισης στην μορφή του στοχευμένου reskilling, επίσης μπορεί να συμβάλει σε μια τέτοια προοπτική.

1. Εισαγωγή

Ο Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας (ΠΜΠΑΕ) αφορά στη συγκρότηση ενός μόνιμου μηχανισμού στην Περιφέρεια Κρήτης, στο πλαίσιο της υλοποίησης του έργου από τη Μονάδα Ερευνών Αγοράς και Επιχειρηματικότητας του Πανεπιστημίου Κρήτης για την Περιφέρεια Κρήτης. Το Έργο με ΚΑ 4523 υλοποιείται από Ομάδα Έργου, στην οποία συμμετέχουν Καθηγητές και Ερευνητές από διαφορετικά Τμήματα και Σχολές του Πανεπιστημίου Κρήτης (Π.Κ.). Επιστημονικός Υπεύθυνος (ΕΥ) είναι ο Καθηγητής Μιχάλης Ταρουδάκης (Τμήμα Μαθηματικών και Εφαρμοσμένων Μαθηματικών Π.Κ.) και την Ομάδα Διοίκησης του Έργου (ΟΔΕ) συναπαρτίζουν ο ΕΥ και οι Καθηγητές Νίκος Παπαδάκης (Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Π.Κ.) και Βαγγέλης Τζουβελέκας (Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Π.Κ.).

Ο ΠΜΠΑΕ στοχεύει στη διάγνωση και παρακολούθηση της κατάστασης των πραγμάτων (state of play) και των τάσεων στην αγορά εργασίας, όσο και των αναγκών της αγοράς εργασίας σε δεξιότητες και επαγγέλματα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης για την περίοδο 2016-2021.

Σκοπός του ΠΜΠΑΕ είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός ερευνητικά εδραιωμένου ολοκληρωμένου προγράμματος στοχευμένης κατάρτισης- reskilling του ανθρώπινου δυναμικού στην Περιφέρεια Κρήτη, με βάση το προφίλ δεξιοτήτων, τις δυνατότητες και τις ανάγκες του ανά ταξινόμική κατηγορία (skills supply), καθώς και με βάση τις ανάγκες των επιχειρήσεων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (skills demand).

Η παρούσα μελέτη αφορά στην αποτύπωση της αγοράς εργασίας της Κρήτης μέσω δευτερογενών δεδομένων και αποτελεί το πρώτο Παραδοτέο (Π.1.1) του Έργου, πάνω στο οποίο θα βασισθεί ο σχεδιασμός της Πρωτογενούς Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας που θα ακολουθήσει, καθώς και ο σχεδιασμός του reskilling.

Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη εκκινεί από την αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών και των εξελίξεων στην οικονομία, την κοινωνία, την αγορά εργασίας και την εκπαίδευση σε επίπεδο χώρας, προχωρά στην ανάλυση των βασικών μεγεθών της οικονομίας και της εκπαίδευσης- κατάρτισης στην Κρήτη και ολοκληρώνεται με την αναλυτική αποτύπωση όλων των μεγεθών της αγοράς εργασίας της Κρήτης. Με βάση τα στοιχεία που αναλύθηκαν οι συντελεστές του Έργου προχωρούν στην επιλογή των δειγματοληπτικών πλαισίων και των παραμέτρων διεξαγωγής των ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών.

Ο βασικότερος μεθοδολογικός περιορισμός του παρόντος παραδοτέου αφορά στην αναλυτική αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης ως προς τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Κρήτη. Οι ελλείψεις σε αυτό το πεδίο οφείλονται στη μη

αποστολή (μέχρι σήμερα) των σχετικών δεδομένων από το Υπουργείο Οικονομικών. Υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές πηγές που θα μπορούσε η Ερευνητική Ομάδα να χρησιμοποιήσει για την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της επιχειρηματικότητας στην Κρήτη. Ωστόσο επελέγη η μόνη απολύτως αξιόπιστη πηγή και συγκεκριμένα το TaxisNet του Υπουργείου Οικονομικών. Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες που κατέβαλε η Επιστημονική Ομάδα δεν κατέστη δυνατόν μέχρι σήμερα να έχουμε πρόσβαση στην συγκεκριμένη βάση δεδομένων. Δεδομένου ότι το ΥΠΟΙΚ έχει επιβεβαιώσει ότι θα αποστείλει τα δεδομένα, όταν αυτό συμβεί η μελέτη του Παραδοτέου 1.1 θα επικαιροποιηθεί ως προς την ανάλυση των στοιχείων των επιχειρήσεων και θα επανυποβληθεί.

2. Βασικά χαρακτηριστικά και εξέλιξη της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα

2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μιας χώρας έχουν άμεση συσχέτιση με τις τάσεις και τη δυναμική της αγοράς εργασίας, καθώς αντανακλούν στη σύνθεση του εργατικού δυναμικού. Σκόπιμο είναι συνεπώς να τα εξετάσουμε εν συντομία.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011¹ (αναθεωρημένα στοιχεία), ο πληθυσμός στην Ελλάδα ανέρχεται σε 10.816.286 άτομα, εκ των οποίων 5.303.223 είναι άντρες (ποσοστό 49%) και 5.513.063 είναι γυναίκες (ποσοστό 51%). Το μέγεθος του πληθυσμού είναι μειωμένο κατά 1,38% σε σχέση με την απογραφή του 2001² (10.934.097 άτομα).

Δύο είναι τα κυρίαρχα ζητήματα σε σχέση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας. Το ένα αφορά στην *αύξηση του ποσοστού αλλοδαπών κατοίκων* και το δεύτερο αφορά στη *γήρανση του πληθυσμού*. Και τα δύο αυτά ζητήματα έχουν επίδραση στη σύσταση και το μέγεθος του εργατικού δυναμικού.

¹ ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την αναθεώρηση των αποτελεσμάτων της Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών 2011 στις 20/3/2014

² ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2001

Πίνακας 1 : Βασικοί δημογραφικοί δείκτες στην Ελλάδα, 2009-2013

Δημογραφικοί δείκτες	2009	2010	2011	2012	2013
Δείκτης Γήρανσης	129,0	130,7	132,9	135,4	138,3
Δείκτης Εξάρτησης	50,4	51,0	51,8	52,8	53,7
Δείκτης Γονιμότητας	1,50	1,48	1,40	1,34	1,29

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πιο συγκεκριμένα, ο μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας με αλλοδαπή υπηκοότητα ανήλθε σε 912.000 άτομα κατά την απογραφή του 2011, αυξημένος κατά 19,7% σε σχέση με την απογραφή του 2001 (762.191 άτομα). Μεγάλο μέρος του πληθυσμού αυτού θα διεκδικήσει και θα καταλάβει θέσεις εργασίας, ειδικά στην περίπτωση που ο «εγχώριος ανταγωνισμός» στερείται ειδίκευσης, όπως υποστηρίζει έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος³.

Παράλληλα, ο **Δείκτης Γήρανσης** του πληθυσμού, που ορίζεται ως η αναλογία του γεροντικού πληθυσμού (ηλικίας 65 ετών και άνω) προς τον ηλικιακά νεότερο (0-14 ετών), ανέρχεται στο 138,3 αυξημένος κατά 9,3 μονάδες σε σχέση με το 2009, την ίδια στιγμή που ο **Δείκτης Ολικής Γονιμότητας** (ο μέσος αριθμός ζωντανών παιδιών που θα γεννήσει μια γυναίκα αν επικρατούν οι συνθήκες γονιμότητας) μειώνεται σταθερά⁴ (Πίνακας 1).

Άμεση συνέπεια της γήρανσης του πληθυσμού είναι η συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού, όπως υποδεικνύει ο **Δείκτης Εξάρτησης** (η αναλογία του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού (ηλικίας 0-14 και 65 ετών και άνω) προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (15-64 ετών) που κατά την πενταετία 2009-2013 αυξήθηκε κατά 3,3 μονάδες από 50,4 σε 53,7.

Τα στοιχεία αυτά έρχονται να επιβεβαιώσουν τις εκτιμήσεις του *Cedefop* για μείωση του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα κατά 5,8% έως το 2025 (τη στιγμή που το εργατικό δυναμικό στο σύνολο της Ε.Ε. αναμένεται να αυξηθεί κατά 0,6%)⁵, καθώς και τις εκτιμήσεις του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για μείωση του εργατικού δυναμικού στη χώρα μας κατά 12% έως το 2050⁶. Σημαντικό ρόλο στις τάσεις αυτές φαίνεται να διαδραματίζει επίσης η παρατεταμένη κρίση της

³ Τράπεζα της Ελλάδος, Working paper on The impact of immigration on the employment and wages of native workers, 2013

⁴ ΕΛΣΤΑΤ, Η Ελλάς με αριθμούς, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2015

⁵ Cedefop, 2016 Skills Forecast – Labour Force

⁶ OECD (2011), *Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care. Sizing Up the Challenge Ahead: Future Demographic Trends and Long-term Care Costs.*

Ελληνικής Οικονομίας που οδηγεί ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας στην μετανάστευση.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται η αναλογία των απασχολούμενων κατά το Α' τρίμηνο του κάθε έτους επί του συνόλου του πληθυσμού. Ο αριθμός των απασχολούμενων προκύπτει από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ⁷, ενώ ο πληθυσμός προκύπτει από τα στοιχεία του υπολογιζόμενου πληθυσμού κατά την 1^η Ιανουαρίου του κάθε έτους⁸ της ίδιας Αρχής. Διαφαίνεται ότι οι απασχολούμενοι στην Ελλάδα έχουν μειωθεί σημαντικά (σχεδόν κατά ένα εκατομμύριο), ενώ η αναλογία τους προς τον πληθυσμό δεν ξεπερνά σήμερα (2015) το 32,3%, έχοντας μειωθεί κατά 10 σχεδόν ποσοστιαίες μονάδες από το 2008. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, σήμερα εργάζεται ένας στους τρεις Έλληνες.

Πίνακας 2 : Αναλογία απασχολούμενων επί του συνόλου του πληθυσμού στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2015

Ηλικία	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Πληθυσμός	11.060.937	11.094.745	11.119.289	11.123.392	11.086.406	11.003.615	10.926.807	10.858.018
Απασχολούμενοι	4.567.154	4.545.559	4.445.999	4.165.462	3.784.968	3.504.203	3.483.716	3.504.446
Αναλογία (%)	41,3	41,0	40,0	37,4	34,1	31,8	31,9	32,3

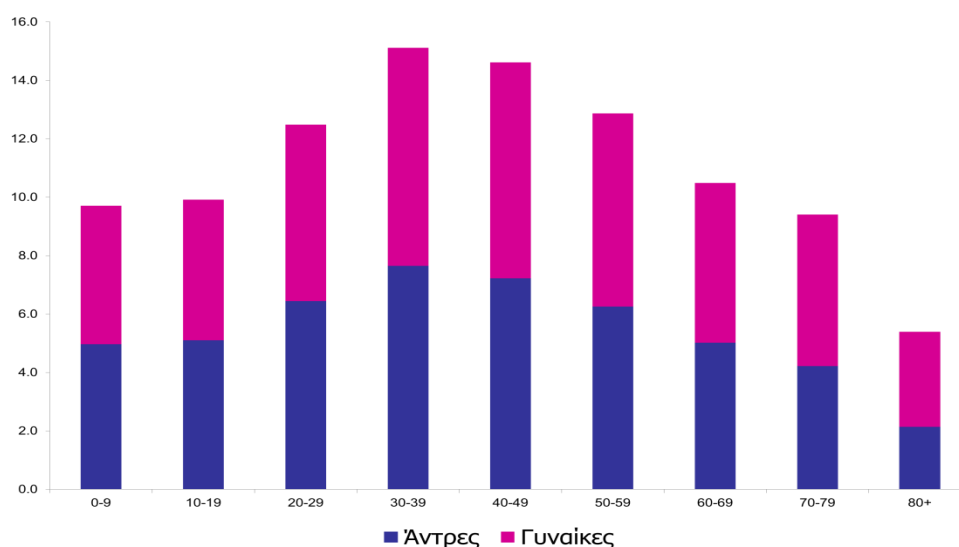
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικία παρουσιάζεται στο Γράφημα 1. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού εμφανίζεται μεταξύ των ηλικιών 30-49 ετών, ενώ οι γυναίκες υπερτερούν αριθμητικά μετά την ηλικία των 40 ετών και για όσο αυξάνεται η ηλικία, υποδεικνύοντας ότι ο γυναικείος πληθυσμός είναι γηραιότερος από τον αντρικό. Αυτό ενδεχομένως να σχετίζεται με την αυξημένη θνησιμότητα των αντρών⁹.

⁷ ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

⁸ Αναθεωρημένος Υπολογιζόμενος Πληθυσμός κατά φύλο την 1η Ιανουαρίου σε επίπεδο Συνόλου Χώρας, Διοικητικών Περιφερειών και Νομών (2002 - 2015)

⁹ ΕΛΣΤΑΤ, Θάνατοι στην Ελλάδα κατά φύλο και ηλικία του θανόντος (2000-2014)

Γράφημα 1 : Πληθυσμός κατά φύλο και ηλικία στην Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

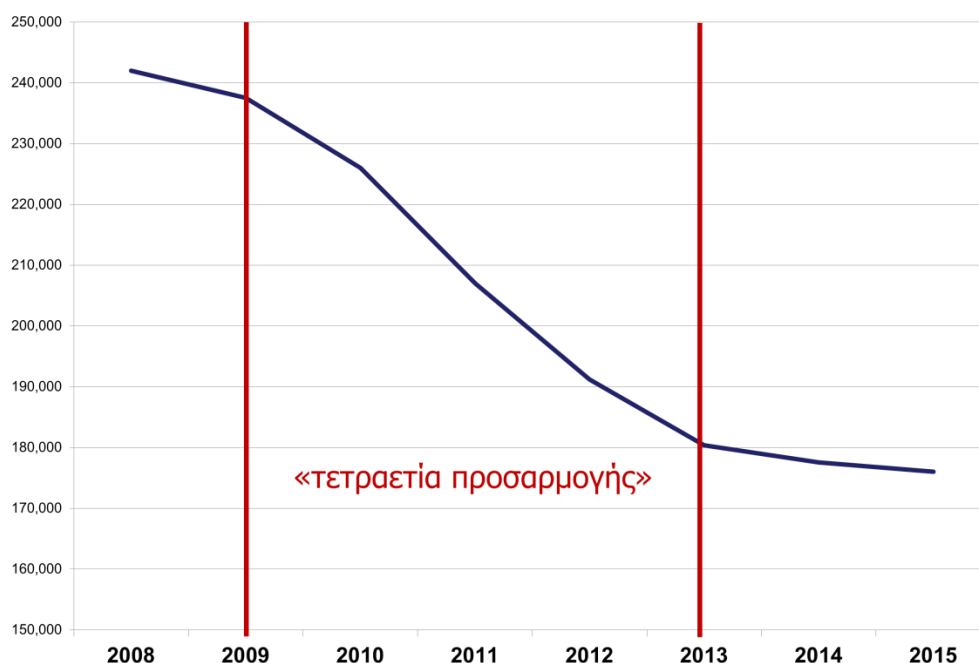
2.2. Οικονομία

Στο πεδίο της οικονομίας, η Ελλάδα διανύει το έβδομο κατά σειρά έτος συρρίκνωσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της, που κατά το έτος 2008 άγγιξε τη μεγαλύτερη τιμή του (241,99 δις ευρώ) μετά την είσοδο της χώρας στο κοινό Ευρωπαϊκό νόμισμα. Έκτοτε, μειώνεται σταθερά για να φτάσει κατά το έτος 2015 στα 176,02 δις ευρώ.

Η μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται κατά την περίοδο που ξεκινά στα μέσα του 2009 και φτάνει ως τα μέσα του 2013, η οποία έχει επίδραση σε όλους τους τομείς όπως θα δούμε στην πορεία αυτής της έκθεσης. Η περίοδος αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως η «*τετραετία δημοσιονομικής προσαρμογής*» της ελληνικής οικονομίας.

Από το σημείο αυτό και μετά η πτωτική τάση περιορίζεται, δείχνοντας ότι η οικονομία οδεύει προς τη σταθεροποίηση χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπάρχουν εμφανή σημάδια ανάκαμψης της πραγματικής οικονομίας.

Γράφημα 2 : ΑΕΠ της Ελλάδας, 2008-2015 (εκ. ευρώ)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (εκτιμήσεις), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το μείγμα πολιτικής που ακολούθησε η Ελλάδα τα τελευταία έξι χρόνια, το οποίο βασίστηκε κυρίως στην αύξηση της φορολογίας και όχι στην μείωση των δαπανών της κεντρικής κυβέρνησης περιόρισε σημαντικά τις ιδιωτικές επενδύσεις μειώνοντας δραστικά το Καθαρό Εθνικό Διαθέσιμο Εισόδημα κατά την περίοδο 2008-15 (-20,4% από 16.586 ευρώ σε 13.206 ευρώ) καθώς και το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (-17,8% από 19.769 ευρώ σε 16.250 ευρώ)¹⁰.

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο στην Ελλάδα από το 2008 έως το 2015. Τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία παράγουν συνδυαστικά οι κλάδοι «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο και επισκευές μηχανοκίνητων οχημάτων», «Μεταφορά και αποθήκευση», «Υπηρεσίες εστίασης» και «Υπηρεσίες παροχής καταλύματος». Ακολουθούν συνδυαστικά οι κλάδοι «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση», «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και μέριμνα».

Πολύ υψηλή σχετικά προστιθέμενη αξία παράγει επίσης ο κλάδος «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» και συνδυαστικά οι κλάδοι «Ορυχεία και λατομεία», «Μεταποίηση», «Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και

¹⁰ ΕΛΣΤΑΤ, Κατά Κεφαλήν Μεγέθη (προσωρινά στοιχεία), 2006-2014

κλιματισμού» και «Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και εξυγίανση».

Πίνακας 3: ΑΠΑ κατά κλάδο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-15 (εκ. ευρώ)

Κλάδος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	6.793	6.663	6.519	6.109	6.191	5.964	6.019	6.261
Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων, εξυγίανση	27.176	25.825	22.368	22.016	21.571	21.431	20.142	19.584
Κατασκευές	10.719	10.550	8.888	6.310	5.821	4.757	4.575	3.999
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσίες εστίασης	56.917	51.420	49.399	44.313	37.677	37.038	39.042	39.466
Ενημέρωση και επικοινωνία	8.061	8.568	7.683	6.355	5.518	5.132	5.021	4.905
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	9.396	9.775	9.623	8.652	8.396	7.707	7.137	6.814
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	28.303	29.544	33.515	31.367	32.324	29.902	27.960	26.770
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	13.649	13.463	10.593	9.570	8.683	8.195	8.113	8.507
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	43.968	46.716	43.238	40.403	35.920	33.167	32.238	32.538
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες	8.835	9.868	7.820	6.815	6.879	6.690	6.578	6.355

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (από το 2011 και μετά τα στοιχεία είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Σε όλους τους κλάδους παρατηρούμε μείωση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας διαχρονικά. Η πτωτική τάση μειώνεται ή και αντιστρέφεται κατά το έτος 2013, οπότε και ολοκληρώθηκε το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών της οικονομίας. Τη μεγαλύτερη μείωση εμφανίζει ο κλάδος των κατασκευών που χάνει σχεδόν τα 2/3 της προστιθέμενης αξίας του, ενώ τη μικρότερη μείωση εμφανίζει ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας. Οι μακρόχρονες επιπτώσεις των διαρθρωτικών αυτών αλλαγών στην απασχόληση είναι προς το παρόν άγνωστες. Η επέκταση κάποιων κλάδων σε συνδυασμό με την συρρίκνωση κάποιων άλλων επιβάλλουν την διαμόρφωση ενός εθνικού στρατηγικού σχεδιασμού για την κινητικότητα στην αγορά εργασίας.

2.3. Κοινωνία

Ο κοινωνικός αντίκτυπος της κρίσης είναι πολύ σοβαρός. Κατά την πενταετία 2011-2015 το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας αυξήθηκε κατά 4,7 ποσοστιαίες μονάδες από 31% σε 35,7%, ενώ το ποσοστό των νοικοκυριών με

υλικές στερήσεις αυξήθηκε κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες, από 15,2% σε 22,2%¹¹. Να σημειωθεί ότι κατά το έτος 2015 το κατώφλι της φτώχειας διαμορφώνεται στις 4.512 ευρώ ετησίως ανά άτομο και σε 9.475 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών.

Οι παράγοντες που φαίνεται να σχετίζονται σημαντικά με την φτώχεια είναι η κατάσταση απασχόλησης, ο τύπος του νοικοκυριού, το επίπεδο εκπαίδευσης και η υπηκοότητα. Έτσι, για τους ανέργους και τους εργαζομένους με μερική απασχόληση ο κίνδυνος φτώχειας σχεδόν τριπλασιάζεται, για τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά και για τους αλλοδαπούς σχεδόν διπλασιάζεται, ενώ για τα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση μειώνεται πάνω από το μισό. Στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται αναλυτικά ο κίνδυνος φτώχειας για επιμέρους πληθυσμιακές κατηγορίες¹².

Η κοινωνική προστασία είναι επίσης περιορισμένη, αφού οι μεταβιβαστικές πληρωμές από την κεντρική κυβέρνηση (χωρίς τις συντάξεις) μειώνουν τον κίνδυνο φτώχειας μόλις 4.1 ποσοστιαίες μονάδες από 25,5% σε 21,4%. Οι συντάξεις συμβάλουν σε μείωση 27,4 ποσοστιαίων μονάδων, αφού ο κίνδυνος φτώχειας πριν από αυτές ανέρχεται στο 52,9%⁶.

¹¹ ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2015

¹² Τα στοιχεία για τον κίνδυνο φτώχειας στις επιμέρους πληθυσμιακές κατηγορίες προέρχονται από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2015 της ΕΛΣΤΑΤ, με εξαίρεση τα στοιχεία του κινδύνου φτώχειας ανά επίπεδο εκπαίδευσης που προέρχονται από την έκθεση της ΕΛΣΤΑΤ «Η Ελλάδα με αριθμούς, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2015»

Πίνακας 4 : Κίνδυνος φτώχειας μετά τις μεταβιβαστικές πληρωμές από την κεντρική κυβέρνηση σε επιλεγμένες κατηγορίες πληθυσμού διαχρονικά, 2011-2015 (%)

Κατηγορίες πληθυσμού	2011	2012	2013	2014	2015
Κατάσταση απασχόλησης					
Εργαζόμενοι	11,9	15,1	13,1	13,4	13,4
Άνεργοι	44,0	45,8	46,3	45,9	44,8
Μορφή απασχόλησης					
Πλήρης	10,4	13,4	10,7	11,9	11,6
Μερική	21,4	27,3	27,0	27,9	28,2
Ηλικία					
0-17	23,7	26,9	28,8	25,5	26,6
18-64	20,0	23,8	24,1	23,5	22,5
65+	23,6	17,2	15,1	14,9	13,7
Τύπος νοικοκυριού					
Με εξαρτώμενα παιδιά	23,2	28,1	28,9	25,7	32,2
Χωρίς εξαρτώμενα παιδιά	19,5	18,6	17,9	18,7	17,6
Υπηκοότητα					
Ημεδαποί	29,7	36,0	36,1	37,6	37,4
Αλλοδαποί	58,3	62,7	68,7	68,3	64,3
Επίπεδο εκπαίδευσης					
Έως Γυμνάσιο	29,5	28,7	27,4	27,2	-
Λύκειο και μεταδευτεροβάθμια	19,8	18,9	23,2	22,6	-
Τριτοβάθμια	7,1	12,5	8,8	8,7	-

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Την ίδια στιγμή, η οικονομική ανισότητα αυξάνεται, όχι ωστόσο σε αναλογία με το μέγεθος της κρίσης. Φαίνεται ότι η ανισότητα δεν επηρεάζεται από τις διαρθρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν σε μια οικονομία, αλλά αποτελεί «δομικό χαρακτηριστικό» του οικονομικού συστήματος. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι τα μέτρα λιτότητας που υιοθετήθηκαν τα τελευταία 6 χρόνια είναι ουδέτερα ως προς την οικονομική ανισότητα. Οι επιδράσεις τους έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και θα καταγραφούν όταν η Ελληνική οικονομία εισέλθει σε φάση ανάκαμψης.

Η οικονομική ανισότητα περιγράφεται με δύο δείκτες, τον **Δείκτη S80/S20** που αναφέρεται στο μερίδιο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του «πλουσιότερου» 20% του πληθυσμού προς το ανάλογο εισόδημα του «φτωχότερου» 20% του πληθυσμού και επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της κατανομής του εισοδήματος, και τον **Συντελεστή Gini** που δεν επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές στην κατανομή του εισοδήματος και ορίζεται ως ο λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, κατανεμημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος, προς το

αθροιστικό μερίδιο του συνολικού εισοδήματος όλου του πληθυσμού. Στον Πίνακα 5 παρουσιάζονται τα σχετικά στοιχεία για την Ελλάδα την περίοδο 2011-15.

Πίνακας 5 : Δείκτες οικονομικής ανισότητας στην Ελλάδα διαχρονικά, 2011-2015

Δείκτες ανισότητας εισοδήματος	2011	2012	2013	2014	2015
S80/S20	6,0	6,6	6,6	6,5	6,5
Gini	33,5	34,3	34,4	34,5	34,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Όπως είναι εμφανές από τον παραπάνω Πίνακα, παρά την σχετικά σύντομη περίοδο που καταγράφονται και οι δύο δείκτες υπάρχει μία ελαφρά τάση επιδείνωσης της οικονομικής ανισότητας μεταξύ των Ελληνικών νοικοκυριών. Το πόσο θα ενταθεί ή θα μετριαστεί θα εξαρτηθεί από τις διαρθρωτικές μεταβολές της Ελληνικής Οικονομίας όταν αυτή αρχίσει να ανακάμπτει.

2.4. Αγορά εργασίας

Η εικόνα της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα αντανακλά εκείνη της οικονομίας. Με βάση τα εποχικά διορθωμένα¹³ στοιχεία, η απασχόληση¹⁴ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2016 διαμορφώθηκε στο 39,5%, έχοντας ανακάμψει κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2015 και κατά 1,6 μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014¹⁵. Η ανάκαμψη αυτή έρχεται μετά από επτά χρόνια συνεχόμενης μείωσης.

Η μεγαλύτερη μείωση στην απασχόληση σημειώνεται από τα μέσα του 2009 έως και τα μέσα του 2013, δηλαδή κατά την «τετραετία δημοσιονομικής προσαρμογής» που αναφέρθηκε νωρίτερα. Κατά το Δ' τρίμηνο του 2013 φτάνει στη χαμηλότερη διαχρονικά τιμή της (37,5%).

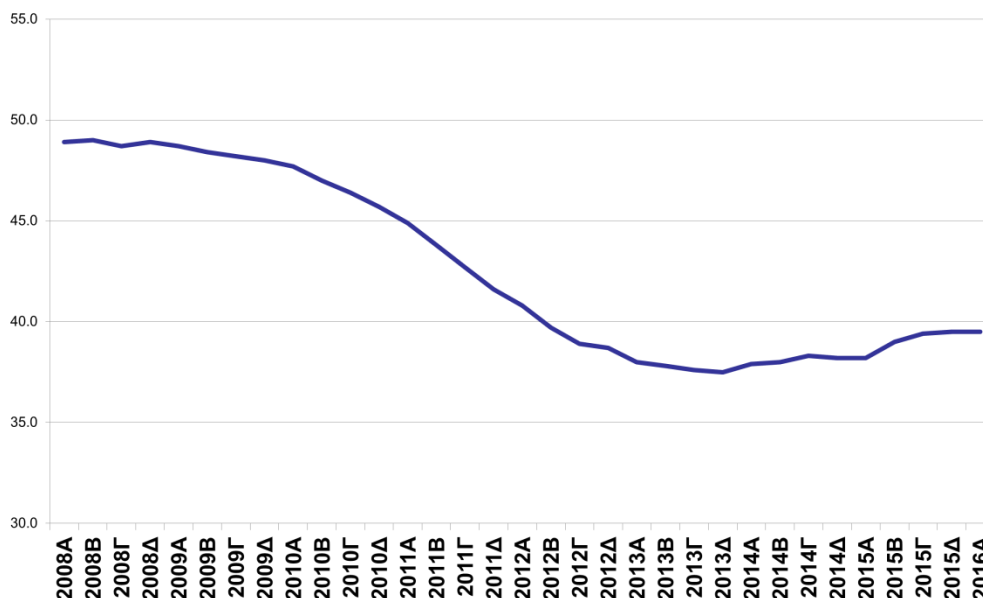
¹³ Δεδομένου ότι τα στοιχεία για την απασχόληση και την ανεργία αφορούν τρίμηνα και επομένως έχουν εγγενή στοιχεία εποχικότητας, η Ερευνητική Ομάδα υιοθέτησε την εποχική διόρθωση των δεδομένων ώστε να αντανακλούν καλύτερα τις πραγματικές τους μεταβολές.

¹⁴ Η απασχόληση ως μέγεθος ορίζεται από τη Eurostat ως το ποσοστό των απασχολούμενων 15-64 ετών στο σύνολο του πληθυσμού της αντίστοιχης ηλικίας (working age). Δεδομένου ότι στην Ελλάδα το όριο της εργάσιμης ηλικίας έχει επεκταθεί στα 67 έτη, επιλέγουμε να ορίσουμε την απασχόληση ως το ποσοστό των απασχολούμενων 15 ετών και άνω στο σύνολο του πληθυσμού 15 ετών και άνω.

¹⁵ Τα δεδομένα της απασχόλησης και της ανεργίας απορρέουν από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, που αποτελεί «παρακλάδι» της Labour Force Survey της Eurostat.

Από το πρώτο τρίμηνο του 2014 και μετά, ωστόσο, διαφαίνονται κάποια σημάδια ισχνής ανάκαμψης τα οποία ίσως έχουν μόνιμο χαρακτήρα.

Γράφημα 3 : Απασχόληση στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Η ανεργία¹⁶ «καθρεπτίζει» την εικόνα της απασχόλησης, φτάνοντας σήμερα στο 23,8% (Α' τρίμηνο 2016), μειωμένη κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2015 και κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014.

Από το 2008 έως το 2013 η ανεργία στην Ελλάδα εκτινάχθηκε κατά 20 σχεδόν ποσοστιαίες μονάδες (κατά το Γ' τρίμηνο του 2013 έφτασε στη μεγαλύτερη διαχρονικά τιμή της: 28,2%).

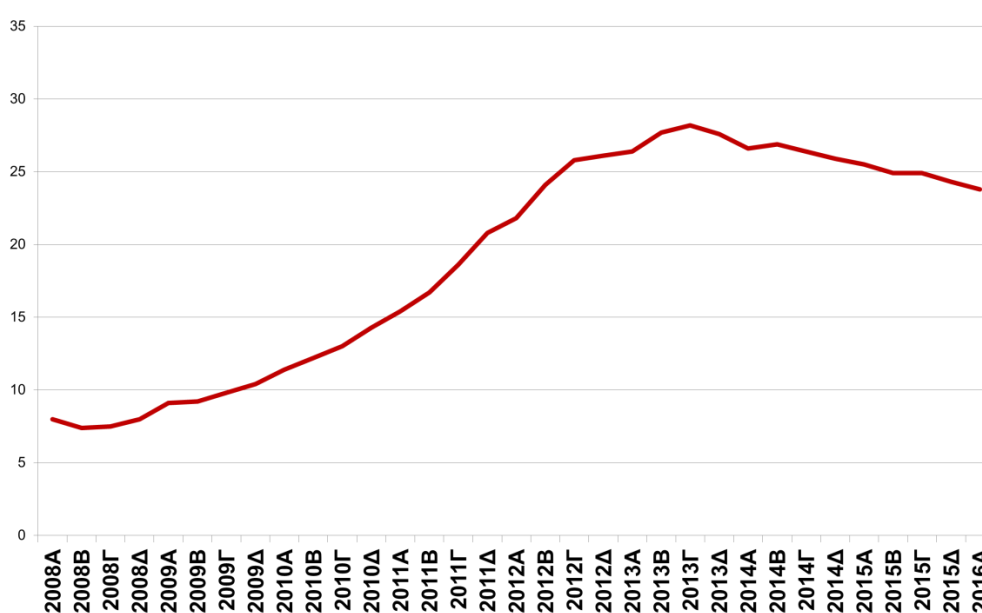
Η βελτιωμένη εικόνα στην απασχόληση οφείλεται κυρίως στην σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς εργασίας, στη μείωση του εργατικού κόστους, αλλά και στη συνολική αναδιάρθρωση που συντελείται στην οικονομία (αποκρυστάλλωση των αναγκών των επιχειρήσεων σε ανθρώπινο δυναμικό μετά την κρίση). Θα πρέπει να τονιστεί όμως ότι η συνέχεια της τάσης αυτής εξαρτάται σημαντικά από την ομαλότητα και ηρεμία που θα υπάρξει στην οικονομία τα επόμενα χρόνια.

Παραμένει ανησυχητικό, ωστόσο, το γεγονός ότι αυξάνεται ο αριθμός των μακροχρόνια ανέργων (από 192.198 το Α τρίμηνο του 2008 σε 839.840 άτομα το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016 – αύξηση 336%). Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων

¹⁶ Ορίζεται ως το ποσοστό των ανέργων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού (απασχολούμενοι και άνεργοι).

στο σύνολο του πληθυσμού των ανέργων είναι 70,3%, ενώ το μεγαλύτερο μέρος τους συγκεντρώνεται στις ηλικίες 30-65 ετών, δηλαδή σε εκείνες τις ηλικίες με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην απασχόληση (βλ. Παράρτημα για τον σχετικό πίνακα). Δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων σε σχέση με τη μακροχρόνια ανεργία. Οι διαρθρωτικές μεταβολές στην Ελληνική οικονομία και η προσαρμογή της επιχειρηματικότητας έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τους δείκτες αυτούς οδηγώντας στην μακροχρόνια ανεργία σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Αυτό υπογραμμίζει το γεγονός ότι η κινητικότητα στην αγορά εργασίας είναι περιορισμένη σε μια οικονομία με περιορισμένη ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Γράφημα 4 : Ανεργία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ¹⁷, για τον υπολογισμό της πραγματικής ανεργίας πρέπει να συνυπολογιστεί το ποσοστό των απασχολούμενων με μερική απασχόληση που δεν μπόρεσαν να βρουν πλήρη απασχόληση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το ποσοστό των απασχολούμενων με μερική απασχόληση στην Ελλάδα είναι 90,2% (Α' τρίμηνο 2016). Από αυτούς το 68,8% δηλώνει ότι δεν μπόρεσε να βρει πλήρη απασχόληση, ήτοι 243.055 άτομα. Αν υποθέσουμε ότι κάθε θέση πλήρους απασχόλησης αντιστοιχεί σε δύο θέσεις μερικής απασχόλησης, το ποσοστό των ανέργων αυξάνεται κατά 121.528 άτομα, άρα η ανεργία ανεβαίνει στο 27,4%. Το ΙΝΕ ΓΣΕΕ, υποστηρίζει ότι υπάρχουν ακόμα δύο κατηγορίες εργαζομένων που πρέπει να συνυπολογισθούν, οι μη οικονομικά ενεργοί που επιθυμούν να εργαστούν αλλά δεν είναι διαθέσιμοι και οι

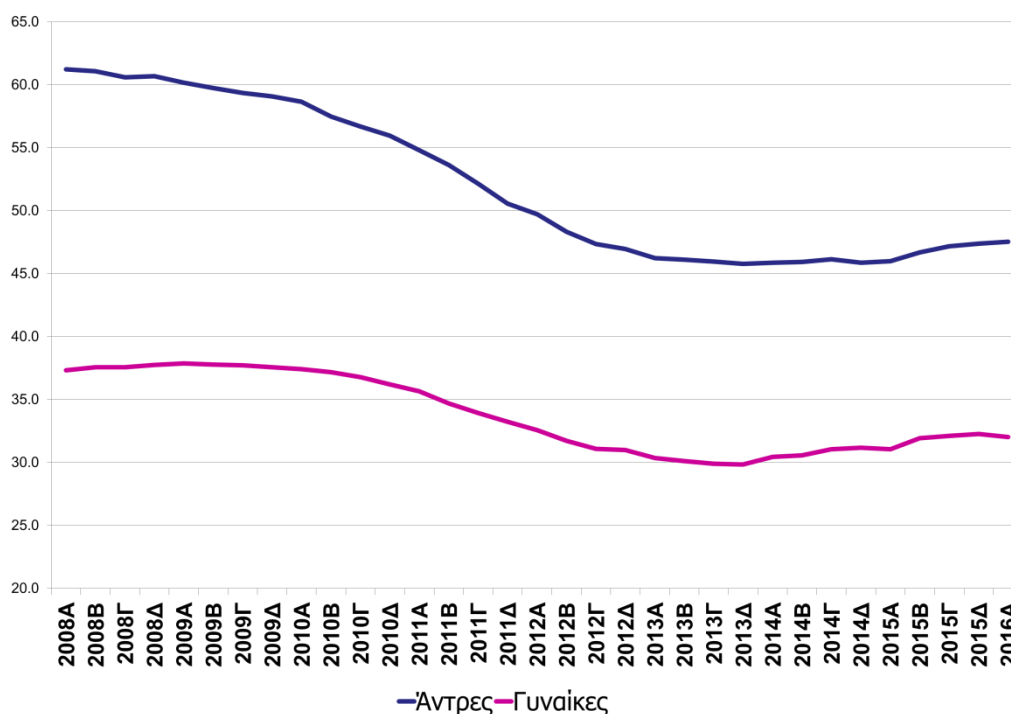
¹⁷ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση, Ετήσια Έκθεση 2016*

μη οικονομικά ενεργοί που δεν επιθυμούν να εργαστούν αλλά είναι διαθέσιμοι, για να καταλήξει ότι το πραγματικό ποσοστό ανεργίας είναι ακόμα μεγαλύτερο.

Το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την εκτίμηση των πραγματικών ποσοστών απασχόλησης και ανεργίας. Αντλώντας από τα δεδομένα της Ειδικής Υπηρεσίας Ελέγχου Ασφάλισης – ΕΥΠΕΑ, το ΙΝΕ ΓΣΕΕ σε μελέτη του¹⁸ κάνει λόγο για ποσοστό τουλάχιστον 40,5% των εργαζομένων στις επιχειρήσεις της χώρας που είναι αδήλωτοι ή ανασφάλιστοι και ποσοστό τουλάχιστον 50,2% επιχειρήσεων που κάνει χρήση της δυνατότητας για αδήλωτη εργασία.

Η απασχόληση στους άντρες είναι διαχρονικά μεγαλύτερη από εκείνη των γυναικών. Μετά από εποχική διόρθωση, η απασχόληση για τους άντρες διαμορφώθηκε κατά το Α' τρίμηνο του 2016 σε 47,5% μειωμένη κατά 13,7 ποσοστιαίες μονάδες (ή 22,4%) σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008, ενώ για τις γυναίκες διαμορφώθηκε στο 32% μειωμένη κατά 5,3 ποσοστιαίες μονάδες (ή 14,2%).

Γράφημα 5 : Απασχόληση κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το φαινόμενο που θέλει τους άντρες να συμμετέχουν περισσότερο στην απασχόληση δεν είναι μόνο ελληνικό, όπως αναδεικνύουν τα στοιχεία της απασχόλησης στην ΕΕ¹⁹.

¹⁸ ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα, Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου*, 2015

¹⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics

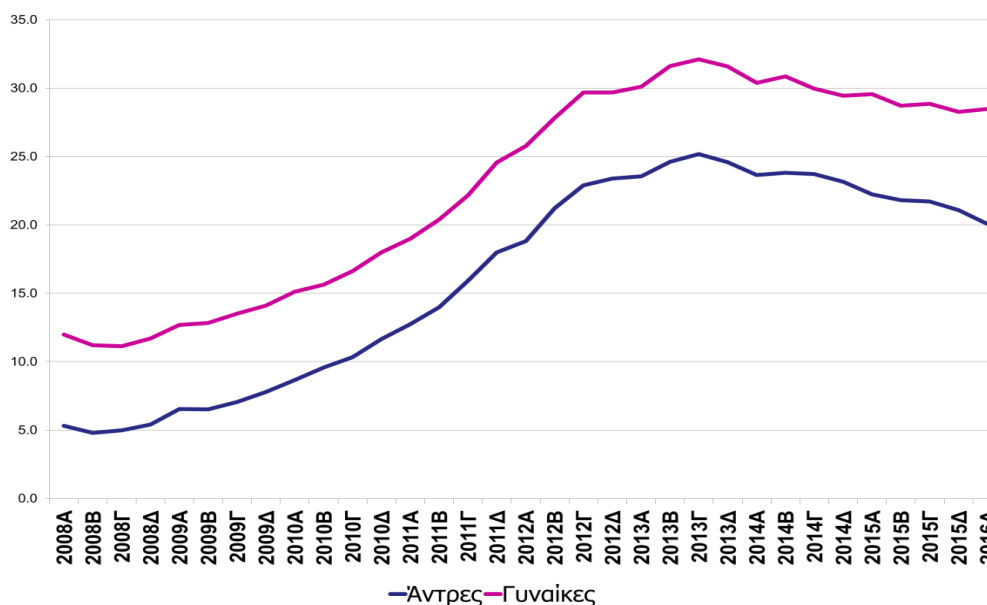
Φαίνεται ότι οι γυναίκες, όντας επιφορτισμένες με τη φροντίδα εξαρτημένων προσώπων, δεν αναλαμβάνουν τόσο ενεργό ρόλο στο εισόδημα του νοικοκυριού όσο οι άντρες, που «παραδοσιακά» είναι οι κύριοι εισοδηματίες.

Η ανεργία στους άντρες έφτασε κατά το Α' τρίμηνο του 2016 στο 20,1% (μετά από εποχική διόρθωση) αυξημένη κατά 14,7 ποσοστιαίες μονάδες (ή 277%) σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008, ενώ στις γυναίκες διαμορφώθηκε στο 29,5% αυξημένη κατά 16,5 ποσοστιαίες μονάδες (ή 138%) σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι, παρόλο που οι γυναίκες εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας και χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης, εκείνοι που πλήττονται περισσότερο από την κρίση είναι οι άντρες.

Παρατηρούμε επίσης ότι από το 2008 έως το 2016 το εργατικό δυναμικό των γυναικών αυξήθηκε (κατά 100,274 άτομα) σε αντίθεση με εκείνο των αντρών που μειώθηκε (κατά 284,573 άτομα). Το αντίθετο συνέβη για τους μη οικονομικά ενεργούς άντρες και γυναίκες. Με άλλα λόγια, γυναίκες που από επιλογή δεν εργάζονταν, στη διάρκεια της κρίσης βγήκαν από την «μη οικονομικά ενεργή» κατάστασή τους και μπήκαν στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας, προκειμένου να συνεισφέρουν στα έσοδα του νοικοκυριού.

Γράφημα 6 : Ανεργία κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

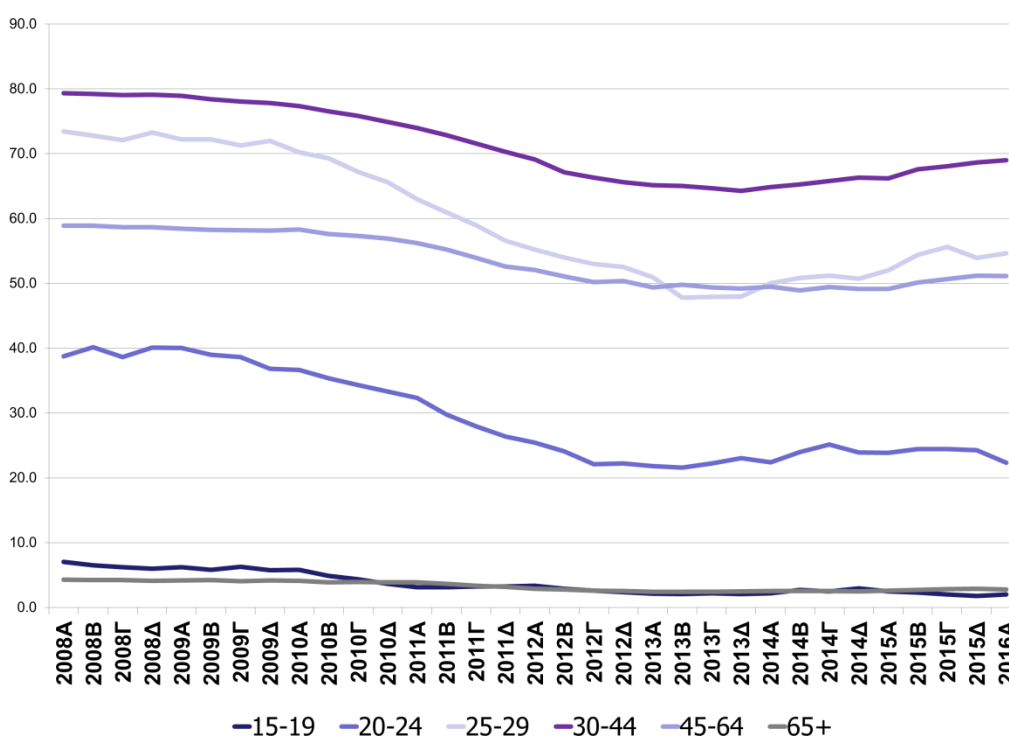
Σε σχέση με την απασχόληση κατά ηλικία, η ηλικιακή ομάδα των 15-19 ετών έχει πολύ μικρό μερίδιο (2% κατά το Α' τρίμηνο του 2016). Η μείωση στην απασχόληση σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα είναι της τάξης του 71,4%, χωρίς να εμφανίζει σημάδια ανάκαμψης. Η ανεργία εδώ φτάνει στο 58,9% (Α' τρίμηνο του 2016), έχοντας

ανακάμψει αισθητά από το Γ' τρίμηνο του 2016, οπότε και άγγιξε τη μεγαλύτερη διαχρονικά τιμή της (74,6%). Να σημειωθεί ότι η ανεργία σε αυτή την ηλικιακή ομάδα είναι διαχρονικά μεγαλύτερη από ότι στις υπόλοιπες ηλικίες.

Στην ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών η απασχόληση φτάνει στο 22,3% (Α' τρίμηνο του 2016) μειωμένη κατά 42,3% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008. Και σε αυτή την ηλικιακή ομάδα η ανεργία είναι διαχρονικά υψηλή φτάνοντας σήμερα (Α' τρίμηνο του 2016) στο 48,4%. Ωστόσο, η ραγδαία αύξηση της ανεργίας σταματά στο 2013, οπότε και η πορεία της αντιστρέφεται (η μείωση της ανεργίας από το 2013 και μετά είναι της τάξης των 10 ποσοστιαίων μονάδων περίπου).

Στην ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών, η απασχόληση είναι υψηλή σχετικά. Κατά το Α' τρίμηνο του 2016 φτάνει στο 54,7% έχοντας επιστρέψει στα επίπεδα του 2012. Τη μικρότερη τιμή της αγγίζει μέσα στο 2013 (Β' τρίμηνο – 47,8%), ενώ συνολικά είναι μειωμένη κατά 25% περίπου σε σχέση με το 2008. Και εδώ η ανεργία ανακάμπτει αισθητά από το 2013 και μετά φτάνοντας σήμερα στο 35% (Α' τρίμηνο 2016).

Γράφημα 7 : Απασχόληση κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

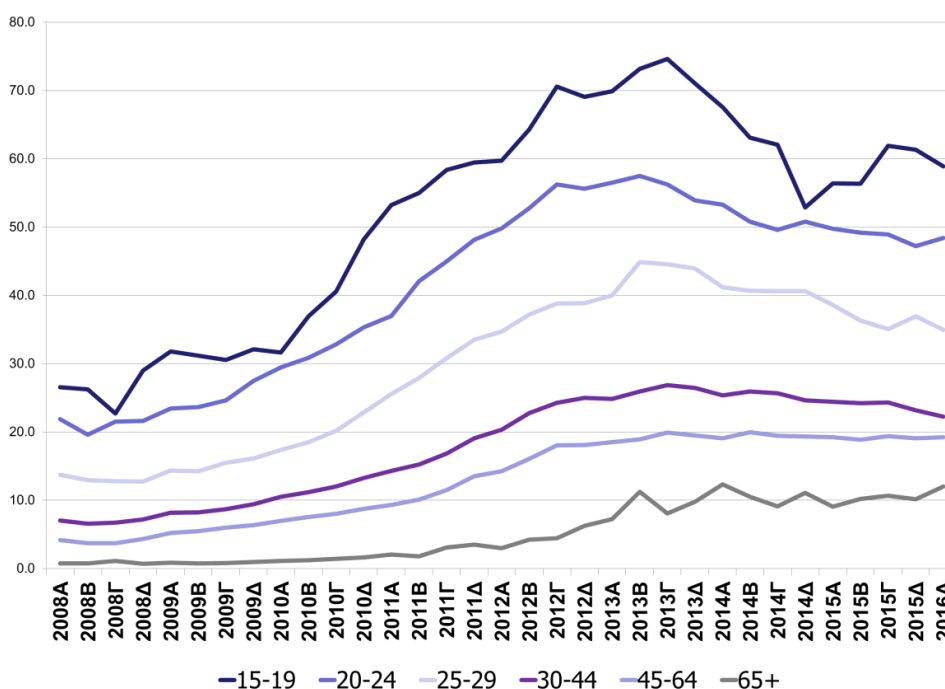
Τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην απασχόληση συναντάμε στην ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών. Η μείωση στην απασχόληση εδώ είναι μικρότερη (13,1%), ενώ εμφανίζονται σημάδια ανάκαμψης μετά το 2013. Η ανεργία κατά το Α' τρίμηνο του

2016 αγγίζει τον μέσο όρο της χώρας (22,2%), έχοντας αυξηθεί κατά 15,2% από το Α' τρίμηνο του 2008. Τη μεγαλύτερη τιμή της άγγιξε κατά το Γ' τρίμηνο του 2013 (26.9%).

Στις ηλικίες 45-64 ετών οι μεταβολές είναι μικρότερες, ενώ φαίνεται να είναι «μόνιμες». Συγκεκριμένα, η απασχόληση σταθεροποιείται κοντά στο 50% και η ανεργία κοντά στο 19% μετά την «τετραετία προσαρμογής».

Στις ηλικίες άνω των 65 ετών έχουμε μικρή συνεισφορά στην απασχόληση. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι ότι η ανεργία καταγράφεται κοντά στο 12% (από 0,8% κατά το Α' τρίμηνο του 2008).

Γράφημα 8 : Ανεργία κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Συνολικά, μπορούμε να εντοπίσουμε τα εξής σημεία:

- Τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας απαντώνται στους νέους (έως 30 ετών). Αυτές οι ηλικίες, ωστόσο, οδηγούν και την ανάκαμψη της αγοράς εργασίας, ενώ έχουν σχετικά πολύ χαμηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας.
- Σε όλες τις ηλικίες έως και τα 45 έτη έχουμε σημάδια ανάκαμψης τόσο σε σχέση με την απασχόληση όσο και σε σχέση με την ανεργία. Δεν συμβαίνει το ίδιο για τις ηλικίες άνω των 45 ετών. Εδώ, η επανένταξη στην αγορά εργασίας φαίνεται να είναι δυσκολότερη.

2.5. Εκπαίδευση

Στις 23 Απριλίου 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συστάθηκε για τον καθορισμό του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων²⁰. Στα κράτη μέλη προτάθηκε να υποστηρίξουν τη διασύνδεση όλων των αρμοδίων εθνικών αρχών και φορέων, να καθορίσουν και να δημιουργήσουν Εθνικό Σύστημα Προσόντων και να προβούν στην αντιστοίχιση του με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων.

Σύμφωνα με το Ν. 3879/21.9.2010, ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.) μεταξύ άλλων, ορίστηκε ως το Εθνικό Σημείο Συντονισμού του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων στην Ελλάδα από τον Ιούλιο 2011. Ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, εποπτευόμενο από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αποτελεί το διάδοχο φορέα της συγχώνευσης του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων (Ε.Ο.Π.Π.), του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης Δομών Διά Βίου Μάθησης (Ε.Κ.Ε.Π.Ι.Σ.) και του Εθνικού Κέντρου Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.).

Με την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων διασφαλίζεται η ύπαρξη ενός και μοναδικού εργαλείου μέσω του οποίου μπορούν να περιγράψουν και να αποτιμηθούν όλοι οι τίτλοι σπουδών, οι οποίοι απονέμονται στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένης της τυπικής, της μη τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης²¹. Το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων (National Qualifications Framework - NQF) έχει πλήρη αντιστοίχιση με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (European Qualifications Framework - EQF)²² και περιλαμβάνει 8 επίπεδα (Πίνακας 5). Τα επίπεδα αυτά συμφωνούν επίσης με τη διεθνή κατάταξη επιπέδου εκπαίδευσης της UNESCO (ISCED, International Standard Classification of Education), που έχει υιοθετήσει η Eurostat από το 2014 και μετά για όλα τα κράτη μέλη²³. Ωστόσο, ενώ η διαδικασία αντιστοίχισης έχει κατ' αρχήν ολοκληρωθεί, το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή.

²⁰ <http://www.eoppep.gr>

²¹ <http://www.nqf.gov.gr/index.php/ethniko-plaisio-prosonton>

²² Cedefop, *Publication Analysis and overview of NQF developments in European countries. Greece, European Inventory on NQF 2014.*

²³ [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED))

Πίνακας 6 : Τα 8 Επίπεδα του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων

Επίπεδο	Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση	Γενική Εκπαίδευση	Ανώτατη Εκπαίδευση
1		Απολυτήριο Δημοτικού	
2		Απολυτήριο Γυμνασίου	
3	Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Επιπέδου 3 Πτυχίο ΕΠΑ.Σ.		
4	Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου Επιπέδου 4 (ΕΠΑ.Λ.) Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Επιπέδου 4 (ΕΠΑ.Λ.)	Απολυτήριο Γενικού Λυκείου	
5	Πτυχίο Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Επιπέδου 5 (ΕΠΑ.Λ. Μαθητεία) Δίπλωμα Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Επιπέδου 5 (ΙΕΚ) Δίπλωμα / Πτυχίο Ανωτέρας Σχολής		
6			Πτυχίο Ανώτατης Σχολής
7			Μεταπτυχιακό
8			Διδακτορικό

Πηγή: www.nqf.gov.gr, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το αποτέλεσμα είναι ότι αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα δεν υπάρχει ένα πλαίσιο καταγραφής προσόντων.

Σε εξέλιξη βρίσκεται επίσης το Πρόγραμμα για τη Διεθνή Αποτίμηση των Ικανοτήτων των Ενηλίκων (ΡΙΑΑΚ)²⁴ που έχει σχεδιαστεί από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) με σκοπό την επιστημονική καταγραφή και ανάλυση πληροφοριών σχετικά με τις δεξιότητες και ικανότητες του ενήλικου πληθυσμού. Στόχος είναι να προσδιοριστούν και να μετρηθούν οι γνωστικές δεξιότητες των ενηλίκων ώστε να αναδειχθούν οι ανάγκες τους σε εκπαίδευση και επιμόρφωση. Η Πανελλαδική Έρευνα για τις Δεξιότητες των Ενηλίκων αποτελεί το βασικό εργαλείο για την υλοποίηση των στόχων του ΡΙΑΑΚ στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, το 11,8% του πληθυσμού στην Ελλάδα έχει ανώτατη εκπαίδευση. Ένα μεγάλο ποσοστό είναι απόφοιτοι Λυκείου (25,7%), το

²⁴ <http://www.piaac.gr/>

10,9% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου, το 23,3% είναι απόφοιτοι Δημοτικού, ενώ 12,4% δεν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στις ηλικίες 30-39 έτη, το ποσοστό του πληθυσμού με ανώτατη εκπαίδευση είναι ακόμα υψηλότερο (19,7%), ενώ τα ποσοστά των αποφοίτων Γυμνασίου, Δημοτικού και των ατόμων που δεν ολοκλήρωσαν το Δημοτικό πέφτουν στο 12%, το 9% και το 2% αντίστοιχα.

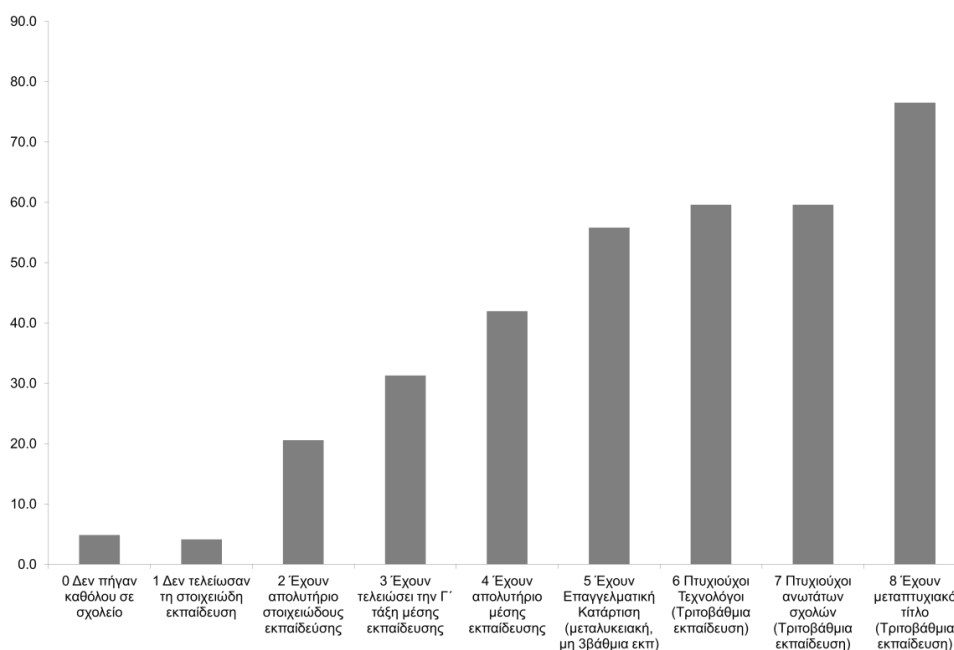
Γράφημα 9 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Ελλάδα,

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Εξετάζοντας τα μεγέθη της απασχόλησης στην Ελλάδα κατά μορφωτικό επίπεδο (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ), βλέπουμε ότι η συνολική επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στην απασχόληση είναι σαφώς θετική (Γράφημα 10). Η απασχόληση για τα άτομα με μεταπτυχιακό τίτλο φτάνει το 80% και μειώνεται όσο μειώνεται το μορφωτικό επίπεδο. Η εικόνα αυτή δεν αλλάζει διαχρονικά ούτε επηρεάζεται από εποχικότητα.

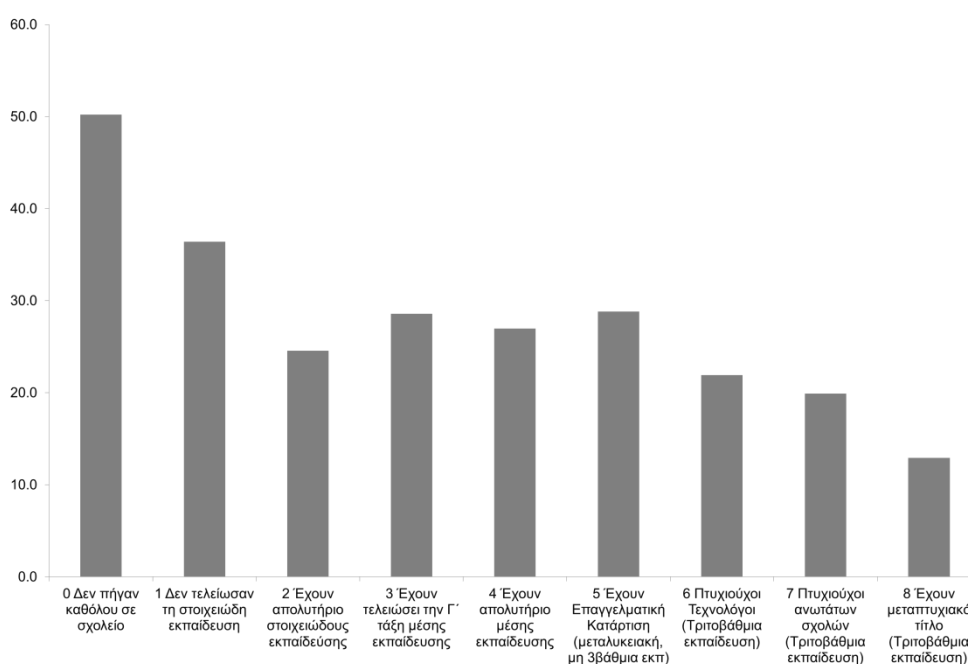
Γράφημα 10 : Απασχόληση κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το αντίστροφο συμβαίνει με την ανεργία, που εκτοξεύεται για εκείνους που δεν έχουν λάβει εκπαίδευση και παρουσιάζει τη χαμηλότερη τιμή της για τους κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου.

Γράφημα 11 : Ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

2.5.1 Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα

Σε αντίθεση με τη γενική εκπαίδευση, η επαγγελματική εκπαίδευση έχει μικρό «μερίδιο» στην Ελλάδα, αφού μόλις 5,5% του πληθυσμού έχει πτυχίο / δίπλωμα επαγγελματικού Λυκείου ή επαγγελματικής σχολής, 4,6% έχει μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και 4,9% έχει πτυχίο ανώτερης σχολής / ΤΕΙ / ΑΣΠΑΙΤΕ.

Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την ανησυχία για μετατροπή μέρους της ανεργίας από κυκλική (μειωμένη ζήτηση εργασίας) σε διαρθρωτική (αναντιστοιχία μεταξύ προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων), όπως εκφράζεται σε έκθεση του Cedefop²⁵. Σύμφωνα με τον ίδιο οργανισμό²⁶, αν και η σχέση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχόληση δεν είναι «ευθεία», είναι σαφώς θετική συνολικά και ενδεχομένως πιο ισχυρή από εκείνη της γενικής εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Πιο απλά, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση δείχνει να οδηγεί ταχύτερα στην αγορά εργασίας από ότι η γενική εκπαίδευση.

Να σημειώσουμε εδώ ότι στην Ελλάδα οι απόφοιτοι επαγγελματικών σχολών έχουν σχεδόν την ίδια απασχολησιμότητα με τους αποφοίτους ανώτατων σχολών, όπως φαίνεται στο Γράφημα 10.

Τα στοιχεία του Cedefop σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα συμφωνούν με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ²⁷. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα έχει σχετικά χαμηλά ποσοστά σε πολλούς δείκτες σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ. Το μερίδιο των μαθητών της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εγγράφονται στην Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (Initial Vocational Education and Training - IVET) είναι χαμηλό (33,1% έναντι 50,4% για την ΕΕ). Το ποσοστό εγγραφής των γυναικών έχει ακόμα μεγαλύτερη απόκλιση (26,1% έναντι 45% στην ΕΕ). Το ποσοστό των ενηλίκων που συμμετείχαν στη διά βίου μάθηση το 2013 (2,9%) είναι επίσης χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ (10,5%), και πολύ κάτω από το μέσο όρο - στόχο (15%) που καθορίζεται από τη στρατηγική εκπαίδευσης και κατάρτισης για το 2020.

Ακόμα, το ποσοστό των NEETs στην Ελλάδα (28,6%) και το ποσοστό ανεργίας στην ηλικιακή ομάδα των 20-34 ετών (39,6%) είναι πολύ υψηλότερα από τους μέσους όρους της ΕΕ (17,0% και 15,1%, αντίστοιχα).

²⁵ Cedefop, *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα, Συνοπτική Περιγραφή*, 2014

²⁶ Cedefop, *From education to working life, The labour market outcomes of vocational education and training*, 2012

²⁷ Cedefop, *On the way to 2020: data for vocational education and training policies. Country statistical overviews. Greece*, 2015

2.5.2 NEETs (young people not in education, employment or training)

2.5.2.1 Η κατάσταση των πραγμάτων για τους NEETs στην Ε.Ε.

Οι νέοι και νέες που απουσιάζουν από κάθε μείζονα θεσμική μέριμνα (με ενσωματωτική διάσταση) του Κοινωνικού Κράτους (εκπαίδευση, κατάρτιση και απασχόληση), έχουν ταξινομηθεί με τον περιγραφικό όρο Neets («young people not in education, employment or training»)²⁸.

Τον Απρίλιο του 2008, στο πλαίσιο συνεδρίασης της Μόνιμης Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τους δείκτες και τις τιμές στόχους σε εκπαίδευση και κατάρτιση (SGIB), στο Bled της Σλοβενίας, συζητήθηκε εκτενώς το ζήτημα της αποτύπωσης εκείνου του φαινομένου, που αφορά τη διεύρυνση των NEETs²⁹. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για τους νέους που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 15 έως 24 ετών (κατά άλλους και κυρίως τον OECD 15- 29) και οι οποίοι δεν μετέχουν στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση ή την απασχόληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ήταν το SGIB που εισήγαγε τον όρο NEET. Αυτός είχε εισαχθεί στη βιβλιογραφία και σε πολιτικό επίπεδο, στο Ηνωμένο Βασίλειο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 (συγκεκριμένα το 1999), «όταν δημιουργήθηκε η ανάγκη κατασκευής/ συγκρότησης ενός δείκτη για τους νέους ηλικίας 16-18 ετών, που δεν μετείχαν ούτε στην εκπαίδευση, ούτε στην κατάρτιση αλλά ούτε και στην απασχόληση»³⁰.

Στη νέα αυτή κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε εξ αρχής από την συμπερίληψη της στις ετήσιες εκθέσεις (υπό την επιμέλεια του SGIB) και συνεχίζει να δίνει μεγάλη έμφαση (ειδικά στο πλαίσιο της EU2020) καθώς αναδεικνύεται, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, ότι εμφανίζεται μια αυξητική τάση των αριθμών των νέων που εντάσσονται σε αυτή. Βεβαίως, εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προαναφερθείσα στάση «αποχής» δεν αποτελεί συνήθως μια προσωπική «επιλογή». Με όρους Pierre Bourdieu, οι Neets φαίνεται κυρίως να επιλέγουν τα αναπόφευκτά τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι το φαινόμενο-πρόβλημα των NEETs, όπως είναι φυσικό, δεν περιορίζεται μόνο στις χώρες της ΕΕ. Είναι

²⁸ International Labour Office (2012), *Global Employment Trends for Youth 2012*, May 2012. Geneva: ILO, pg 8.

²⁹ Παπαδάκης, Ν. (2013), Οι Neets στην Ευρώπη. Συγκλίσεις, Αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Βαρόμετρο Απόπλων. Οι Neets στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ι. Σιδέρη, σελ. 16- 17

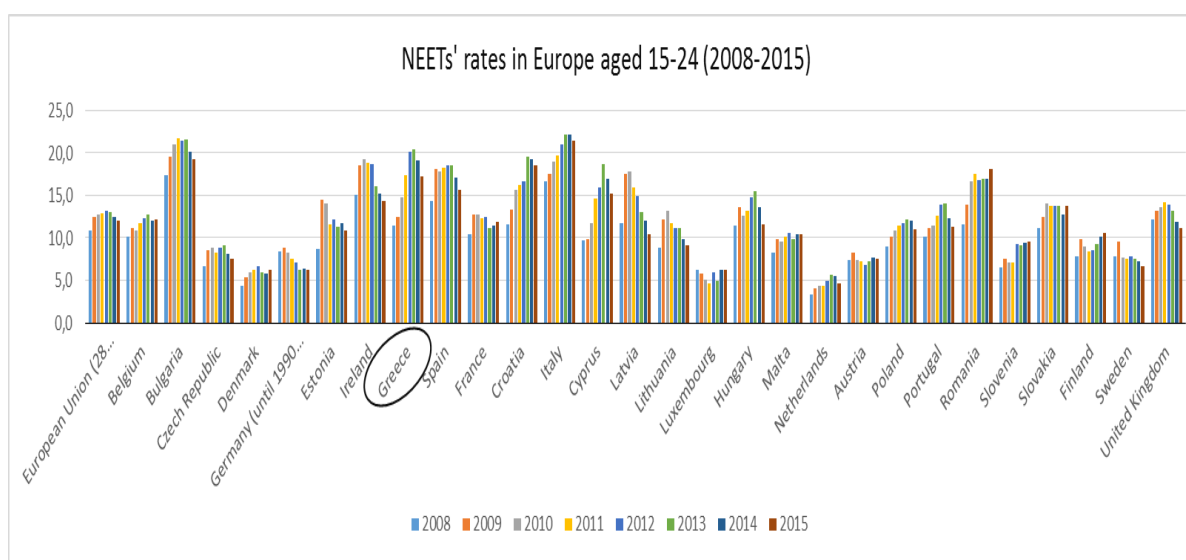
³⁰ Drakaki, M., Papadakis, N., Kyridis, A. Papargyris, A. (2014), Who's The Greek Neet? Parameters, Trends and Common Characteristics of a Heterogeneous Group, in *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4, No. 6; April 2014, pg 242

Βλ. και Furlong 2007, όπ. αναφ. στο Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, pg 19.

ιδιαίτερα χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Ιαπωνίας όπου τα ποσοστά τους είναι αρκετά υψηλά (ήδη από το 2006, οι NEETs στην Ιαπωνία ξεπερνούσαν τα 640.000 άτομα³¹), ενώ το ποσοστό, για το ίδιο έτος, των πρόωρα διαρρέοντων από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα στις ΗΠΑ άγγιζε το 9,3% (βλ. European Commission ό.π.). Στην Ε.Ε., στο μέσο της κρίσης (ήτοι το 2011), 7,5 εκατομμύρια νέοι άνθρωποι ηλικίας 15-24 και επιπλέον 5 εκατομμύρια ηλικίας 25-29 ήταν εκτός αγοράς εργασίας και εκπαίδευσης, σύμφωνα με τη Eurostat³². Σε ότι αφορά τους Neets το 2008 υπολογίζονταν σε 10,9% στην ηλικία 15-24 και 17% στην ηλικία 25-29, ενώ το 2011 τα αντίστοιχα ποσοστά είχαν αυξηθεί σε 13% και 20% αντίστοιχα.

Το 2015 το ποσοστό των Neets στην Ε.Ε.-28 ήταν 12,1%, με πολύ μεγάλες ωστόσο διαφορές μεταξύ των Κ-Μ. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε 5 Κ-Μ οι Neets υπερέβαιναν το 17% (Ιταλία: 21.4%, Βουλγαρία: 19.3%, Κροατία: 18,5%, Ρουμανία: 18,15%, Ελλάδα: 17.2%)³³.

Γράφημα 12 : Ποσοστά NEETs ηλικίας 15-24 στην Ευρώπη, 2008-2015

Πηγή: Eurostat, 2016b: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do>

Προλαβαίνοντας περιρρέουσες εννοιολογικές συγχύσεις, οφείλουμε να επισημάνουμε καταληκτικά ότι οι Neets δεν είναι απλά άνεργοι, ούτε ταυτίζονται με το φαινόμενο της σχολικής διαρροής (drop outs). Συσχετίζονται προφανώς και με τα

³¹ Βλ. Ken 2006 ό.π. αναφ. στο European Commission (2008), *Commission Staff Working Document. Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks – 2008*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, pg 131.

³² Βλ. Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, pg 1.

³³ Βλ. Eurostat (2016b), *Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and educational attainment level (NEET rates) [yth_empl_160]*. Available online at: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do>.

δυο, ωστόσο ένα εγχείρημα εννοιολόγησης δεν μπορεί να εξαντληθεί σε παραδοσιακές (ενίοτε φορμαλιστικές) αναλύσεις. Όπως ήδη επισημάναμε το φαινόμενο των NEETs παρουσιάζει ένταση και αναδεικνύει την αδυναμία υπερεθνικών μορφωμάτων (Ε.Ε., OECD) ως προς τα ζητήματα ένταξης, απασχόλησης και δια βίου μάθησης, την αναποτελεσματικότητα των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και εκπαίδευσης (σε εθνικό επίπεδο) αλλά και την αδυναμία της ίδιας της κοινωνίας που δυσχεραίνεται να επαν-ενσωματώσει όσους βρίσκονται στο κατώφλι της οδύνης. Έτσι, από την περίοδο που, όπως προαναφέρθηκε, συζητήθηκε για πρώτη φορά η συμπερίληψη του ζητήματος των NEETs στην ετήσια έκθεση για την κατάσταση των πραγμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η κατάσταση παραμένει δυσχερής.

Το πρόβλημα των NEETs δεν είναι ευρωπαϊκό αλλά παγκόσμιο, λαμβάνοντας πολυεπίπεδες διαστάσεις. Η μακρο-οικονομική ατζέντα στις περισσότερες, αν όχι σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει ως στόχο τη δημοσιονομική σταθερότητα (στην ουσία πρόκειται για την εφαρμογή του κανόνα της «δημοσιονομικής πειθαρχίας») και εκβάλλει στην περαιτέρω απίσχναση του Κοινωνικού Κράτους. Το αποτέλεσμα είναι να πλήττονται ακόμα περισσότερο οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και όσοι βρίσκονται στο κατώφλι της ευπάθειας και της περιθωριοποίησης. Είναι εύλογο ότι οι NEETs συγκαταλέγονται σε αυτή την κατηγορία και επηρεάζονται σοβαρά από την αποδόμηση του Κοινωνικού Κράτους³⁴.

Με βάση την σχετική συγκριτική μελέτη του Eurofound για τους NEETs στην Ευρώπη, η συγκεκριμένη κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας εμφανίζεται ιδιαίτερα ετερογενής στη σύσταση της, αφού συγκροτείται από αρκετές κατηγορίες (ευάλωτου ή μη ευάλωτου) πληθυσμού, που τους χαρακτηρίζει η διαφορετικότητα στα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους. Οι προαναφερθείσες ομάδες πληθυσμού μπορούν να κατανεμηθούν σε πέντε κεντρικές υποκατηγορίες (βλ. Eurofound ό.π. 24- 25):

- Στους συμβατικούς, μακροχρόνιους ή μη, άνεργους νέους (στην πλειοψηφία τους οι NEETs συγκεντρώνονται σ' αυτή την υποκατηγορία).
- Στα νέα άτομα που φέρουν το μεγαλύτερο βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων ή έχουν αναλάβει τη φροντίδα εξαρτώμενων ανθρώπων. Επίσης, σ' αυτή την υποκατηγορία συμπεριλαμβάνονται και οι νέοι που πάσχουν από κάποια μορφή ασθένειας και οι νέοι με αναπηρία (Eurofound ό.π. 24).
- Στα νεαρά άτομα που η αποχή από την εκπαίδευση και την κατάρτιση ή την απασχόληση είναι συνειδητή προσωπική επιλογή τους. Αυτή η αποχή δεν είναι

³⁴ Βλ. αναλυτικά Kotroyannos, D., Lavdas, K., Papadakis, N., Kyridis, A., Theodorikakos, P., Tzagkarakis, St & Drakaki, M. (2015) An individuality in parenthesis? Social Vulnerability, Youth and the Welfare State in Crisis, in *Studies in Social Sciences and Humanities*, Vol. 3, No. 5, 2015, pg 269.

αποτέλεσμα ανάληψης υποχρεώσεων ή ελλειμματικών ικανοτήτων και προσόντων. Συν τοις άλλοις, αυτή η υποομάδα απαρτίζεται και από απογοητευμένους νέους, των οποίων οι προσπάθειες εισόδου στην αγορά εργασίας απέβησαν άκαρπες και έχουν παραιτηθεί απ' αυτές, καθώς και από νέους ανθρώπους που έχουν επιλέξει ένα αντικοινωνικό και επικίνδυνο τρόπο ζωής.

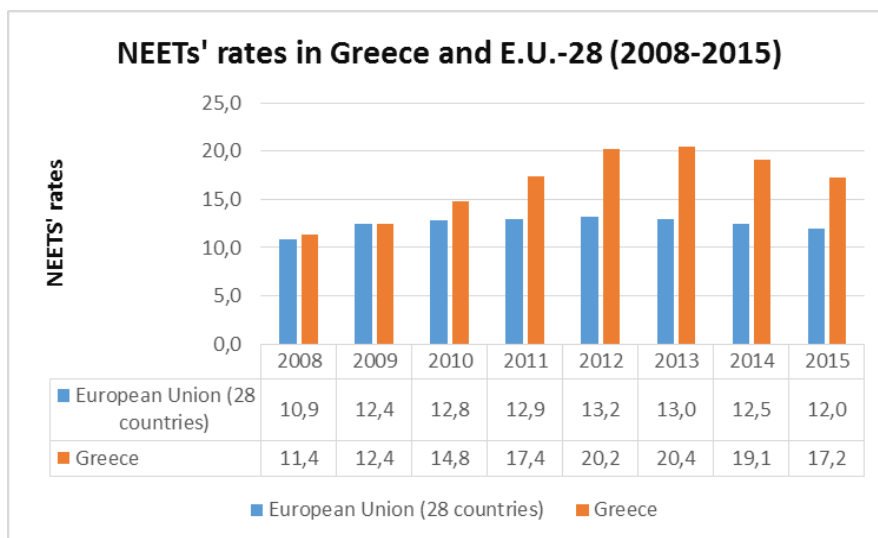
- Στους οικονομικά ενεργούς νέους, που απέχουν από τις δομές της εκπαίδευσης και της κατάρτισης λόγω της αναντιστοιχίας που υπάρχει μεταξύ του μορφωτικού τους επιπέδου και των δεξιοτήτων τους με τις ευκαιρίες/δυνατότητες που τους προσφέρονται.
- Σε αυτούς που ταξιδεύουν και ασχολούνται ενεργά με καλλιτεχνικές δραστηριότητες (π.χ. τέχνη και αυτοκατευθυνόμενη μάθηση) (βλ. Eurofound ό.π. 24).

Επιπλέον, τα νεαρά άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (τριπλάσιες πιθανότητες από απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), οι νεαροί μετανάστες (κατά 70% υψηλότερα επίπεδα κινδύνου έναντι των γηγενών νέων) και τα άτομα με αναπηρία ή με πολύ σοβαρά προβλήματα ψυχικής ή σωματικής υγείας (μεγαλύτερες πιθανότητες της τάξεως του 40% εν συγκρίσει με τους νέους με φυσιολογικά/καλά επίπεδα σωματικής και ψυχολογικής υγείας) και οι νέοι με βεβαρημένο οικογενειακό background ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου συμπερίληψης στην ευπαθή κοινωνικά ομάδα των NEETs (βλ. Eurofound ό.π. 55- 56 και Drakaki, Papadakis, Kyridis, Papargyris ό.π. 244). Όλα τα προαναφερθέντα φανερώνουν το μέγεθος του προβλήματος στην Ε.Ε., όχι μόνο για τους NEETs που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 15 έως 24 ετών, αλλά και για τους νέους NEETs που βρίσκονται μεταξύ 15 και 29 ετών.

2.5.2.2 Οι NEETs στην Ελλάδα

Το 2015 το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα ήταν 17,2%,, δηλαδή κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το αντίστοιχο του 2014 (19,1%). Ωστόσο πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό πριν την κρίση (11,4% το 2008) όσο και από τα πρώτα χρόνια της κρίσης (14,8% το 2010). Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα ήταν το 2015 κατά 42% μεγαλύτερο από το Μ.Ο. της Ε.Ε.³⁵.

³⁵ Βλ. Eurostat 2016b και Papadakis, N., Theodorikakos, P., Dafermos, V., Basta, M., Papargyris, A., Drakaki., M. (2016), Greek Young People not in Education, Employment or Training, in the era of crisis: NEETs' social inclusion/ exclusion, employability, civic values and political behavior, Paper presented in the UCL/ LLAKES Research Conference 2016. London: UCL- IoE, 27 June 2016. Available at: <http://www.llakes.ac.uk/event/growing-and-global-austerity-comparing-youth-opportunities-aspirations-and-civic-values-around>

Γράφημα 13 : Ποσοστά NEETs στην Ελλάδα και στην ΕΕ, 2008-2015

Πηγή: Eurostat, 2016b: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do>.

Αναμφίβολα, οι Neets αποτελούν «την πλέον επικίνδυνη ευπαθή ομάδα προς αποκλεισμό» (Φωτόπουλος 2013: 245). Η διαδικασία πλήρους ενσωμάτωσης των νέων αυτών στην κοινωνία των ενηλίκων δεν γίνεται πια αυτόματα ούτε είναι σαφώς οριοθετημένη. Στην ουσία έχει αποδομηθεί σημαντικό μέρος του standard framework of biography (βλ. Alheit & Bergamini 1998: 122). Κι αυτό γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις δεν επιτελείται η διαβατήρια τελετουργία μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Ωστόσο, οι δυσκολίες στην επαγγελματική ένταξη των νέων στην Ελλάδα δεν περιορίζονται μόνο στην εύρεση εργασίας. Εκτός από την ανεργία οι νέοι άνθρωποι υφίστανται τις συνέπειες των δομικών (και δη κατακλυσμιαίων) αλλαγών που επισυνέβησαν στην αγορά εργασίας όπως η επέκταση των διαφόρων μορφών «προσωρινής εργασίας», η «μερική απασχόληση», ή η στροφή στο μοντέλο του “just in time workforce” (βλ. Rifkin 2003: 9).

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση, αφετηρία της οποίας ήταν το 2007 στις ΗΠΑ και η οποία εξακολουθεί να υφίσταται, άλλαξε ριζικά το διεθνές και ευρωπαϊκό πολιτικό και οικονομικό στερέωμα, μεταβάλλοντάς το σε μία εύθραυστη, ρευστή, σφαίρα: «Οι τεράστιες αλλαγές και συστημικές απορρυθμίσεις που προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί έχουν επιφέρει, αναπόφευκτα, εξαιρετικά μεγάλη υποβάθμιση στο βιοτικό επίπεδο της πλειοψηφίας των πολιτών. Πτώχευση πολυεθνικών κολοσσών, δραματική μείωση των ποσοστών απασχόλησης, αύξηση της ανεργίας –κυρίως της νεανικής–, νέα φτώχεια, αύξηση της εγκληματικότητας, ρατσισμός, ξενοφοβία, κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, απίσχναση δομών κοινωνικής πρόνοιας είναι μερικές από τις συνέπειες της πολυεπίπεδης οικονομικής κρίσης» (Παπαδάκης ό. π., 20-21). Ειδικά στην Ελλάδα (με τα υψηλότερα από κοινού με την Ισπανία ποσοστά νεανικής ανεργίας στην Ευρώπη), λόγω της διαρκούς επιδείνωσης της υφιστάμενης

οικονομικής κατάστασης τα μεσαία κοινωνικά στρώματα υποβαθμίστηκαν, ενώ η ήδη δυσχερής κατάσταση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων επιδεινώθηκε περαιτέρω. Σ' αυτή την κατηγορία υπάγονται και οι ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, των οποίων η ευπάθειά τους, ήδη και προ κρίσης, δυσχέραινε την καθημερινότητά τους ωθώντας τους στο περιθώριο και στην απομόνωση. Οι δε νέοι ηλικίας, κυρίως, έως 30 ετών, εξαιτίας των αλλαγών που διαδραματίστηκαν στην αγορά εργασίας και κατά συνέπεια στη μείωση των θέσεων απασχόλησης ξαφνικά βρέθηκαν στο περιθώριο δίχως να έχουν ιδιαίτερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας. Για την ακρίβεια ελάχιστες πιθανότητες. Το αποτέλεσμα (ειδικά στην περίπτωση των Neets); Δραματική επιδείνωση του βιοτικού τους επιπέδου, προβλήματα ψυχοπαθολογίας, κοινωνικός αποκλεισμός και διάρρηξη της υπάρχουσας βιοτικής τροχιάς τους με ό,τι αυτό συνεπάγεται³⁶.

2.6. Μετανάστευση και αλλοδαποί

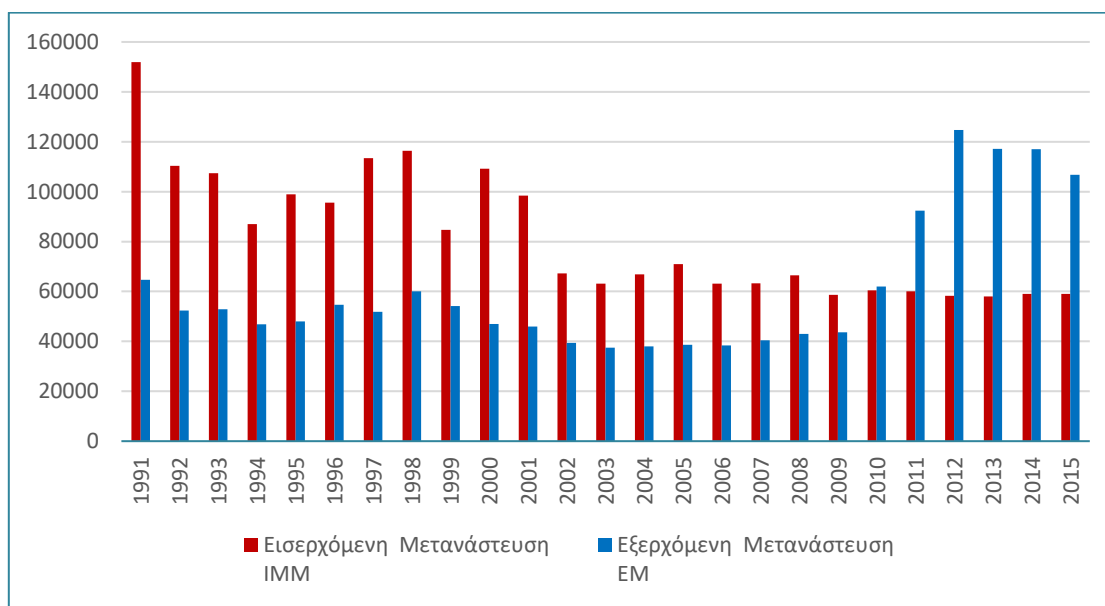
Η μετανάστευση στην Ελλάδα κατά την τελευταία 25ετία χαρακτηρίζεται από έντονη εισροή πληθυσμού (εισερχόμενη μετανάστευση). Από τους εισερχόμενους μετανάστες το μεγαλύτερο μέρος είναι αλλοδαποί. Η αποτύπωση των αλλοδαπών μεταναστών παραμένει πρόβλημα, επειδή ένα μέρος τους ζουν και εργάζονται παράτυπα στην Ελλάδα.

Η ΕΛΣΤΑΤ προβαίνει σε εκτίμηση των μεταναστευτικών ροών που αποτυπώνονται στο

³⁶ Βλ. αναλυτικά Papadakis, N., Kyridis, A., Papargyris, A. (2015), Searching for absents: The State of things for the Neets (young people Not in Education, Employment or Training) in Greece. An overview, in *Journal of Sociological Research*, vol. 6, no. 1, pp. 44- 75 και Papadakis et al 2016.

Γράφημα 14 για την 1^η Ιανουαρίου κάθε έτους από το 1991 έως το 2015, επομένως αφορούν το αμέσως προηγούμενο έτος.

Γράφημα 14 : Εκτιμώμενες μεταναστευτικές ροές 1991-2014

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ³⁷

Όπως φαίνεται στο

³⁷ ΕΛΣΤΑΤ, «Σύντομο μεθοδολογικό σημείωμα εκτιμώμενων μεταναστευτικών ροών και υπολογιζόμενου πληθυσμού 1991-2014» και «Μεθοδολογικό σημείωμα εκτιμώμενων μεταναστευτικών ροών 2014 και υπολογιζόμενου πληθυσμού 2015»

Γράφημα 14, μέχρι την έναρξη της οικονομικής κρίσης (2009) οι εισερχόμενες μεταναστευτικές ροές ήταν κατά πολύ μεγαλύτερες των εξερχομένων. Στην αρχή του 2010 φαίνεται ότι έχει εξισωθεί η εισερχόμενη με την εξερχόμενη ροή και κατά το διάστημα 2011-2015 η εισερχόμενη μετανάστευση παρέμεινε σταθερή (περί τους 60.000 κατ' έτος), ενώ αυξήθηκε δραματικά η εξερχόμενη μετανάστευση, η οποία αποτυπώνεται στα περί τις 115.000 άτομα κατ' έτος.

2.6.1 Μέγεθος και σύνθεση του καταγεγραμμένου αλλοδαπού πληθυσμού (Απογραφή 2011)

Το 2001 απεγράφησαν 761.813 με μη ελληνική υπηκοότητα, ενώ κατά την απογραφή του 2011 ο αντίστοιχος πληθυσμός ανήλθε σε 912.000. Εξ αυτών, 199.121 άτομα είχαν υπηκοότητα χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 708.054 άτομα υπηκοότητα λοιπών χωρών και 4.825 άτομα ήταν χωρίς υπηκοότητα ή έχουν αδιευκρίνιστη υπηκοότητα.

Η αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών δεν συντελέστηκε με σταθερό ρυθμό. Στην αρχή της δεκαετίας ο ρυθμός ήταν υψηλότερος, ενώ την πενταετία 2006-2011 ο μέσος ρυθμός ήταν 40.200 άτομα κατ' έτος. Όμως, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ³⁸, από το 2010 οι εισερχόμενοι αλλοδαποί φθίνουν: 33.368 το 2010, 23.206 το 2011 και 17.732 το 2012.

Οι σοβαρότεροι λόγοι για την μετανάστευση αλλοδαπού πληθυσμού και το 2001 και το 2011 ήταν η αναζήτηση εργασίας και η επανένωση οικογενειών. Ουσιαστικά πρόκειται για ροή οικονομικών μεταναστών, φαινόμενο που συνεχίστηκε και μέχρι το 2014.

³⁸ OECD, International Migration Database.

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό 52,7% των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν Αλβανική υπηκοότητα, το 8,3% Βουλγαρική, το 5,1% Ρουμάνικη και ακολουθεί με 3,7% η Πακιστανική και 3,0% η Γεωργιανή.

Σε ό,τι αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης, οι 5 κύριες υπηκοότητες που εμφανίζονται στην απογραφή του 2011, παρουσιάζουν την κατανομή που φαίνεται στο Γράφημα 15. Το επίπεδο εκπαίδευσης των περισσότερων αλλοδαπών (60%) φτάνει έως και το πέρας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικά για τους έχοντες την αλβανική υπηκοότητα, που αποτελούν πάνω από το ήμισυ των αλλοδαπών, το επίπεδο εκπαίδευσης κινείται κατώτερα από ό,τι το επίπεδο εκπαίδευσης του συνολικού αλλοδαπού πληθυσμού.

Ως προς τους κλάδους δραστηριότητας, το Γράφημα 16 δείχνει ότι οι πολυπληθέστερες υπηκοότητες φαίνεται να απασχολούνται στην πρωτογενή παραγωγή (Α), στον κατασκευαστικό κλάδο (ΣΤ), στον τουρισμό και την εστίαση (Θ) και στην παροχή υπηρεσιών σε νοικοκυριά (Τ). Το Γράφημα 16 δείχνει ότι υπάρχει σαφής διαφοροποίηση στους κλάδους δραστηριότητας ανάλογα με την υπηκοότητα. Επίσης φαίνεται ότι οι αλλοδαποί απασχολούνται κυρίως σε κλάδους που είναι μειωμένη η δραστηριοποίηση όσων έχουν ελληνική υπηκοότητα. Αυτό συνάδει με σχετικές μελέτες³⁹ και, σε συνδυασμό με το επίπεδο εκπαίδευσης, εξηγεί γιατί οι αλλοδαποί επλήγησαν ασύμμετρα από την κρίση. Ενδεικτικά⁴⁰, σύμφωνα με στοιχεία το Α' τρίμηνο του 2013 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε σε 26,2% για τους Έλληνες και 40,4% για τους μετανάστες. Επίσης, σύμφωνα με άρθρο⁴¹ που επικαλείται στοιχεία του ΟΟΣΑ (2013) «η μείωση της απασχόλησης, η αύξηση της ανεργίας, η ένταση και η διάρκεια της κρίσης επηρέασαν την επιλογή των ξένων υπηκόων για παραμονή στη χώρα προορισμού (Ελλάδα), οδηγώντας ένα μεγάλο μέρος αυτών σε έξοδο από τη χώρα.».

Για το 2015 και το 2016, οι μεταναστευτικές ροές έχουν εκτοξευθεί λόγω της αθρόας εισροής μεταναστών-προσφύγων. Σύμφωνα με το ΔΟΜ⁴² οι προσφυγικές ροές που έφτασαν στην Ελλάδα το 2015 ξεπέρασαν τις 800.000, ενώ μέχρι τον Ιούλιο του 2016 ανήλθαν σε 159.299 άτομα. Αν και δεν έχει διαπιστωθεί πόσοι τελικά εξ αυτών θα

³⁹ Βλ., π.χ. Καβουνίδη, Τ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ., Φακιολάς, Ρ., *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές*, Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Τόμος Α (2008)

⁴⁰ Ζωγραφάκης, Σ., Κασίμης Χ., [Ελληνική οικονομία και μετανάστες: Χτες... σήμερα... αύριο](#), Συλλογικός Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα: «Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής», Αθήνα (2014)

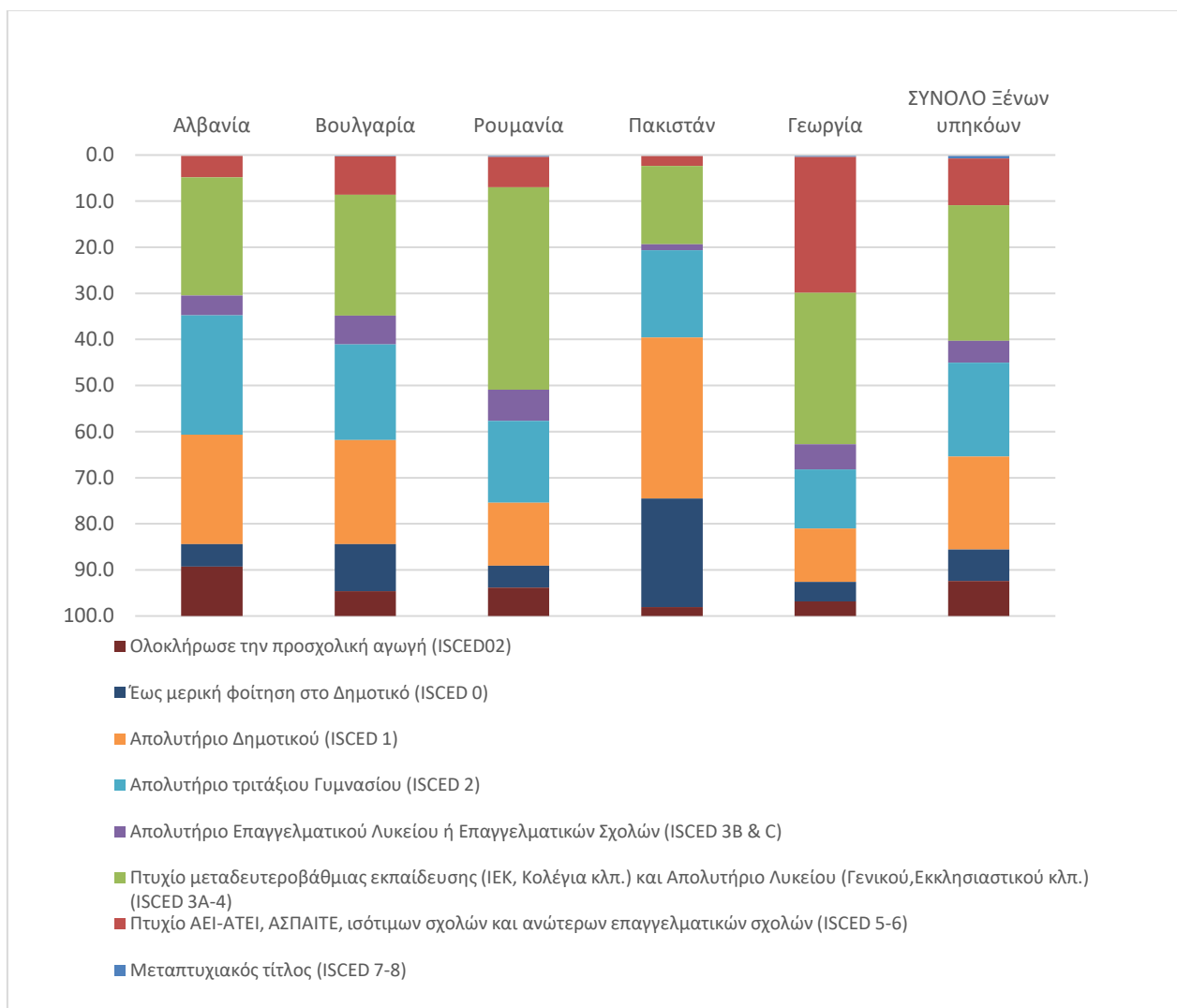
⁴¹ Παπαπέτρου, Ε. [Η ελληνική αγορά εργασίας στα χρόνια της κρίσης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές](#), Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα: «Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής», Αθήνα (2014)

⁴² IOM (International Organization for Migration), [Mediterranean Update -Migration Flows Europe: Arrivals and Fatalities](#), June 216

μπορέσουν και θα θελήσουν να παραμείνουν στην Ελλάδα, ο εξαιρετικά μεγάλος αριθμός τους είναι σίγουρο ότι θα επηρεάσει την αγορά εργασίας τα επόμενα χρόνια⁴³. Μέχρι τη στιγμή συγγραφής του παρόντος, η Κρήτη δεν αποτελεί κύριο σημείο εισόδου και δεν υπάρχει επίσημη φιλοξενία προσφύγων στο νησί. Βάσει αυτών των παραδοχών, θα θεωρήσουμε ότι η κατάσταση στην αγορά εργασίας της Κρήτης δεν επηρεάζεται άμεσα από τις προσφυγικές ροές και οι έρευνες αποτύπωσης θα κινηθούν με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και την απογραφή πληθυσμού του 2011.

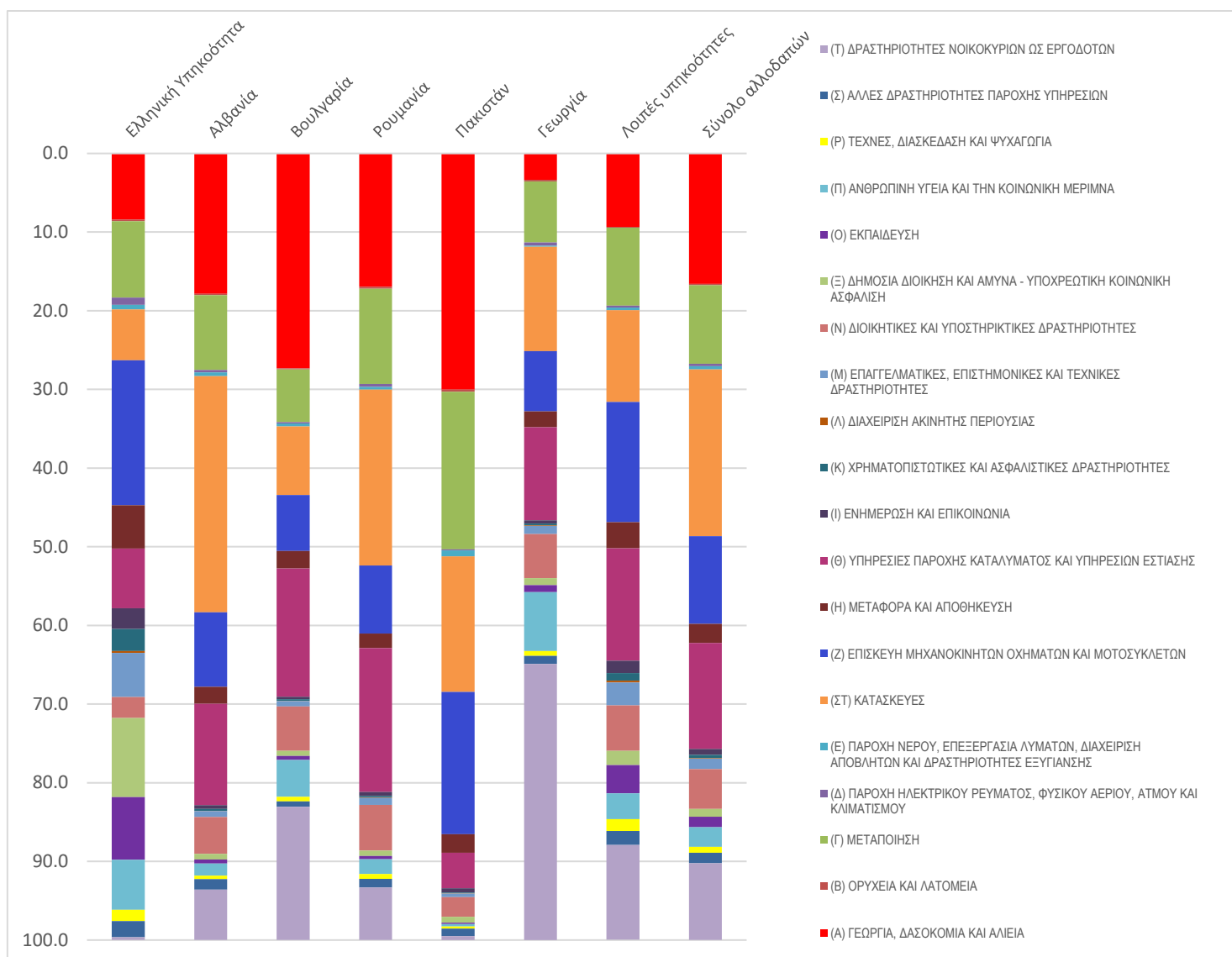
⁴³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, [Ψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2016 σχετικά με τους πρόσφυγες: κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας \(2015/2321\(INI\)\)](#)

Γράφημα 15 : Επίπεδα εκπαίδευσης αλλοδαπών (Απογραφή 2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Γράφημα 16 : Κλάδοι δραστηριοτήτων ανά υπηκοότητα (Απογραφή 2011)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

2.7. Βασικά συμπεράσματα ενόττητας

2.7.1 Το εργατικό δυναμικό της χώρας μειώνεται

Αυτή τη στιγμή τρεις δυνάμεις έχουν επίδραση πάνω στον ελληνικό πληθυσμό. Η πρώτη αφορά στην μείωση του πληθυσμού συνολικά κυρίως λόγω της μείωσης των γεννήσεων και της μετανάστευσης τα τελευταία 6 χρόνια. Η δεύτερη αφορά στη γήρανση του πληθυσμού και η τρίτη αφορά στην αύξηση του ποσοστού των αλλοδαπών κατοίκων. Συνολικά οι δύο πρώτες οδηγούν στη μείωση του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού παρά την αύξηση της εισροής μεταναστών.

2.7.2 Το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία έχει ολοκληρωθεί

Το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών και της συρρίκνωσης της Ελληνικής οικονομίας έλαβε χώρα μεταξύ του 2009 και του 2013. Σε αυτήν την τετραετία, που ονομάσαμε «τετραετία δημοσιονομικής προσαρμογής», είχαμε τη μεγαλύτερη μείωση στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, στο Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, αλλά και στην απασχόληση. Από το 2013 και μετά υπάρχει ανάσχεση της πτωτικής τάσης στα βασικά μεγέθη της οικονομίας, ενώ στο πεδίο της αγοράς εργασίας βλέπουμε αύξηση της απασχόλησης και μείωση της ανεργίας, σημάδι μιας συνολικής αναδιάρθρωσης που ενδεχομένως συντελείται, αλλά και απόρροια της μείωσης του κόστους εργασίας και της σταδιακής απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας.

2.7.3 Ο κίνδυνος για την κοινωνία δεν απομακρύνεται

Ο κίνδυνος φτώχειας για την κοινωνία αυξάνεται. Οι σημαντικότεροι παράγοντες πίσω από αυτόν είναι η εργασία, η υπηκοότητα, η οικογενειακή κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο. Είναι σαφές ότι οι ομάδες που εμπίπτουν στις κατηγορίες υψηλού κινδύνου είναι ομάδες υψηλής προτεραιότητας σε σχέση με την πολιτική απασχόλησης, αλλά και σε σχέση με το reskilling.

2.7.4 Άντρες και ηλικίες άνω των 30 ετών οι ομάδες εργαζομένων που πλήττονται περισσότερο

Η τάση που θέλει τις γυναίκες να έχουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης απορρέει από κοινωνικά χαρακτηριστικά και δεν αποτελεί αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης. Εκείνοι που πλήττονται περισσότερο από την κρίση είναι οι άντρες. Επίσης, το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα έχει ανέλθει στο 17,2%, πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό πριν την κρίση (11,4% το 2008) όσο και από τα πρώτα χρόνια της κρίσης (14,8% το 2010). Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι το ποσοστό των Neets στην Ελλάδα ήταν το 2015 κατά 42% μεγαλύτερο από το Μ.Ο. της Ε.Ε.

Ταυτόχρονα, παρόλο που οι νέοι (κάτω των 30 ετών) εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας και ισχυρή μείωση στην απασχόληση διαχρονικά, είναι εκείνοι που οδηγούν την ανάκαμψη της αγοράς εργασίας. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στη μείωση του εργατικού κόστους στις ηλικίες κάτω των 24 ετών, σε πολιτικές τόνωσης της απασχόλησης αλλά και στη συνολική αναδιάρθρωση που συντελείται στην αγορά εργασίας από την οποία οι νέοι φαίνεται να είναι περισσότερο ωφελούμενοι. Επίσης, τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας στις ηλικίες αυτές είναι χαμηλά σχετικά.

Οι ηλικίες, αντίθετα, που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι εκείνες άνω των 30 ετών. Η επανένταξη στην αγορά εργασίας για τις ηλικίες αυτές μοιάζει να είναι δυσκολότερη, όπως υποδηλώνουν τόσο τα μεγέθη της απασχόλησης και της ανεργίας όσο και τα υψηλά σχετικά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας. Να προσθέσουμε, τέλος, ότι στις ηλικίες αυτές έχουμε περισσότερα νοικοκυριά με εξαρτώμενα μέλη.

2.7.5 Η εκπαίδευση είναι κλειδί για την μείωση της ανεργίας

Καταδείξαμε σε αυτή τη μελέτη ότι η σχέση του επιπέδου εκπαίδευσης με την απασχόληση είναι σαφώς θετική. Η διεθνής εμπειρία και έρευνα, μάλιστα, υποστηρίζει ότι η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση έχει ισχυρότερη συσχέτιση με την απασχόληση από ότι η γενική εκπαίδευση. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι απόφοιτοι των επαγγελματικών σχολών έχουν σχεδόν την ίδια απασχολησιμότητα με τους αποφοίτους ανώτατων σχολών, αλλά αυτός ο πυλώνας της εκπαίδευσης δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς στη χώρα μας.

2.7.6 Μετανάστευση: ο αστάθμιστος παράγοντας

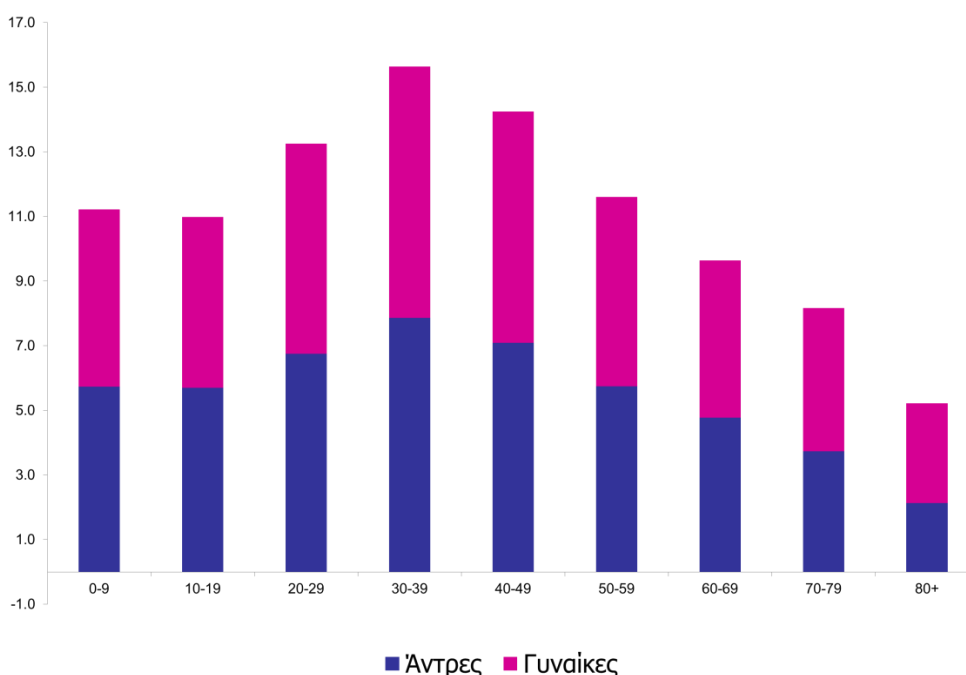
Σε ότι αφορά την μετανάστευση τα τελευταία πέντε έτη παρατηρείται για πρώτη φορά αλλαγή της φοράς από εισερχόμενη σε εξερχόμενη. Αυτό το γεγονός συνδυάζεται με τις μεγάλες εισερχόμενες προσφυγικές ροές του τελευταίου χρόνου, η επίδραση των οποίων στην αγορά εργασίας δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί. Απαιτείται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο αντιμετώπισης του προβλήματος σε σχέση με την αγορά εργασίας.

3. Δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικονομία και εκπαίδευση στην Περιφέρεια Κρήτης

3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011⁴⁴, ο μόνιμος πληθυσμός της Κρήτης ανέρχεται σε 623.065 άτομα, αυξημένος κατά 4,8% σε σχέση με το 2001. Η αύξηση αυτή είναι μεγαλύτερη στις γυναίκες (6,9%, ενώ στους άντρες 2,8%). Να σημειώσουμε ότι στο σύνολο της χώρας, ο πληθυσμός μειώνεται κατά 1,1%. Η αύξηση αυτή σχετίζεται με το γεγονός ότι στην Περιφέρεια Κρήτης η επίδραση της οικονομικής κρίσης στην επιχειρηματικότητα και στην εν γένει οικονομική δραστηριότητα ήταν λιγότερο έντονη από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Από το σύνολο του πληθυσμού, οι 308.665 (49,5%) είναι άντρες και οι 314.400 (50,5%) είναι γυναίκες. Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού παρατίθεται στο Γράφημα 17.

Γράφημα 17 : Πληθυσμός της Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Ο πληθυσμός της Κρήτης ακολουθεί την εθνική τάση εμφανίζοντας τάση γήρανσης. Συγκεκριμένα, ο **Δείκτης Γήρανσης** κατά την απογραφή του 2001 ήταν 95,8, ενώ 10 χρόνια μετά, κατά την απογραφή του 2011, διαμορφώθηκε στο 105,9, σχεδόν δέκα μονάδες υψηλότερα.

⁴⁴ ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011

Η τάση αυτή ακολουθεί εκείνη του συνόλου της χώρας, όπου ωστόσο ο Δείκτης Γήρανσης φτάνει σε αρκετά υψηλότερα επίπεδα (βλ. §2.1). Με άλλα λόγια, ο πληθυσμός της Κρήτης είναι νεότερος, πράγμα που σημαίνει ότι τα επόμενα χρόνια η Κρήτη θα αντιμετωπίσει αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες και έντονη κινήτικότητα στην αγορά εργασίας.

Ο **Δείκτης Εξάρτησης** για την Κρήτη διαμορφώνεται το 52,2 (απογραφή 2011), 1,5 μονάδα χαμηλότερα από ότι στο σύνολο της χώρας, όταν δέκα χρόνια πριν (απογραφή 2001) ήταν σχεδόν στο ίδιο επίπεδο (50,3). Η αναλογία των απασχολούμενων στην Κρήτη επί του συνόλου του πληθυσμού διαμορφώνεται στο 31,5% κατά το έτος 2015, όταν 8 χρόνια πριν ήταν στο 42,1%. Συνολικά, στην Κρήτη οι απασχολούμενοι έχουν μειωθεί κατά περίπου 60.000 από το 2008.

Πίνακας 7 : Αναλογία απασχολούμενων επί του συνόλου του πληθυσμού στην Κρήτη διαχρονικά, 2008-2015 (%)

Ηλικία	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Πληθυσμός	613144	618317	623.113	627.144	629.367	630.085	630.889	631.513
Απασχολούμενοι	258.365	259.724	254.700	248.582	221.718	208.561	203.835	199.081
Αναλογία (%)	42,1	42,0	40,9	39,6	35,2	33,1	32,3	31,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Ο ένας στους δύο Κρητικούς είναι μόνιμος κάτοικος Ηρακλείου (49%), το 25,1% κατοικούν στα Χανιά, το 13,7% στο Ρέθυμνο και το 12,1% στο Λασιθί. Οι Δήμοι Ηρακλείου, Αγίου Νικολάου, Ιεράπετρας, Σητείας, Ρεθύμνου και Χανίων συγκεντρώνουν συνολικά το 66% του πληθυσμού της Κρήτης .

Ο μόνιμος πληθυσμός με αλλοδαπή υπηκοότητα ανέρχεται στο 10,2% του πληθυσμού, ενώ στην απογραφή του 2001 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 6,8%. Και εδώ, λοιπόν, είναι υπαρκτό το φαινόμενο της αύξησης του αλλοδαπού πληθυσμού, με τις επιπτώσεις που το συνοδεύουν. Ο αλλοδαπός πληθυσμός ως ποσοστό επί του πληθυσμού κάθε Περιφερειακής Ενότητας κατανέμεται ως εξής: 8,4% στο Ηράκλειο, 12,9% στο Λασιθί, 10,9% στο Ρέθυμνο και 11,9% στα Χανιά. Παραδόξως η κατανομή αυτή δεν ακολουθεί το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας σε κάθε Νομό του νησιού.

Πίνακας 8 : Πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, Απογραφή 2011 (%)

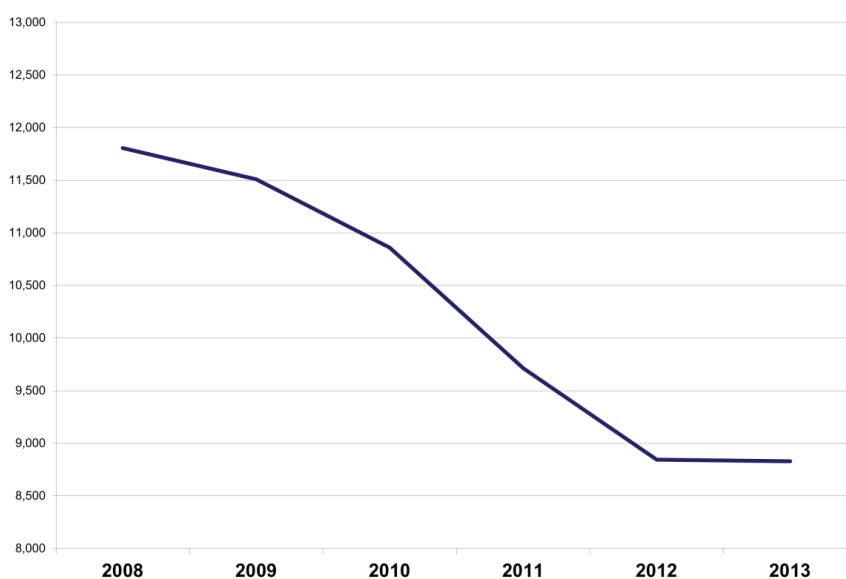
	Ηράκλειο	Λασιθί	Ρέθυμνο	Χανιά
Πληθυσμός (%)	49,0	12,1	13,7	25,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες η κατανομή των φύλων είναι ισομερής. Τους περισσότερους νέους (0-30 ετών) συναντάμε στο Ρέθυμνο, ενώ τους περισσότερους ηλικιωμένους (70+ ετών) συναντάμε στο Λασιθί (βλ. στο Παράρτημα).

Σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση, το 40,3% των Κρητικών είναι άγαμοι, το 49,7% είναι έγγαμοι, το 6,7% είναι χήροι/ες, το 2,7% είναι διαζευγμένοι και πολύ μικρά ποσοστά είναι σε διάσταση ή διαζευγμένοι από σύμφωνο συμβίωσης (ο σχετικός πίνακας παρατίθεται στο Παράρτημα).

Γράφημα 18 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κρήτης, 2008-13 (εκ. ευρώ)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

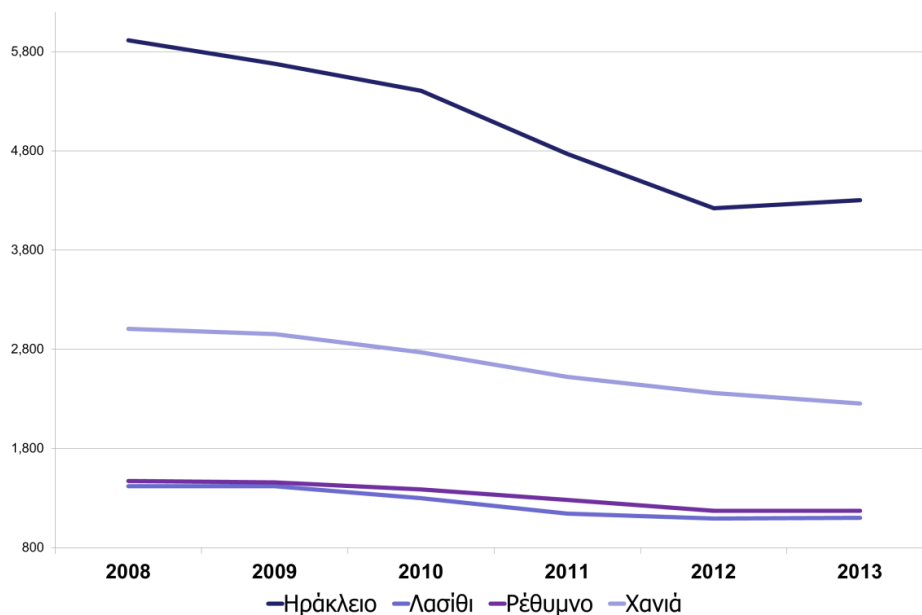
3.2. Οικονομία

Το Ακαθάριστο Εγχώριο προϊόν της Κρήτης⁴⁵ μειώθηκε κατά 3 δις ευρώ από το 2008 έως το 2013. Η μεγαλύτερη πτώση παρουσιάστηκε στη τριετία 2009-12, ενώ από το 2012 και μετά η οικονομία δείχνει να οδηγείται προς μια σταθεροποίηση σε συνέπεια με την εικόνα του συνόλου της χώρας. Αξίζει να τονιστεί βέβαια ότι λόγω της αυξημένης τουριστική δραστηριότητας η σταθεροποίηση στην Κρήτη προηγήθηκε αυτής της χώρας.

Η μεγαλύτερη πτώση παρουσιάστηκε, όπως είναι αναμενόμενο, στην Περιφερειακή Ενότητα που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας του νησιού, το Ηράκλειο (σχεδόν 1,6 δις ευρώ), και ακολουθούν τα Χανιά με -0,8 δις ευρώ. Το Ρέθυμνο και το Λασιθί έχουν όμοια μεγέθη και εμφανίζουν μικρότερες απώλειες σε απόλυτους αλλά όχι σε σχετικούς όρους.

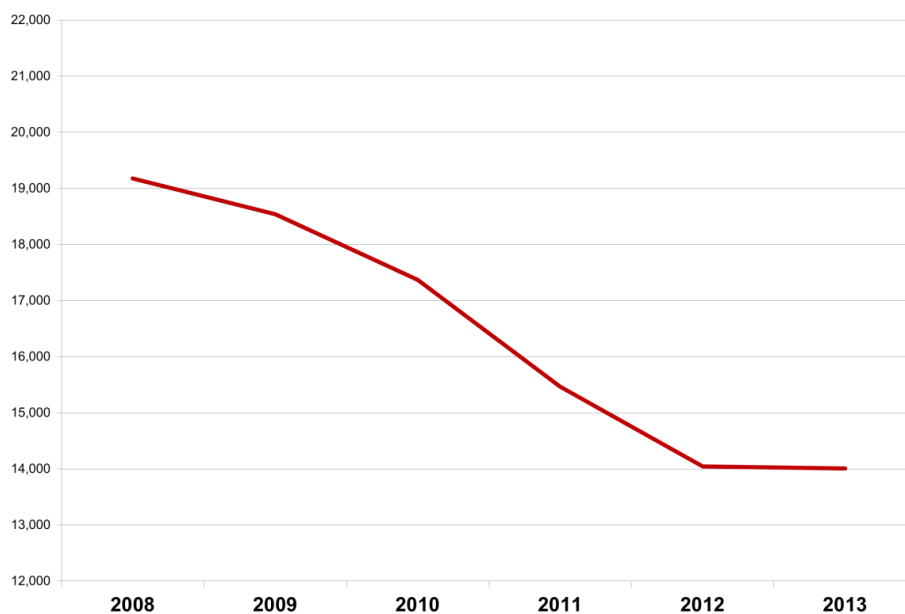
⁴⁵ ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί λογαριασμοί, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Γράφημα 19 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-13 (εκ. ευρώ)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Γράφημα 20 : Κατά Κεφαλή ΑΕΠ της Κρήτης, 2008-13 (ευρώ)

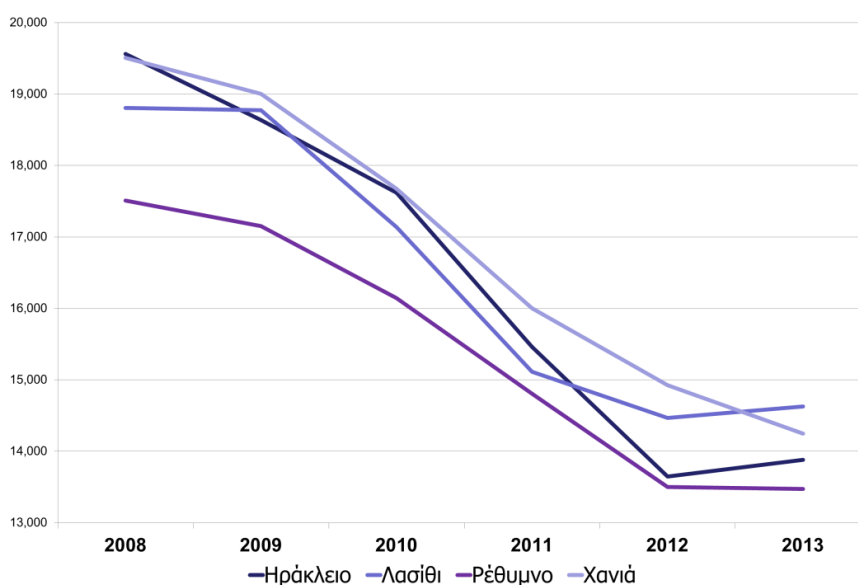

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ⁴⁶ μειώθηκε στο αντίστοιχο διάστημα πάνω από πέντε χιλιάδες ευρώ, από 19.176 ευρώ σε 14.007 ευρώ. Να θυμίσουμε ότι στο σύνολο της χώρας το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ διαμορφώθηκε στα 16.250 ευρώ το 2013 εκκινώντας από σχεδόν ίδια επίπεδα με εκείνου της Κρήτης πέντε χρόνια πριν. Αυτό σημαίνει ότι τα νοικοκυριά της Κρήτης βίωσαν εντονότερα τις επιπτώσεις της κρίσης. Το διαθέσιμο εισόδημά τους μειώθηκε από το 2008 έως το 2013 κατά 2.336 ευρώ, από 7.676 σε 5.340 ευρώ.

Το Ρέθυμνο έχει διαχρονικά το χαμηλότερο Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ, ενώ το υψηλότερο παρουσιάζεται στο Λασιθί. Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες υπάρχει ανάσχεση της πτωτικής πορείας του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ από το 2012 και μετά, με εξαίρεση τα Χανιά.

Γράφημα 21 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (ευρώ)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Όπως και στο σύνολο της χώρας, τη μεγαλύτερη Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία παράγουν συνδυαστικά οι κλάδοι «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο και επισκευές μηχανοκίνητων οχημάτων», «Μεταφορά και αποθήκευση», «Υπηρεσίες εστίασης» και «Υπηρεσίες παροχής καταλύματος».

Ακολουθούν συνδυαστικά οι κλάδοι «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση», «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και μέριμνα», ο κλάδος «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» και επίσης συνδυαστικά οι κλάδοι «Ορυχεία και λατομεία», «Μεταποίηση», «Παροχή

⁴⁶ ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί λογαριασμοί, Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ

ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού» και «Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και εξυγίανση».

Υψηλότερη προστιθέμενη αξία σε σχέση με το 2008 παράγουν οι κλάδοι «Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας», «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» και συνδυαστικά οι κλάδοι «Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία», «Επισκευές ειδών νοικοκυριού» και «Άλλες υπηρεσίες».

Τη μεγαλύτερη μείωση Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία εμφανίζει, όπως ήταν αναμενόμενο, ο κλάδος των κατασκευών.

Πίνακας 9 : Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά κλάδο στην Κρήτη διαχρονικά, 2008-2013 (εκ. ευρώ)

Κλάδος	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	648	597	566	509	508	448
Ορυχεία και λατομεία, μεταποίηση, ενέργεια, παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων, εξυγίανση	758	804	745	720	720	734
Κατασκευές	711	778	600	389	331	315
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση, υπηρεσίες παροχής καταλύματος και υπηρεσίες εστίασης	3.733	3.333	3.132	2.771	2.384	2.560
Ενημέρωση και επικοινωνία	225	232	215	177	156	141
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	261	317	325	269	246	268
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	1.016	1.068	1.210	1.138	1.227	1.130
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	468	478	383	321	294	358
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	2.223	2.249	2.005	1.846	1.563	1.486
Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, επισκευές ειδών νοικοκυριού και άλλες υπηρεσίες	391	437	410	397	388	394

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία του 2012 και του 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

3.3. Εκπαίδευση

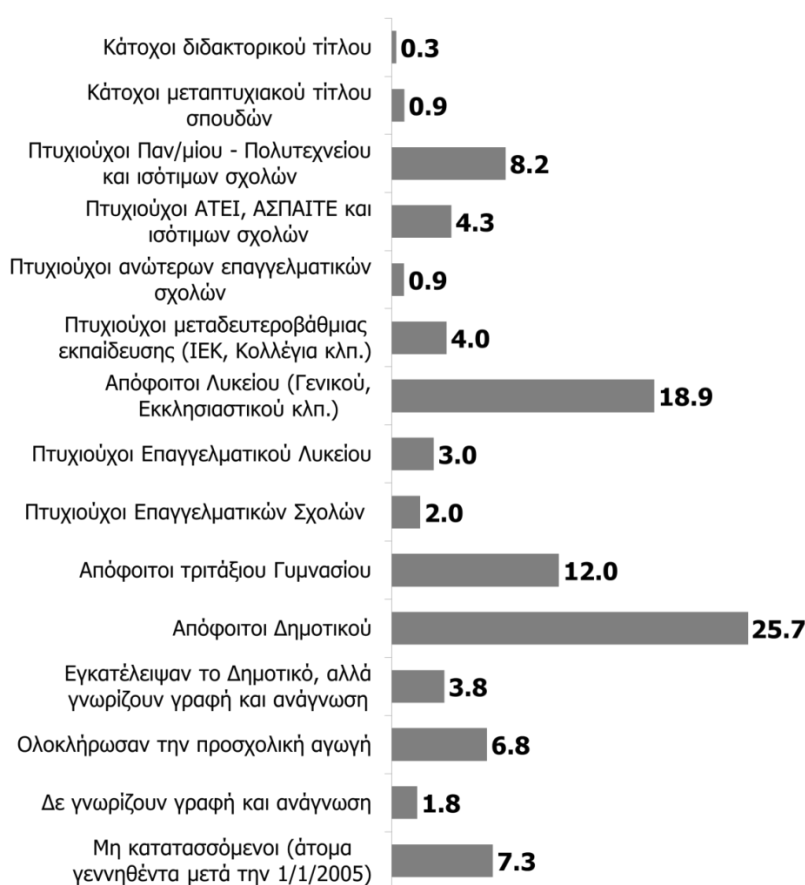
Σύμφωνα με την απογραφή του 2011, το επίπεδο εκπαίδευσης στην Κρήτη ακολουθεί σε γενικές γραμμές την κατανομή του συνόλου της χώρας, παρουσιάζοντας ωστόσο κάποιες μικρές αποκλίσεις.

Συγκεκριμένα, το ποσοστό των ατόμων που έχουν ανώτατη εκπαίδευση είναι λίγο χαμηλότερο (9,4% έναντι 11,8% για το σύνολο της χώρας), ενώ το ποσοστό των

αποφοίτων Γυμνασίου και Δημοτικού είναι λίγο υψηλότερο (12% και 25,7% αντίστοιχα, έναντι 10,9% και 23,3% για το σύνολο της χώρας).

Το ποσοστό των ατόμων με ανώτερη εκπαίδευση είναι 5,2%, ενώ οι πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι το 4% του πληθυσμού. Οι απόφοιτοι Λυκείου είναι το 23,9% του πληθυσμού, ενώ το 12,4% δεν έχει ολοκληρώσει το Δημοτικό. Στην ηλικιακή ομάδα των 30-39 ετών, το επίπεδο εκπαίδευσης αυξάνεται, καθώς 15,5% έχουν ανώτατη εκπαίδευση, 9% έχουν ανώτερη εκπαίδευση, το 35,4% είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 14,9% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου, το 13,9% είναι απόφοιτοι Δημοτικού και μόλις το 2% δεν ολοκλήρωσε το Δημοτικό.

Γράφημα 22 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Κρήτη (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Και στην Κρήτη, όπως και στο σύνολο της χώρας, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση δεν έχει μεγάλο «μερίδιο», αφού μόλις το 5% του πληθυσμού έχει αποφοιτήσει από επαγγελματικό Λύκειο ή επαγγελματική σχολή, το 4% έχει μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και το 5,2% είναι πτυχιούχοι ανώτερων σχολών / ΑΤΕΙ / ΑΣΠΑΙΤΕ. Δεν παρουσιάζονται διαφορές στο επίπεδο εκπαίδευσης μεταξύ των δύο φύλων στην Κρήτη (βλ. Παράρτημα).

Σύμφωνα με μελέτη της ΓΣΕΕ για την Παιδεία⁴⁷, κατά την περίοδο 2004-14, καταγράφεται μείωση του δείκτη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης των νέων που διαρρέουν από την εκπαίδευση στην Κρήτη. Συγκεκριμένα, κατά το 2014 ο δείκτης διαμορφώνεται στο 14%, έχοντας μειωθεί κατά 38,3% ή 8,7 ποσοστιαίες μονάδες. Εξακολουθεί να αποκλίνει, ωστόσο, από τον στόχο της Ε.Ε. (τιμή δείκτη 10%).

Απόκλιση από τον στόχο της Ε.Ε. παρουσιάζεται επίσης και στον δείκτη τριτοβάθμιου μορφωτικού επιπέδου, όπου η Περιφέρεια Κρήτης με 28,8% υπολείπεται κατά 11,2 ποσοστιαίες μονάδες. Σε πολύ χαμηλά επίπεδα διαμορφώνεται, τέλος, ο δείκτης συμμετοχής στη Δια Βίου Μάθηση στην Κρήτη (1,9%), έχοντας να διανύσει 13,1 ποσοστιαίες μονάδες για να φτάσει τον στόχο της Ε.Ε. που είναι 15%.

3.3.1 Οι Neets στην Κρήτη

Με βάση την, σε εξέλιξη, έρευνα μεγάλης κλίμακος “Neets2”⁴⁸, οι Neets στην Κρήτη τον Απρίλιο του 2016 αντιστοιχούσαν στο 12,3% του νεανικού πληθυσμού (βλ. ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ 2016).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των Neets στην Κρήτη τον Απρίλιο του 2016 είναι:

- το 3ο χαμηλότερο στη χώρα (μετά τις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Ηπείρου)
- αισθητά μικρότερο από το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό την ίδια περίοδο (16,4%)
- αισθητά μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του 2013 (17,1%), οπότε είχε γίνει και αντίστοιχη έρευνα⁴⁹.

3.4. Βασικά συμπεράσματα ενότητας

3.4.1 Η Κρήτη έχει περισσότερους αναλογικά νέους εργαζομένους

Όπως αναφέραμε νωρίτερα, ο πληθυσμός της Κρήτης είναι νεότερος από ότι στο σύνολο της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι στην Κρήτη αναμένεται να ενταχθεί μέσα στα επόμενα χρόνια ένας σημαντικός (αναλογικά με τον πληθυσμό) αριθμός νέων στην

⁴⁷ ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ (2015), *Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης 2015. Η ελληνική Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Μέρος Α'. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ.

⁴⁸ «Research and Comprehensive Intervention for the social inclusion of a major socially vulnerable group: Psychological profile / psychopathology, skills' profile, needs assessment and programmes' development for training-reskilling and psychological support» (3757/GRO7/ΕΕΑ Grants). Φορείς Υλοποίησης: ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ, ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Π.Κ.. Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ν. Παπαδάκης. Διάρκεια: 21/12-14/12/2016. Χρηματοδότηση: Χ.Μ. Ε.Ο.Χ.

⁴⁹ Βλ. Παπαργύρης, Α. (2013), Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας: Οι κατανομές ανά Διοικητική Περιφέρεια και Νομό, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Βαρόμετρο Απόντων: οι ΝΕΕΤs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σελ. 163.

εργασιακή ηλικία. Το εργατικό αυτό δυναμικό λαμβάνει ή θα λάβει εκπαίδευση, πράγμα που σημαίνει ότι η Κρήτη έχει την ευκαιρία μέσω κατάλληλα σχεδιασμένων προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης να επιτύχει υψηλότερα ποσοστά αντιστοίχισης προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων και να ελαχιστοποιήσει το φαινόμενο της διαρθρωτικής ανεργίας. Η αύξηση της κινητικότητας στην αγορά εργασίας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την μείωση της ανεργίας ταχύτερα. Η Κρήτη οφείλει να προχωρήσει γρήγορα προς αυτήν την κατεύθυνση.

3.4.2 Τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της Κρήτης οδηγούν την οικονομία της

Καθώς η αγορά αποκρυσταλλώνεται, διαφαίνονται οι κλάδοι που οδηγούν την οικονομία της Κρήτης. Αυτοί δεν είναι άλλοι από τον τουρισμό, την εστίαση και το εμπόριο (που τροφοδοτούνται από τον τουρισμό), καθώς και τη διαχείριση ακίνητης περιουσίας. Αυτά είναι τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της Κρήτης, πάνω στα οποία θα χτιστεί η οικονομία της μέσα στα επόμενα χρόνια και ταυτόχρονα οι τομείς που θα καθορίσουν τη ζήτηση σε δεξιότητες και επαγγέλματα. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να αναζητηθούν διαφορετικοί τομείς οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι μακροπρόθεσμα θα συμβάλλουν στην αύξηση του περιφερειακού ΑΕΠ και επομένως στην μείωση της ανεργίας. Η ενίσχυση της καινοτομίας και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την βελτίωση των υποδομών (π.χ. ΒΟΑΚ, μαρίνες, αεροδρόμια) μπορούν να συμβάλλουν στην γρηγορότερη έξοδο της περιφερειακής οικονομίας από την κρίση.

4. Η αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης

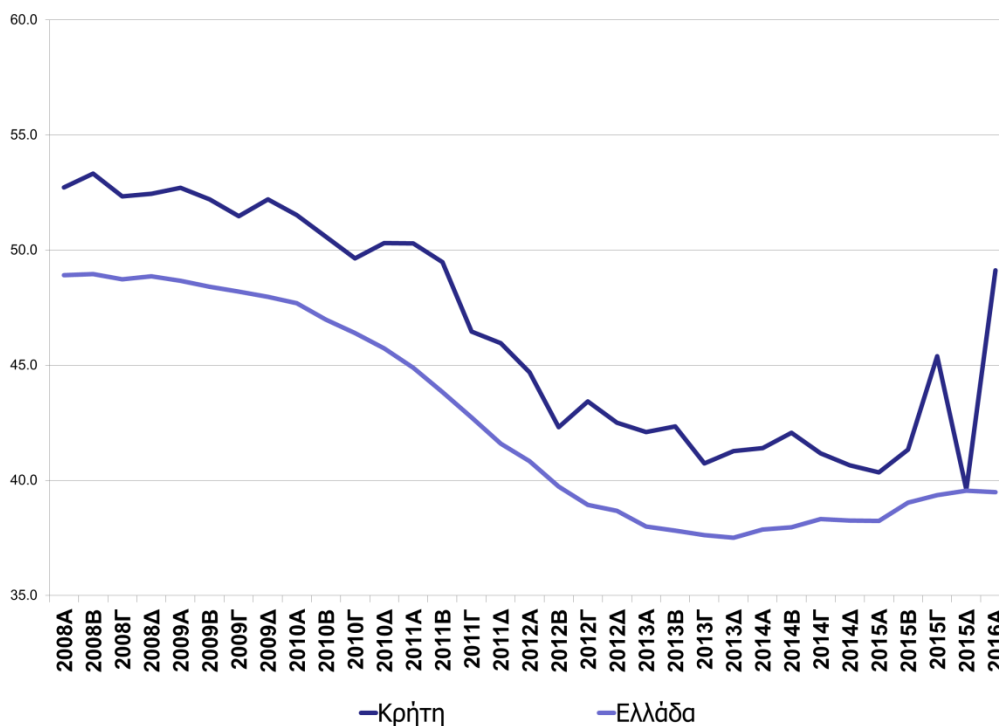
4.1. Βασικά μεγέθη

Διαχρονικά, η απασχόληση στην Κρήτη είναι κινείται σε υψηλότερα επίπεδα από εκείνη του συνόλου της χώρας, όπως φαίνεται στο Γράφημα 23.

Μετά από εποχική διόρθωση, η απασχόληση στην Κρήτη διαμορφώνεται κατά το Α' τρίμηνο του 2016 στο 49,1% έχοντας «κερδίσει» σχεδόν 10 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Στην ουσία, η απασχόληση σήμερα έχει επιστρέψει στα επίπεδα του 2011 μετά από μια τετραετία κάμψης.

Όπως φαίνεται από το Γράφημα 23, η εποχικότητα της απασχόλησης στην Κρήτη είναι έντονη, απόρροια της εξάρτησης της τοπικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας από τον τουρισμό. Αυτό αποτελεί και ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της τοπικής αγοράς εργασίας αφού η εποχικότητα στην ουσία αντιστοιχεί σε ημι-απασχόληση. Οι απότομες μεταβολές τα τελευταία τρία τρίμηνα που προκύπτουν από την εποχική διόρθωση των δεδομένων οφείλονται στην αβεβαιότητα που υπήρξε κατά το τέλος του 2015 απέναντι στην οποία οι επιχειρήσεις φάνηκαν μάλλον επιφυλακτικές.

Γράφημα 23 : Απασχόληση στην Κρήτη διαχρονικά σε σχέση με το σύνολο της χώρας (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

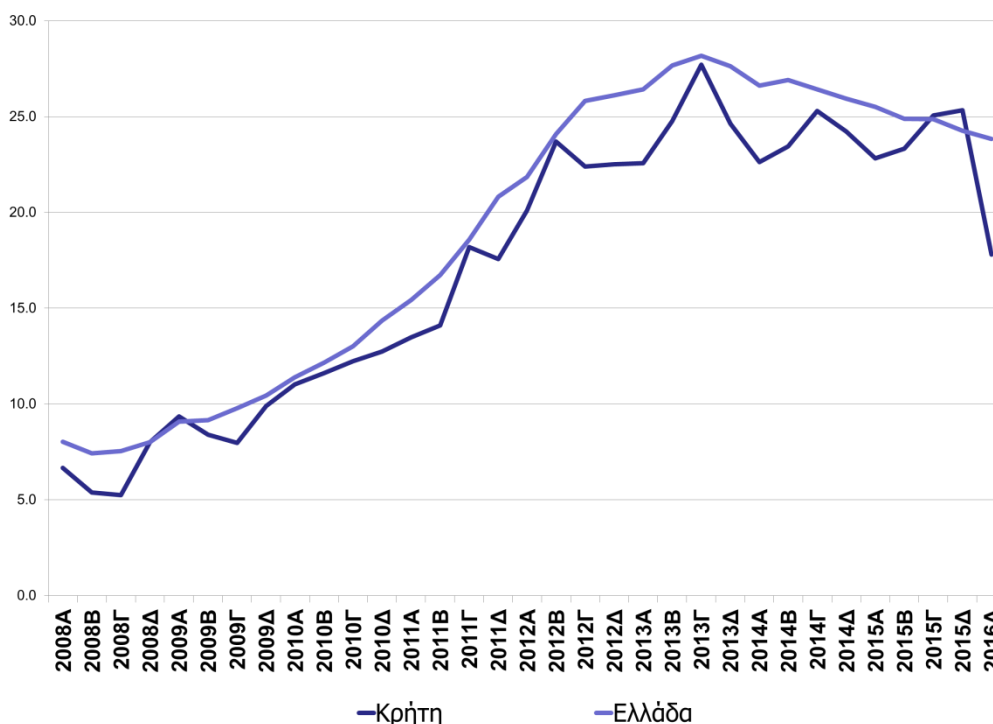

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Να σημειωθεί ότι η εποχικότητα της απασχόλησης στον τουρισμό είναι εντονότερη στην Ελλάδα από ότι σε άλλες χώρες, όπως αναλύει μελέτη του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων που έγινε για λογαριασμό του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος⁵⁰. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι το 63,7% των αφίξεων στα ελληνικά καταλύματα πραγματοποιείται στο διάστημα Ιουνίου – Σεπτεμβρίου, όταν το αντίστοιχο ποσοστό για την Ιταλία είναι 49,4%, 48,8% για την Κύπρο, 48,4% για την Πορτογαλία και 46,9% για την Ισπανία.

Η ανεργία στην Κρήτη άγγιξε την υψηλότερη διαχρονικά τιμή της κατά το Γ' τρίμηνο του 2013 (27,7%). Έκτοτε υποχωρεί σταδιακά για να φτάσει κατά το Α' τρίμηνο του 2016 στο 17,8%, 5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι στο σύνολο της χώρας, σύμφωνα πάντα με εποχιακά διορθωμένα στοιχεία. Το κλίμα ομαλότητας και οι καλές προοπτικές για την φετινή τουριστική περίοδο βελτίωσαν σημαντικά τα μεγέθη για το νησί. Η τουριστική βιομηχανία του νησιού είναι ευάλωτη σε εξωτερικές μεταβολές και απαιτεί καθεστώς ομαλότητας.

Γράφημα 24 : Ανεργία στην Κρήτη διαχρονικά σε σχέση με το σύνολο της χώρας (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

⁵⁰ Ι.Τ.Ε.Π., *Εξελίξεις στο τουρισμό και στην ελληνική ξενοδοχεία*, 2014

**Πίνακας 10 : Άνεργοι κατά διάρκεια ανεργίας, φύλο και ηλικία στην Κρήτη
Α' τρίμηνο 2016 (%)**

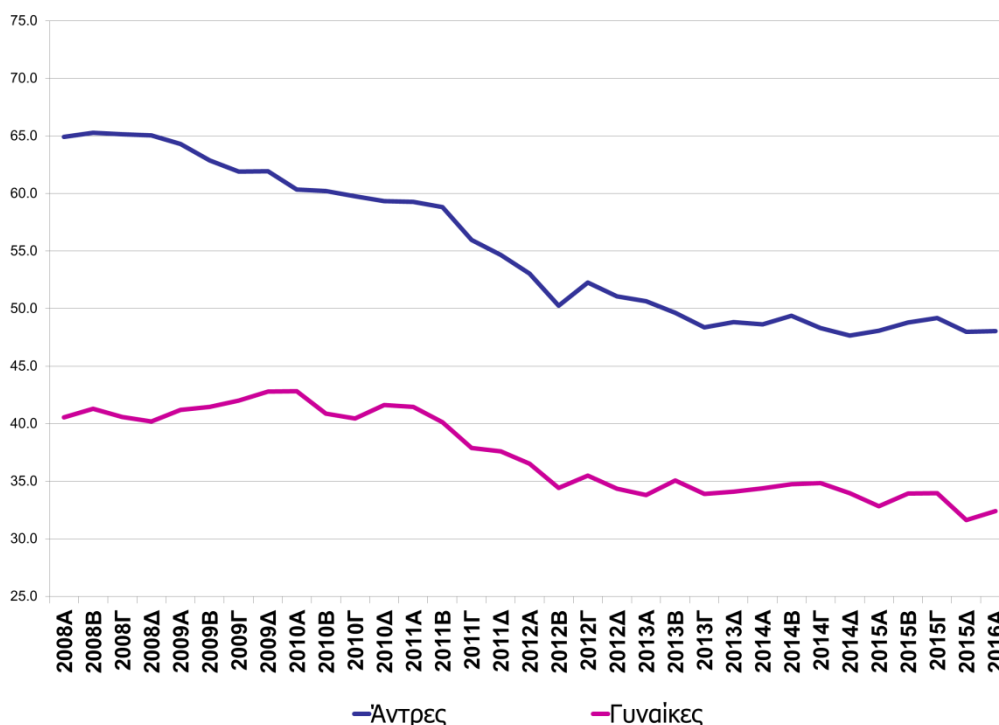
Ηλικία	Άντρες			Γυναίκες		
	12> μήνες	12< μήνες	Σύνολο	12> μήνες	12< μήνες	Σύνολο
15-19	0,8	0,0	0,8	0,2	0,0	0,2
20-24	1,8	2,3	4,1	2,4	1,1	3,5
25-29	4,5	4,5	9,1	4,5	4,4	8,9
30-44	7,7	9,6	17,3	14,2	12,9	27,2
45-64	3,7	8,1	11,8	8,8	7,8	16,6
65+	0,0	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2
Σύνολο	18,5	24,9	43,4	30,3	26,3	56,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Τέλος, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων κατά το Α' τρίμηνο του 2016 διαμορφώθηκε στο 51,2%, όταν το 2008 ήταν 18,8%. Πρόκειται για σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Τα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας συναντάμε στις ηλικίες μεταξύ 30 και 65 ετών, γεγονός ου υποδηλώνει ότι η επανένταξη στην αγορά σε περίπτωση απώλειας της εργασίας είναι πολύ δύσκολη, όταν οι ήδη μετριασμένες ανάγκες των επιχειρήσεων σε ανθρώπινο δυναμικό αποκρυσταλλώνονται χρόνο με το χρόνο.

4.1.1 Απασχόληση και ανεργία κατά φύλο

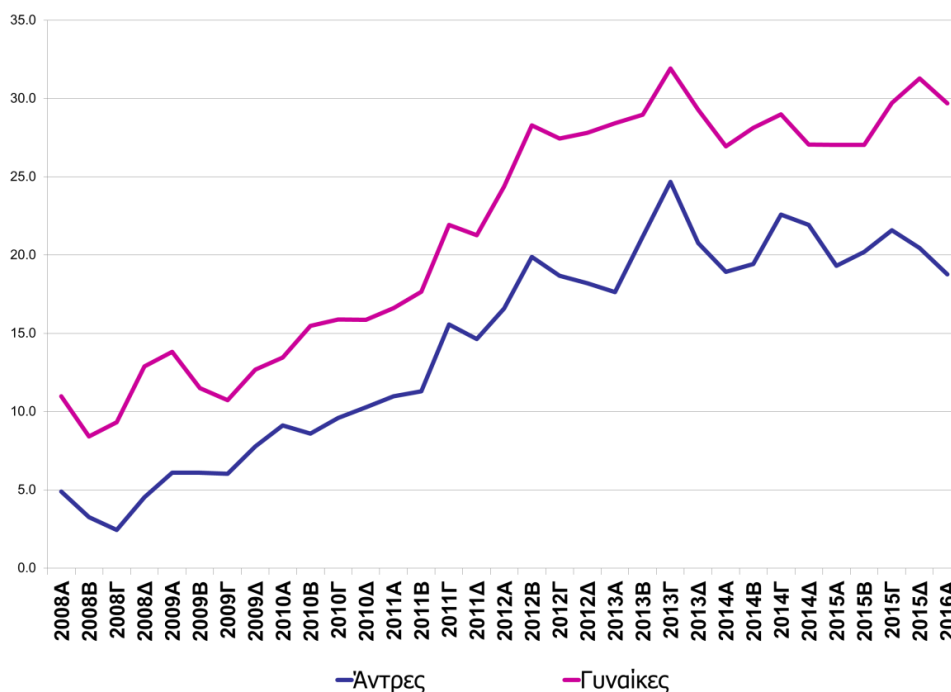
Εξετάζοντας τα δεδομένα του πληθυσμού κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο, παρατηρούμε ότι οι μη οικονομικά ενεργές γυναίκες είναι σημαντικά περισσότερες από ότι οι άντρες (52,7% και 39,7% αντίστοιχα – Α' τρίμηνο 2016). Αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι ενώ ο πληθυσμός των γυναικών 15+ ετών είναι μεγαλύτερος συνολικά, η συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό είναι μικρότερη. Ωστόσο, την περίοδο 2008-2016, το εργατικό δυναμικό των γυναικών αυξήθηκε σημαντικά (κατά 13,686 άτομα), ενώ ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός μειώθηκε (κατά 7.284 άτομα). Το αντίστροφο συνέβη στους άντρες, όπου το εργατικό δυναμικό μειώθηκε κατά 15.654 άτομα, ενώ ο μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός αυξήθηκε κατά 17.075 άτομα.

Γράφημα 25 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Και εδώ, συναντάμε το φαινόμενο κατά το οποίο οι γυναίκες εγκαταλείπουν τη «μη οικονομικά ενεργή» κατάστασή τους και εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό ώστε να συνεισφέρουν στο εισόδημα του νοικοκυριού. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι γυναίκες αυτές εισρέουν στην απασχόληση. Η αύξηση της ανεργίας στις γυναίκες δείχνει ότι μέρος του νέου αυτού εργατικού δυναμικού παραμένει στον άνεργο πληθυσμό. Διαχρονικά, οι άντρες έχουν υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης. Κατά το Α' τρίμηνο του 2016 η απασχόληση στους άντρες διαμορφώθηκε στο 48,1%, ενώ στις γυναίκες στο 32,4%.

Η απασχόληση, ωστόσο, στις γυναίκες παρουσιάζει μικρότερη μείωση (περίπου 20%) σε σχέση με τους άντρες (περίπου 26%), ενώ η ανεργία παρουσιάζει μικρότερη αύξηση (αύξηση της τάξης του 170%, από 11% το Α τρίμηνο του 2008 σε 29,7% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016, όταν η αύξηση στους άντρες αγγίζει το 280%, από 4,9% το Α' τρίμηνο του 2008 σε 18,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016). Όπως και στο σύνολο της χώρας, λοιπόν, οι άντρες είναι εκείνοι που πλήττονται περισσότερο από την κρίση.

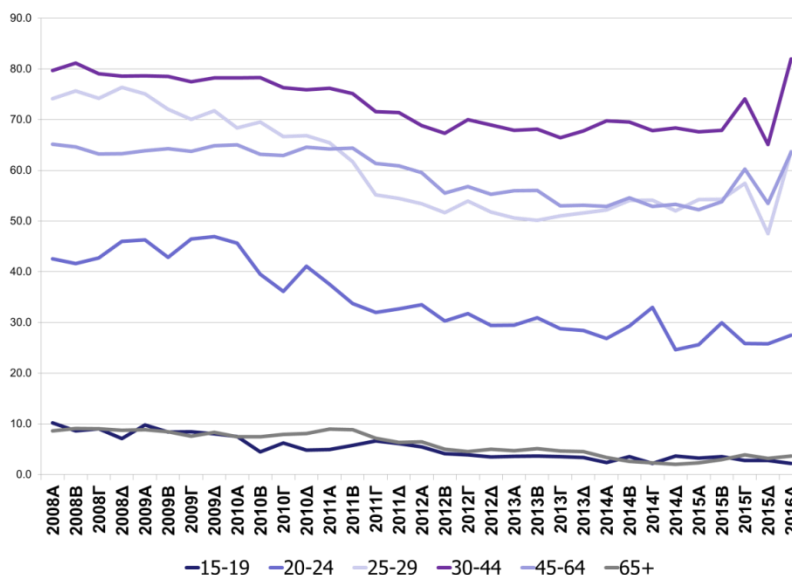
Γράφημα 26 : Ανεργία στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

4.1.2 Απασχόληση και ανεργία κατά ηλικία

Τη μεγαλύτερη μείωση στην απασχόληση σε σχέση με το 2008 συναντάμε στα άκρα της εργασιακής ηλικίας, δηλαδή στην ηλικιακή ομάδα των 15-19 ετών και σε εκείνη των 65+ ετών (μείωση 78,6% και 57,5% αντίστοιχα). Πρόκειται ωστόσο για τις ηλικίες που συνεισφέρουν λιγότερο στην απασχόληση συνολικά. Σημαντική μείωση συναντάμε και στην ηλικία των 20-25 ετών (35,4% σε σχέση με το 2008).

Στην ηλικία των 25-29 ετών η μείωση είναι μικρότερη (14%), ενώ η πιο ενεργή εργασιακή ηλικία (30-44 ετών) παρουσιάζει αύξηση 2,8% σε σχέση με το 2008. Σχεδόν στα ίδια επίπεδα με το 2008 επιστρέφει και η απασχόληση για την ηλικιακή ομάδα των 45-64 ετών μετά από μια κάμψη κατά τα έτη 2012-15.

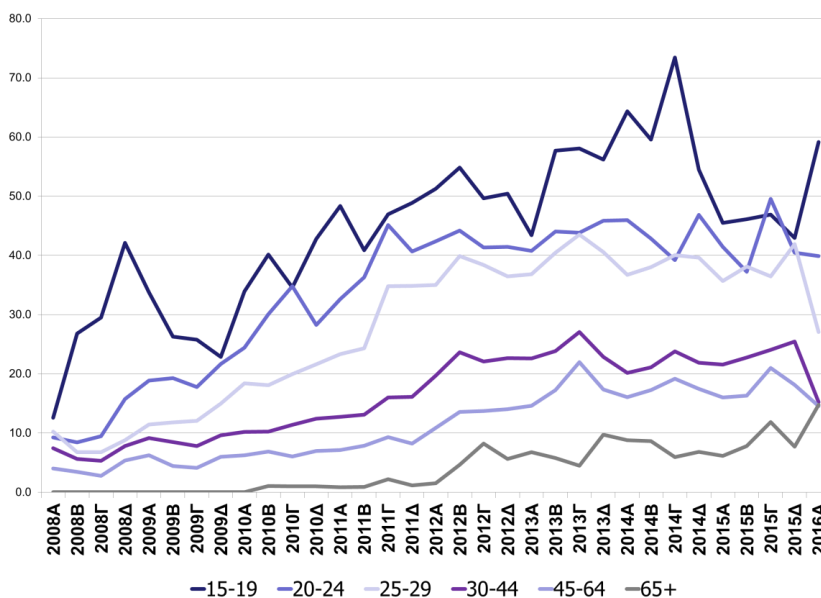
Γράφημα 27 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει η ηλικιακή ομάδα των 15-19 ετών (59,2%), όπου όμως βλέπουμε και ισχυρή ανάκαμψη σε σχέση με το 2014. Πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας βλέπουμε και στην ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών (39,9%), ενώ η ανάκαμψη σε αυτή την ομάδα είναι ασθενέστερη.

Σημαντικά ανακάμπτει η ανεργία για τις ηλικίες από 25 μέχρι και 65 έτη που αποτελούν και το μεγαλύτερο τμήμα των απασχολούμενων. Εδώ, παρόλα' αυτά, η ανεργία τείνει να επιμένει (βλ. ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας παραπάνω). Οι ηλικιωμένοι μοιάζει να είναι δύσκολο να ενταχθούν στην αγορά εργασίας (η ανεργία σε αυτή την ομάδα φτάνει σήμερα στο 15% σχεδόν χωρίς να μειώνεται).

Συνολικά, είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι στις πιο ενεργές εργασιακά ηλικίες η εικόνα βελτιώνεται. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών, που δεν ακολουθεί την επανορθωτική πορεία των υπόλοιπων ηλικιακών ομάδων (με εξαίρεση τους 65+). Η ηλικία αυτή είναι ηλικία εισόδου στην αγορά εργασίας και ενώ μπορεί να υπάρχει εκπαίδευση ή/και κατάρτιση, στις ηλικίες αυτές συνήθως δεν υπάρχει εργασιακή εμπειρία. Χωρίς αυτήν, οι εργαζόμενοι φαίνεται να είναι δύσκολο να ενταχθούν στην αγορά.

Γράφημα 28 : Ανεργία στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ εκτός της ηλικιακής ομάδας των 65+), 2008-2016 (%)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

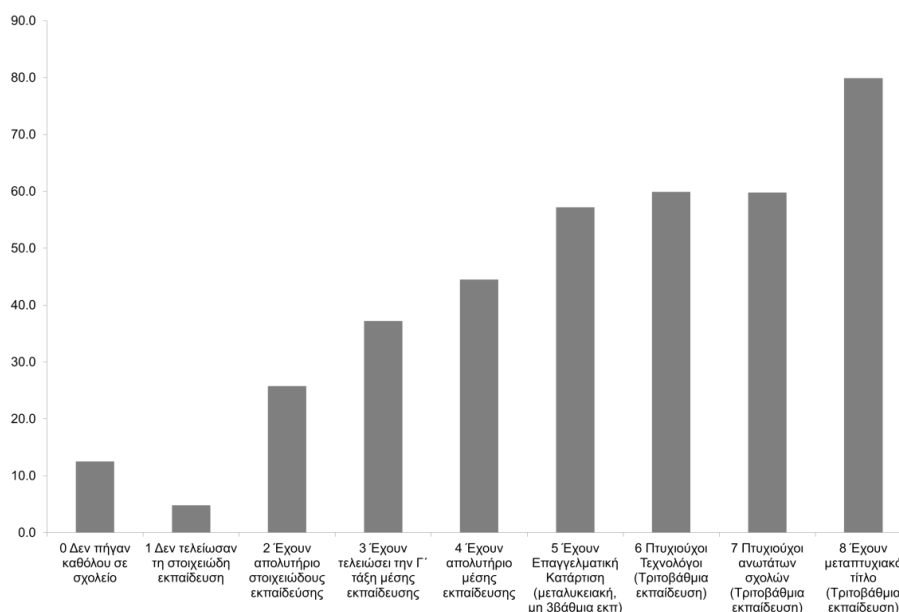
4.1.3 Απασχόληση και ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης

Όπως και στο σύνολο της χώρας η σχέση της απασχόλησης με το επίπεδο εκπαίδευσης είναι θετική. Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης συναντάμε στους κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου (σχεδόν 80%) και σημαντικά ποσοστά στους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους εργαζομένους με επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Αντίστοιχα, η ανεργία για τους κατόχους μεταπτυχιακού τίτλου είναι σημαντικά μειωμένη, ενώ για τους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φτάνει την τιμή του συνόλου του νησιού. Σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες επιπέδου εκπαίδευσης η ανεργία είναι αυξημένη. Ειδικά στην κατηγορία της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης η ανεργία εμφανίζει μια από τις υψηλότερες τιμές της (σχεδόν 30%), πολύ κοντά σε εκείνη όσων δεν πήγαν καθόλου σχολείο. Αυτό υποδηλώνει ότι η αγορά αδυνατεί να απορροφήσει καταρτισμένο εργατικό δυναμικό, γεγονός που χρήζει διερεύνησης.

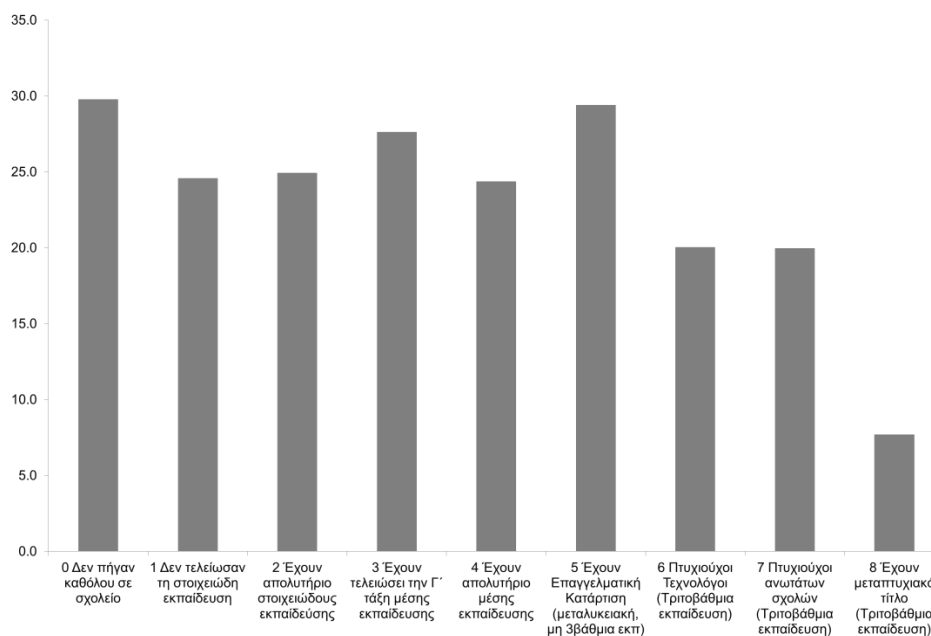
Όπως συμβαίνει και στο σύνολο της χώρας, η απασχόληση στις γυναίκες δείχνει να έχει ισχυρότερη σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης από ότι στους άντρες. Όπως ήδη εξηγήσαμε, αυτό συμβαίνει λόγω του ότι οι άντρες έχουν τη δυνατότητα να «αναπληρώσουν» το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης με χειρονακτική εργασία.

Γράφημα 29 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

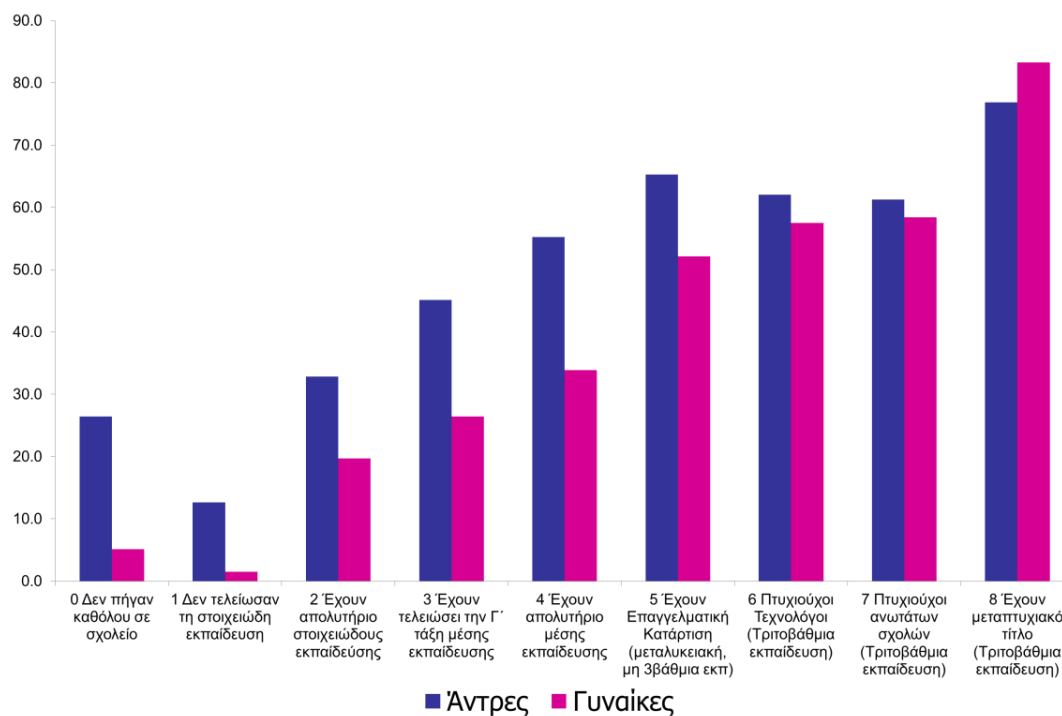
Γράφημα 30 : Ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

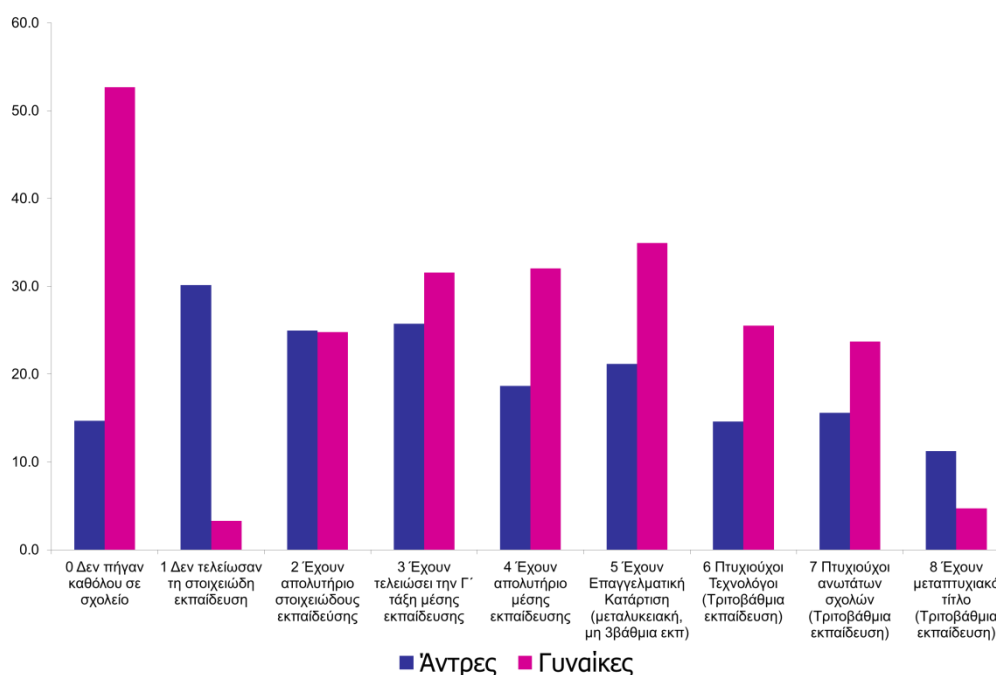
Μην ξεχνάμε ότι στην τοπική οικονομία η ζήτηση για ανειδίκευτους εργάτες είναι αυξημένη, όπως θα δούμε παρακάτω.

Γράφημα 31 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Γράφημα 32 : Ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), ΜΟ 2015 (%)

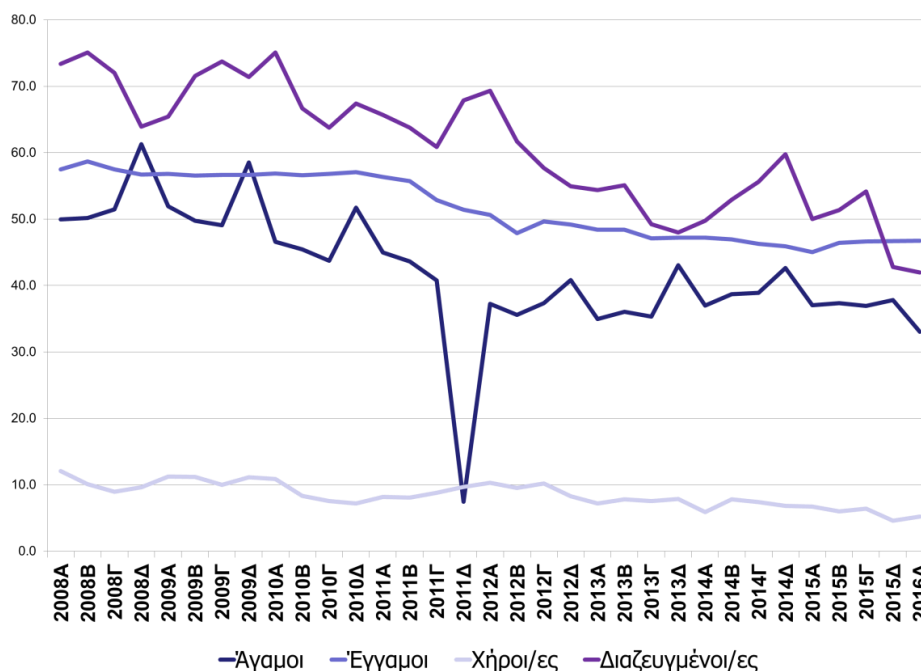

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

4.1.4 Απασχόληση και ανεργία κατά οικογενειακή κατάσταση

Τα υψηλότερα διαχρονικά ποσοστά απασχόλησης συναντάμε στους διαζευγμένους/ες και ακολουθούν οι έγγαμοι και οι άγαμοι, ενώ πολύ χαμηλό ποσοστό έχουν οι χήροι/ες. Οι άγαμοι και οι έγγαμοι είναι οι κατηγορίες που συνεισφέρουν περισσότερο στην απασχόληση.

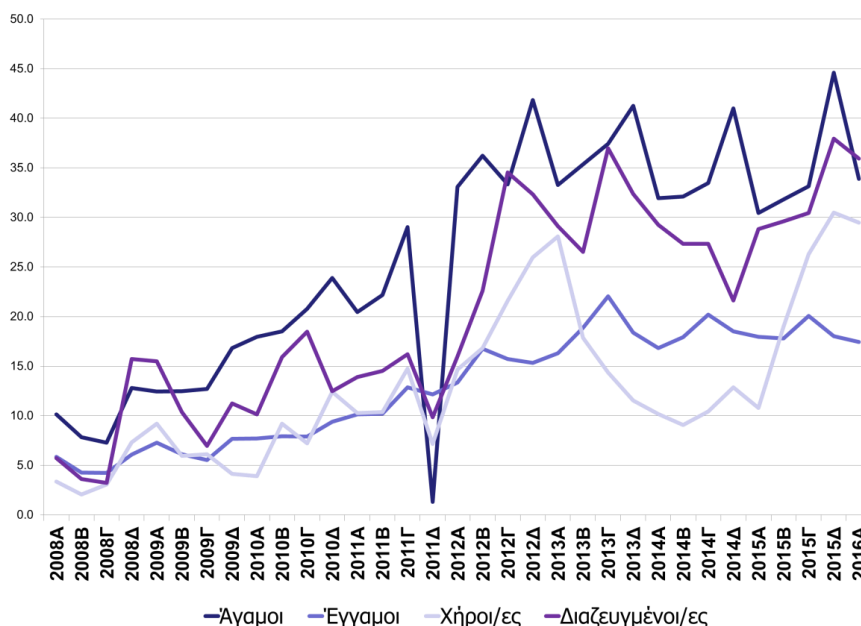
Γράφημα 33 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Οι κατηγορία των χήρων εμφανίζει τη μεγαλύτερη διαχρονική μείωση στην απασχόληση και τη μεγαλύτερη αύξηση στην ανεργία.

Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι μια ομάδα που αντιμετωπίζει σημαντικό κίνδυνο να αντιμετωπίσει φτώχεια σε περίπτωση απώλειας εργασίας ή σε περίπτωση που υπάρχουν εξαρτώμενα μέλη (έγγαμοι) παρουσιάζει χαμηλά σχετικά ποσοστά ανεργίας. Αυτό δεν σημαίνει ασφαλώς ότι κάθε άνεργος που βρίσκεται σε αυτήν την κατηγορία δεν αντιμετωπίζει πολύ σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Πρόκειται για μια κατηγορία υψηλής προτεραιότητας σε σχέση με την πολιτική απασχόλησης (και δη την ενεργητική) και το reskilling.

Γράφημα 34 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

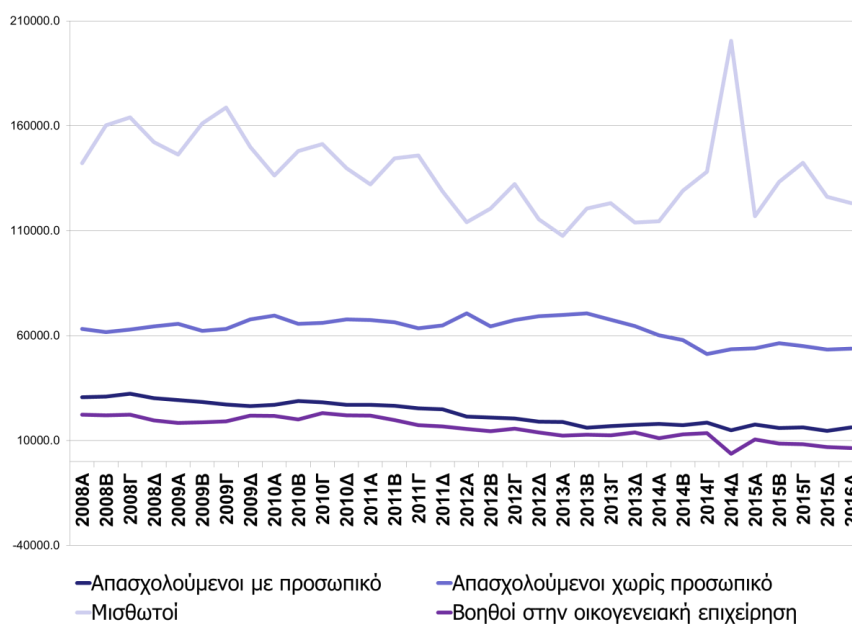
4.1.5 Απασχολούμενοι κατά θέση στην επιχείρηση

Το μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων είναι μισθωτοί. Ακολουθούν οι απασχολούμενοι χωρίς προσωπικό, ενώ πολλοί λίγοι αναλογικά είναι οι απασχολούμενοι με προσωπικό και οι βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση.

Οι δύο τελευταίες αυτές κατηγορίες εμφανίζουν μείωση διαχρονικά, ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο για τους μισθωτούς που αναλογικά αυξάνονται. Συγκεκριμένα, οι μισθωτοί ως ποσοστό του συνόλου των απασχολούμενων το Α τρίμηνο του 2016 είναι 61,6% όταν το Α τρίμηνο του 2008 ήταν κοντά στο 55%.

Στη μισθωτή εργασία ασφαλώς διαφαίνεται έντονη εποχικότητα, ενισχύοντας το επιχείρημα που ήδη έχει παρατεθεί ότι ο μεγαλύτερος «εργοδότης» του νησιού είναι ο τουρισμός.

Ακόμα, παρατηρώντας τον αριθμό των απασχολούμενων χωρίς προσωπικό, βλέπουμε ότι κατά το 2013 παρουσιάζει μια τάση αύξησης όταν ο αριθμός των μισθωτών την ίδια περίοδο μειωνόταν. Η εικόνα αυτή αντανακλά την προσπάθεια μέρους του ανθρώπινου δυναμικού του νησιού να «αυτο-απασχοληθεί» ως αντίδραση την απώλεια θέσεων εργασίας. Προσπάθεια που σε μεγάλο βαθμό δεν ευοδώθηκε.

Γράφημα 35 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά θέση στο επάγγελμα διαχρονικά, 2008-2016

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 11 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά μονοψήφιες ομάδες ατομικών επαγγελμάτων διαχρονικά, μέσοι όροι ετών 2011-2015

Μονοψήφιες ομάδες ατομικών επαγγελμάτων	2011	2012	2013	2014	2015	Μεταβολή 2013-15 %
Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	12.402	11.030	10.944	8.884	8.201	-25,1
Επαγγελματίες	30.285	27.899	26.754	27.192	26.996	0,9
Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	13.747	13.128	13.288	14.600	13.341	0,4
Υπάλληλοι γραφείου	20.735	18.777	20.142	19.290	18.088	-10,2
Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	57.277	52.491	51.663	55.292	53.344	3,3
Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	48.991	46.482	42.768	32.212	30.522	-28,6
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	30.705	25.520	24.182	24.488	21.976	-9,1
Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων κτλ	12.152	10.237	8.357	9.930	11.984	43,4
Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρωνακτές κτλ.	20.252	16.855	14.738	17.927	21.516	46,0
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν	1.780	1.502	1.923	2.398	3.166	64,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Συνολικά, 35.1% των απασχολούμενων ασκούν σήμερα ατομικό επάγγελμα. Από αυτούς, το μεγαλύτερο μερίδιο κατέχουν οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές και ακολουθούν οι ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι και οι διάφοροι επαγγελματίες.

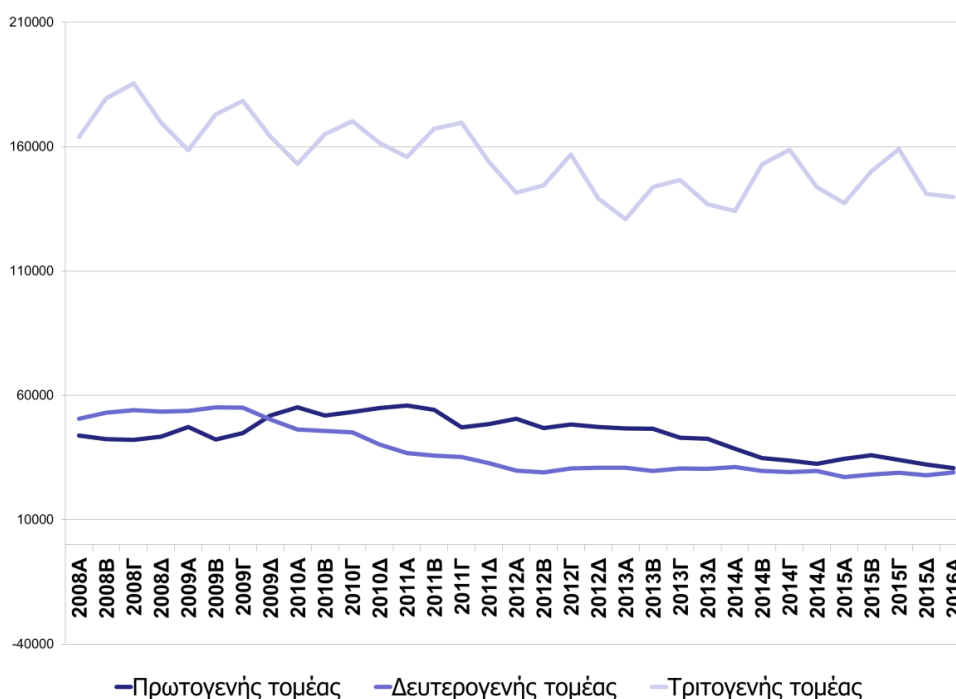
Μεγάλη διαχρονική αύξηση παρατηρείται στους ανειδίκευτους εργάτες, τα πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν και στους χειριστές βιομηχανικών μηχανημάτων, επαγγέλματα με χαμηλό κόστος εργασίας και υψηλή προστιθέμενη αξία.

Οι ειδικευμένοι γεωργοί, δασοκόμοι κτλ εμφανίζουν τη μεγαλύτερη διαχρονικά μείωση ακολουθούμενοι από τα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη, τους υπαλλήλους γραφείου και τους ειδικευμένους τεχνίτες, επαγγέλματα όπου το κόστος εργασίας είναι υψηλότερο.

4.1.6 Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας

Με βάση τα εποχικά διορθωμένα στοιχεία, κατά το Α τρίμηνο του 2016 το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού του νησιού απασχολείται στον τριτογενή τομέα (70%), γεγονός που αντανακλά τη μεγάλη συμμετοχή των υπηρεσιών στην περιφερειακή οικονομία και την αγορά εργασίας. Το 15,4% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα και το 14,6% στον δευτερογενή.

Πίνακας 12 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας διαχρονικά, 2008-2015

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Διαχρονικά, μάλιστα, ο τριτογενής τομέας κερδίζει συνεχώς έδαφος στην απασχόληση έναντι του δευτερογενή και του πρωτογενή, η συμμετοχή των οποίων παραμένει ουσιαστικά αμετάβλητη, καθώς δεν φαίνεται να μπορούμε να ενεργοποιήσουμε τις παραγωγικές μας δυνάμεις και τη βιοτεχνία / βιομηχανία.

Ο ένας στους τρεις εργαζόμενους στον πρωτογενή τομέα είναι άντρας. Στον δευτερογενή τομέα πάνω από 4 στους 5 εργαζομένους είναι άντρες, ενώ η μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών παρατηρείται στον τριτογενή τομέα.

Ο απασχολούμενος στον πρωτογενή τομέα είναι γηραιότερος, γεγονός που μαρτυρά το χαμηλό ενδιαφέρον των νέων προς ένα τομέα της οικονομίας που μπορεί δυνητικά να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης λόγω των ιδιαίτερων εδαφικών και κλιματολογικών συνθηκών και της φυσικής «προϊκάς» της Κρήτης.

Ο τομέας της οικονομίας που φαίνεται ότι μπορεί να απασχολήσει το μεγαλύτερο μέρος του νέου εργατικού δυναμικού είναι ο τριτογενής.

Πίνακας 13 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, φύλο και ηλικία, ΜΟ 2015 (%)

Ηλικία	Άντρες				Γυναίκες			
	Πρωτ/νής	Δευτ/νής	Τριτ/νής	Σύνολο	Πρωτ/νής	Δευτ/νής	Τριτ/νής	Σύνολο
15-19	0,0	0,1	0,3	0,4	0,0	0,1	0,1	0,1
20-24	0,5	0,4	1,7	2,6	0,1	0,1	1,5	1,8
25-29	0,8	1,0	4,5	6,3	0,2	0,1	3,8	4,1
30-44	4,1	5,2	16,0	25,3	1,1	1,2	16,2	18,4
45-64	4,8	4,0	13,7	22,6	4,0	0,9	11,8	16,7
65+	0,3	0,3	0,4	1,0	0,4	0,0	0,2	0,7
Σύνολο	10,5	11,0	36,7	58,2	5,9	2,4	33,5	41,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

4.2. Προφίλ ανέργων

Το 53,1% του άνεργου πληθυσμού είναι γυναίκες και σχεδόν ένας στους δύο ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών. Το 30,3% είναι νέοι (κάτω των 30 ετών) και το 26% είναι άνω των 45 ετών.

Όπως αναφέραμε νωρίτερα, η ανεργία στην ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών αποτελεί σοβαρότατο πρόβλημα, ειδικά στις περιπτώσεις των έγγαμων με εξαρτώμενα μέλη. Πρόκειται επίσης για την ηλικιακή ομάδα με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στην

απασχόληση (κύρια εργασιακή ηλικία), ενώ ταυτόχρονα είναι η ομάδα που αντιμετωπίζει τα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας.

Πίνακας 14 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, ΜΟ 2015 (%)

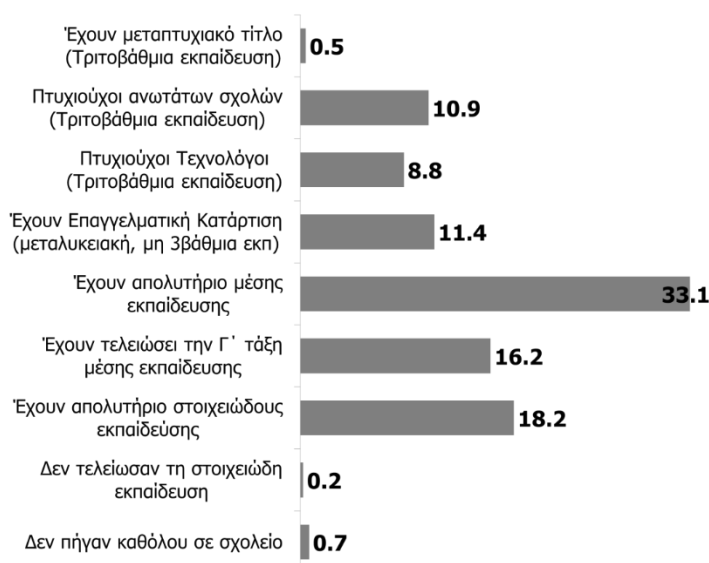
Ηλικία	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
15-19	0,9	0,4	1,3
20-24	5,2	3,9	9,1
25-29	9,3	10,6	19,9
30-44	17,2	26,5	43,6
45-64	14,0	11,6	25,6
65+	0,2	0,2	0,4
Σύνολο	46,9	53,1	100,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Το 20,2% των ανέργων έχει ανώτατη εκπαίδευση, γεγονός που προκαλεί προβληματισμό αφού μαρτυρά την αδυναμία της αγοράς εργασίας να απορροφήσει ανθρώπινο δυναμικό με υψηλή εκπαίδευση ή/και κατάρτιση. Εδώ, ενδεχομένως να βρίσκεται και μια αναντιστοιχία μεταξύ προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων (mismatch).

Το 11,4% έχει μεταλυκειακή επαγγελματική εκπαίδευση, το 16,4% έχει τελειώσει το Γυμνάσιο, το 18,2% έχει τελειώσει το Δημοτικό, ενώ η συντριπτική πλειονότητα έχει τελειώσει το Λύκειο (33,1%).

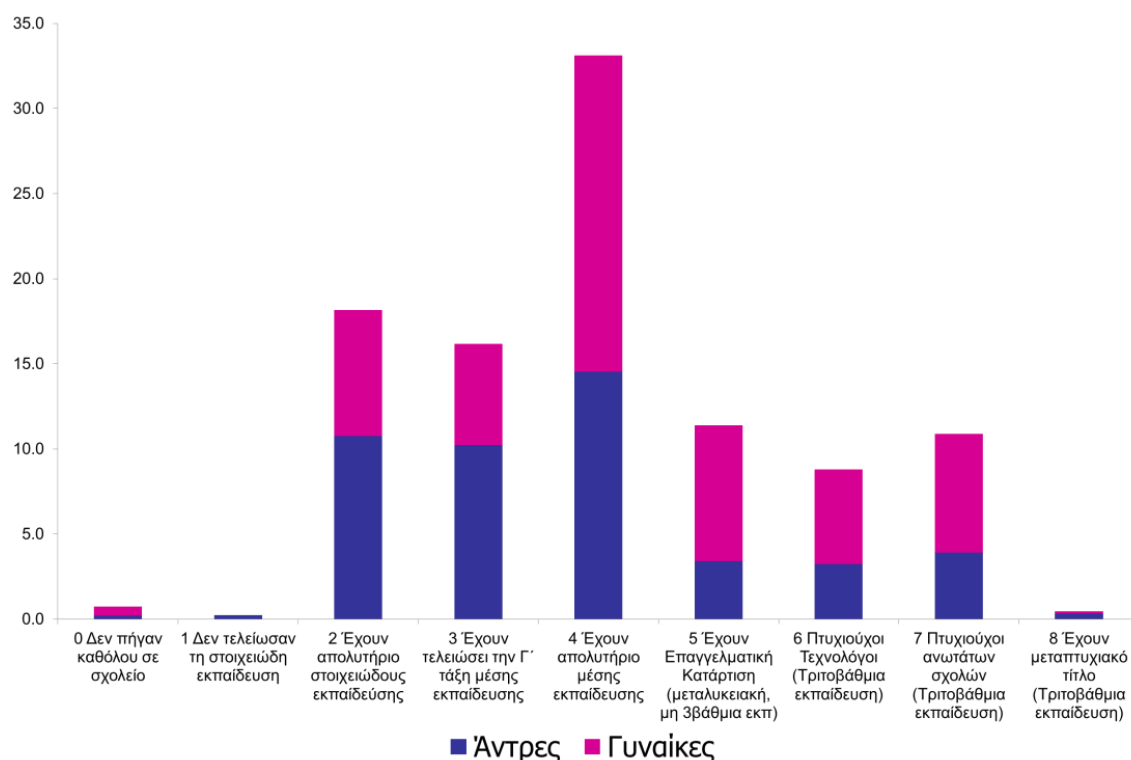
Γράφημα 36 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης, ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, ο μέσος όρος των εγγεγραμμένων στα μητρώα ανέργων στην Περιφέρεια Κρήτης ανήλθε σε 55.959 άτομα κατά το 2015.

Γράφημα 37 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 15 : Σύσταση εγγεγραμμένων ανέργων στην Κρήτη, ΜΟ 2015

Κατηγορία	Αριθμός	% επί του συνόλου των εγγεγραμμένων ανέργων
Σύνολο	55.959	100
Αναζητούν εργασία	36.261	64,8
Επιδοτούμενοι	6.353	11,4
Εποχικοί επιδοτούμενοι τουριστικών επαγγελμάτων	9.070	16,2
Επιδοτούμενοι δικαιούχοι που συνεχίζουν	11.873	21,2

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Με κάθε επιφύλαξη ως προς τη συγκρισιμότητα των δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ και εκείνων του ΟΑΕΔ (δεδομένου ότι η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ είναι

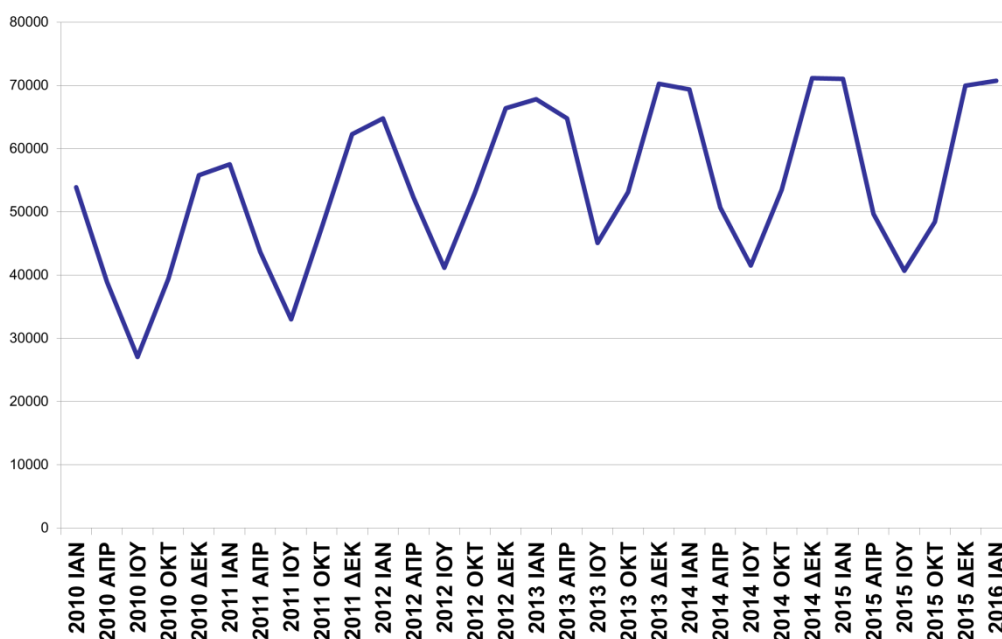
δειγματοληπτική), ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων αποτελεί το 83,7% του συνόλου των ανέργων.

Από αυτούς, το 64,8% έχει δηλώσει ότι αναζητά εργασία, ενώ το υπόλοιπο 35,2% διατηρείται στα μητρώα για λόγους ένταξης σε προγράμματα κατάρτισης, προγράμματα επιδότησης κτλ. Παρόλο που τα άτομα αυτά δηλώνουν ότι δεν αναζητούν εργασία, δεν μπορούν να αποκλειστούν από το δυνάμει εργατικό δυναμικό.

Το 11,4% είναι επιδοτούμενοι, το 21,2% είναι δικαιούχοι που διέκοψαν την επιδότησή τους και τώρα συνεχίζουν, ενώ το 16,2% είναι εποχικοί υπάλληλοι τουριστικών επαγγελμάτων που λαμβάνουν συγκεκριμένη επιδότηση κατά τους χειμερινούς μήνες.

Σε συμφωνία με την εικόνα της απασχόλησης και της ανεργίας βάσει των δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ, παρατηρούμε σημαντική μείωση του πληθυσμού των εγγεγραμμένων ανέργων κατά τους θερινούς μήνες. Ο πληθυσμός αυτός που επανέρχεται στα μητρώα του ΟΑΕΔ μετά το πέρας της τουριστικής σεζόν.

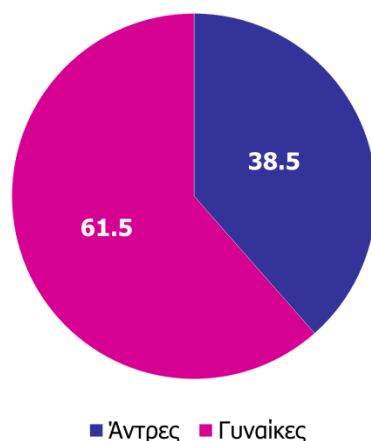
Γράφημα 38 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη διαχρονικά, 2010-2016

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

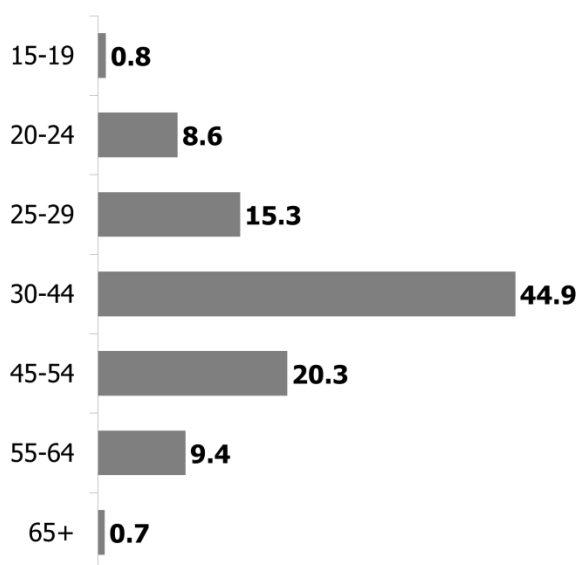
Η σύσταση των εγγεγραμμένων ανέργων κατά ηλικία και φύλο δεν αποκλίνει σημαντικά από την αντίστοιχη της ΕΛΣΤΑΤ. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των εγγεγραμμένων ανέργων (61,5%), καθώς και τα άτομα που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών.

Γράφημα 39 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά φύλο,

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Γράφημα 40 :Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά ηλικία, ΜΟ 2015 (%)

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Όπως είναι αναμενόμενο, το μεγαλύτερο μέρος των εγγεγραμμένων ανέργων απαντάται στην Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου, ενώ ακολουθούν η Περιφερειακή Ενότητα Χανίων και Ρεθύμνου.

Δεν παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των τεσσάρων Περιφερειακών Ενοτήτων ως προς τη σύσταση των εγγεγραμμένων ανέργων κατά φύλο.

Πίνακας 16 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά Περιφ. Ενότητα, ΜΟ 2015

Π. Ενότητα	Αριθμός	% επί του συνόλου
Ηράκλειο	31.138	55,6
Λασιίθι	6.103	10,9
Ρέθυμνο	7.084	12,7
Χανιά	11.634	20,8

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

4.3. Δυναμικότητα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας με βάση την απασχόληση

Για να εκτιμήσουμε τη δυναμικότητα των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας με βάση την απασχόληση, χρησιμοποιούμε τη διψήφια κατηγοριοποίηση ΣΤΑΚΟΔ. Ακολούθως συγκρίνουμε τον αριθμό των απασχολούμενων κατά το έτος 2013 με τον αριθμό των απασχολούμενων κατά το έτος 2015. Ο λόγος που επιλέγουμε να συγκρίνουμε τα δεδομένα του 2015 με εκείνα του 2013 είναι διότι μέσα στην τελευταία αυτή διετία η οικονομία και η απασχόληση έδειξαν σημάδια σταθεροποίησης, μετά τη ραγδαία πτώση των ετών 2010-2013. Η σύγκριση με προηγούμενα έτη δεν θα μας δώσει την πραγματική εικόνα αφού θα φανερώσει μεγάλες αποκλίσεις σε όλους τους κλάδους.

Η διψήφια κατηγοριοποίηση του ΣΤΑΚΟΔ περιλαμβάνει 88 κλάδους στην Κρήτη. Από αυτούς αφαιρούμε εκείνους που είτε κατά το 2015 είτε κατά το 2013 απασχολούσαν λιγότερους από .,000 εργαζομένους, καθότι, λόγω μικρού δείγματος της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, στις περιπτώσεις αυτές το σφάλμα ενδέχεται να είναι πολύ υψηλό. Έτσι, αφαιρούνται 59 κλάδοι.

Σε δεύτερο επίπεδο συνυπολογίζουμε τη συνεισφορά του κάθε ενός από τους εναπομείναντες κλάδους (πάνω από 4.000 εργαζόμενους είτε κατά το 2013 είτε κατά το 2015) για να καταλήξουμε στους κλάδους που τελικά διαμορφώνουν τη ζήτηση στην Κρήτη. Αυτοί παρουσιάζονται στον Πίνακας 17. Ο πλήρης πίνακας των 29 κλάδων παρατίθεται στο Παράρτημα.

Οι χερσαίες μεταφορές, η βιομηχανία τροφίμων, οι δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης, οι εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες, το χονδρικό και

λιανικό εμπόριο μαζί με τις επισκευές οχημάτων και μοτοσυκλετών, η εκπαίδευση και το λιανικό εμπόριο είναι αυτή τη στιγμή οι πιο δυναμικοί κλάδοι στην Κρήτη από πλευράς απασχόλησης. Αντίθετα, φθίνοντες είναι οι κλάδοι της άσκησης ιατρικών επαγγελματιών, η δημόσια διοίκηση, το χονδρικό εμπόριο και η φυτική και ζωική παραγωγή.

Πίνακας 17 : Δυναμικότητα κλάδων στην Κρήτη με βάση την απασχόληση

Κλάδος	2013	2015	Μεταβολή %
49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	2.592	4.827	86,2
10 Βιομηχανία τροφίμων	4.577	6.770	47,9
56 Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	13.985	19.825	41,8
43 Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	5.926	7.496	26,5
45 Χονδρ.-λιαν.εμπ.& επισκ.μηχ/κίνητων οχημάτων-μοτοσυκλετών	4.392	4.893	11,4
55 Καταλύματα	13.644	15.149	11,0
85 Εκπαίδευση	15.354	16.207	5,6
47 Λιανικό εμπόριο	26.692	27.949	4,7
86 Δραστηριότητες άσκησης ιατρικών-οδοντιατρικών επαγ/των	8.315	7.761	-6,7
84 Δημόσια διοίκηση & άμυνα. υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	14.368	13.124	-8,7
46 Χονδρικό εμπόριο	7.064	6.092	-13,8
01 Φυτική και ζωική παραγωγή. θήρα & συναφείς δραστηριότητες	44.180	33.670	-23,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

4.4. Δυναμικότητα επαγγελματιών με βάση την απασχόληση

Με την ίδια μεθοδολογία όπως στην περίπτωση των διψήφιων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, υπολογίζουμε τη δυναμικότητα των διψήφιων επαγγελματιών. Ο παρακάτω πίνακας συγκεντρώνει τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην απασχόληση στην Κρήτη.

Οι βοηθοί παρασκευής φαγητών, οι ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών και μεταποίησης, οι ανειδίκευτοι εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας, τα πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν, οι τεχνικοί πληροφορικής, οι οδηγοί και οι διάφοροι υπάλληλοι γραφείου είναι τα κορυφαία επαγγέλματα στην Κρήτη με βάση την απασχόληση.

Πολύ χαμηλά στη λίστα βρίσκονται επιστημονικά και διοικητικά επαγγέλματα που παραδοσιακά απαιτούν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης (ανώτατη). Αντίθετα στα επαγγέλματα που βρίσκονται στην κορυφή της λίστας η επαγγελματική εκπαίδευση

και κατάρτιση (που έχει πολύ μικρό μερίδιο όπως είδαμε νωρίτερα) έχει τον πρώτο λόγο (με εξαίρεση τους ανειδίκευτους εργάτες).

Πίνακας 18 : Δυναμικότητα διψήφιων επαγγελματιών στην Κρήτη με βάση την απασχόληση

Επάγγελμα	2013	2015	Μεταβολή %
94 Βοηθοί παρασκευής φαγητών	1.091	7.687	604,7
93 Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης	7.688	14.588	89,7
92 Ανειδίκευτοι εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας	7.282	13.553	86,1
Πρόσωπα μη δυνάμενα να καταταγούν	7.692	12.665	64,6
35 Τεχνικοί του τομέα της πληροφόρησης και επικοινωνίας	2.956	4.829	63,4
83 Οδηγοί μέσων μεταφορά και χειριστές κινητού εξοπλισμού	26.098	38.368	47,0
44 Άλλοι υπάλληλοι γραφείου	5.239	7.463	42,4
26 Επαγγελματίες του νομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού κλάδο	11.962	16.516	38,1
32 Τεχνικοί του τομέα της υγείας	11.722	16.105	37,4
81 Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων κ	7.110	9.568	34,6
75 Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών έν	15.470	20.582	33,0
54 Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας	15.541	19.867	27,8
91 Καθαριστές και βοηθοί	33.867	42.563	25,7
24 Επαγγελματίες επιχειρήσεων και διοίκησης	8.104	10.076	24,3
23 Εκπαιδευτικοί	48.212	51.847	7,5
51 Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	80.574	85.694	6,4
43 Υπάλληλοι καταγραφής αριθμητικών δεδομένων και υλικών	10.326	10.755	4,2
52 Πωλητές	104.979	104.181	-0,8
31 Τεχνικοί θετικών επιστημών και μηχανικής	9.325	9.219	-1,1
34 Βοηθοί επαγγελματιών του νομικού, κοινωνικού και πολιτιστικό	5.552	5.250	-5,4
74 Ηλεκτρολόγοι και ηλεκτρονικοί	15.663	13.745	-12,2
71 Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων, εξαιρουμένων τω	40.100	35.138	-12,4
41 Υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με πληκτρ	40.541	34.876	-14,0
14 Διευθυντές ξενοδοχείων, εστιατορίων, επιχειρήσεων λιανικού κ	29.364	24.829	-15,4
96 Συλλέκτες απορριμμάτων και άλλοι ανειδίκευτοι εργάτες	8.868	7.390	-16,7
42 Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	24.462	19.257	-21,3
33 Βοηθοί επαγγελματιών επιχειρήσεων και διοίκησης	23.595	17.960	-23,9
72 Τεχνίτες μετάλλων, μηχανημάτων και ασκούντες συναφή επαγγέλμ	20.123	14.606	-27,4
61 Ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι επαγγελματίες	169.190	120.332	-28,9
53 Απασχολούμενοι στην παροχή ατομικής φροντίδας	5.559	3.636	-34,6
21 Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα και μηχανικοί	20.517	13.404	-34,7
13 Διευθυντές παραγωγής και εξειδικευμένων υπηρεσιών	12.226	6.127	-49,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Η αναντιστοιχία λοιπόν που προκύπτει είναι προφανής: τη στιγμή που η αγορά ζητάει συγκεκριμένες επαγγελματικές δεξιότητες, το εργατικό δυναμικό προσφέρει γενική λυκειακή εκπαίδευση ή ανώτατη εκπαίδευση και σε πολύ μικρότερο ποσοστό επαγγελματική εκπαίδευση.

4.5. Οι αλλοδαποί στην αγορά εργασίας της Κρήτης

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 η σύνθεση του αλλοδαπού πληθυσμού στην Κρήτη διαφέρει από εκείνη της Επικράτειας. Ο αλλοδαπός πληθυσμός στο νησί ανέρχεται σε 63.335 κατοίκους, ήτοι 10% του συνολικού πληθυσμού των 623.065 κατοίκων, που είναι αναλογικά μεγαλύτερος από το σύνολο της χώρας.

Οι τρεις πολυπληθέστερες αλλοδαπές υπηκοότητες εξακολουθούν να είναι οι Αλβανοί, που παραμένουν η πολυπληθέστερη αλλοδαπή υπηκοότητα, αλλά περιορίζεται στο 40% (έναντι 52,7% στην Επικράτεια), οι Βούλγαροι στο 19,2% (Επικράτεια: 8,3%), οι Ρουμάνοι στο 7,1% (Επικράτεια: 5,1%), ενώ ακολουθούν οι υπήκοοι του Ηνωμένου Βασιλείου με 5.2% και οι Γερμανοί με 2,3%.

Για την μετανάστευση στην Κρήτη τη δεκαετία 2001-2011 έχουν διαπιστωθεί⁵¹ τα εξής:

- Το αυξημένο ποσοστό αλλοδαπών στην Κρήτη οφείλεται στην παρουσία πολιτών της Ε.Ε., που είναι οικονομικοί μετανάστες από τη Βουλγαρία και Ρουμανία, αλλά και συνταξιούχοι από το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία.
- Κατά την διάρκεια της δεκαετίας 2001-2011 ο αλλοδαπός πληθυσμός αυξήθηκε. Η αύξηση όμως αυτή δεν προκάλεσε σημαντικές μεταβολές στο προφίλ του αλλοδαπού πληθυσμού, ως προς την κατανομή κατά υπηκοότητα και την ηλικιακή δομή.

Με βάση τα παραπάνω, για τις ανάγκες του Έργου θα θεωρήσουμε ότι στην αγορά εργασίας της Κρήτης κυριαρχούν οι αλλοδαποί από την Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία και ο τοπικός πληθυσμός καθεμίας υπηκοότητας από αυτές δεν διαφέρει σημαντικά από τον πληθυσμό της υπηκοότητας στην Επικράτεια.

⁵¹ Κακλαμάνη, Σ., «[Προβολές Πληθυσμού Περιφέρειας Κρήτης](#)», MMWD National Conference in Crete, Ηράκλειο (2014)

4.6. Βασικά συμπεράσματα ενότητας

4.6.1 *Εποχικότητα, το μεγαλύτερο πρόβλημα της τοπικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας*

Είναι αναμφίβολο ότι το μείζον ζήτημα της περιφερειακής οικονομίας και της αγοράς εργασίας της Κρήτης είναι η εποχικότητα. Με τον τουρισμό να αποτελεί τον κύριο πυλώνα της τοπικής οικονομίας, η απασχόληση παρουσιάζει έντονες μεταβολές, μετατρέποντας θα έλεγε κανείς μια θέση πλήρους απασχόλησης σε θέση πρακτικά «μερικής απασχόλησης». Αυτό δεν είναι κατά ανάγκη «άσχημα νέα» για την ανάπτυξη της περιφερειακής οικονομίας και την βελτίωση της απασχόλησης. Η οικονομία του νησιού εμφανώς περνάει μία φάση προσαρμογής και αναδιάρθρωσης και απαιτείται μία ολοκληρωμένη στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης και η ανάδειξη της μελλοντικής δομής της.

4.6.2 *Υπό τις υπάρχουσες συνθήκες, η αγορά εργασίας στην Κρήτη μοιάζει ελκυστική*

Η απασχόληση στην Κρήτη κινείται διαχρονικά σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το σύνολο της χώρας, ενώ η ανεργία κινείται χαμηλότερα. Στις πιο ενεργές εργασιακά ηλικίες, δηλαδή στις ηλικίες από τα 30 έως τα 65 έτη, αλλά και στην ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών, τα ποσοστά ανεργίας είναι χαμηλά και τα ποσοστά απασχόλησης υψηλά συγκριτικά με το σύνολο της χώρας. Επίσης, η Κρήτη έχει σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό μακροχρόνια ανέργων. Όλα τα παραπάνω ενδεχομένως να τροφοδοτούν μέρος του φαινομένου της αύξησης του πληθυσμού στην Κρήτη, καθώς μέρος του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας προσελκύεται προς αναζήτηση εργασίας.

4.6.3 *Σημάδια ανάκαμψης*

Καθώς το μεγαλύτερο μέρος των διαρθρωτικών αλλαγών της οικονομίας έχει ολοκληρωθεί, τόσο η ανεργία όσο και η απασχόληση δείχνουν να ανακάμπτουν, ειδικά στις πιο ενεργές εργασιακά ηλικίες. Την ίδια εικόνα βλέπουμε και στο σύνολο της χώρας. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, μέρος της ανάκαμψης ενδεχομένως να οφείλεται σε μέτρα προσωρινού χαρακτήρα με σκοπό την τόνωση της απασχόλησης, ενώ ένα άλλο μέρος μπορεί να οφείλεται στη μείωση του κόστους εργασίας ή/και στη σταδιακή απελευθέρωση που συντελείται στην αγορά εργασίας.

4.6.4 Οι νέοι 20-24 ετών και οι άνεργοι 30-44 ετών

Όπως είδαμε, η ηλικιακή ομάδα των 20-24 ετών (ηλικία εισόδου στην αγορά εργασίας) ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες, εμφανίζοντας πιο αναμικτή ανάκαμψη σε σχέση με την απασχόληση και την ανεργία. Η ηλικιακή ομάδα αυτή μπορεί να μη στερείται εκπαίδευσης αλλά στερείται εργασιακής εμπειρίας, γεγονός που φαίνεται να μην επιβραβεύεται στην αγορά εργασίας. Επίσης, είδαμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων συγκεντρώνεται στις ηλικίες 30-44 ετών. Είναι οι ίδιες ηλικίες όπου ο κίνδυνος φτώχειας μεγαλώνει σε περίπτωση έγγαμων με εξαρτώμενα μέλη. Επίσης, στις ηλικίες αυτές το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αυξάνεται σημαντικά σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες και η επανένταξη μοιάζει δύσκολη σε μια αγορά εργασίας που σταδιακά αποκρυσταλλώνει τις ήδη μετριασμένες ανάγκες της σε ανθρώπινο δυναμικό. Οι παράγοντες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τις πιθανότητες εισόδου των νέων 20-24 ετών και επανένταξης των ανέργων 30-44 ετών στην αγορά εργασίας πρέπει να αναζητηθούν τόσο στις επιχειρήσεις όσο και στο ίδιο το ανθρώπινο δυναμικό.

4.6.5 Στροφή στην ασφάλεια της μισθωτής εργασίας

Η έναρξη της κρίσης βρίσκει μια μερίδα του εργατικού δυναμικού να προσπαθεί να «αυτο-απασχοληθεί» ως αντιστάθμισμα στην ανεργία. Πολλές από αυτές τις προσπάθειες όμως δεν ευοδώθηκαν. Το αποτέλεσμα είναι η αναλογία των μισθωτών επί του συνόλου των απασχολούμενων να αυξάνεται διαχρονικά, καθώς όλο και μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού αναζητά την ασφάλεια της μισθωτής εργασίας. Εφόσον η προσφορά εργασίας δεν επαρκεί, ενδεχομένως να υπάρξει μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού. Η αύξηση του φορολογικού βάρους στους αυτοαπασχολούμενους αναμένεται να επιβαρύνει αυτή την τάση.

4.6.6 Η απασχόληση των γυναικών εξαρτάται περισσότερο από την εκπαίδευση σε σχέση με την απασχόληση των αντρών

Όπως δείξαμε σε αυτή τη μελέτη, η απασχόληση των αντρών με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης είναι υψηλότερη από εκείνη των γυναικών, όπου το επίπεδο εκπαίδευσης έχει σχεδόν ευθεία συσχέτιση με την απασχόληση. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι, ενώ οι άντρες μπορούν ενδεχομένως να αναπληρώσουν την έλλειψη δεξιοτήτων με χειρωνακτική εργασία, οι γυναίκες χωρίς εκπαίδευση ή με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να μείνουν εκτός αγοράς εργασίας.

4.6.7 Τροφοδοτώντας το *brain drain*

Σήμερα, τρεις στους δέκα ανέργους στην Κρήτη έχουν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης ή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, τη στιγμή που η ζήτηση για ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό αυξάνεται. Η αναντιστοιχία αυτή τροφοδοτεί το φαινόμενο του brain drain.

4.6.8 Ο τουρισμός και οι κλάδοι γύρω από αυτόν καθορίζουν τη ζήτηση σε επαγγέλματα και δεξιότητες

Αθροιστικά, ο τουρισμός, η εστίαση και το εμπόριο απασχολούν το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού στην Κρήτη, ενώ αυξάνουν το μερίδιό τους σταθερά μετά το 2013. Οι κλάδοι αυτοί θα καθορίσουν και τη ζήτηση σε επαγγέλματα και δεξιότητες στο μέλλον. Βέβαια αυτό εξαρτάται και από την γενικότερη στρατηγική ανάπτυξης της Περιφέρειας.

5. Τροφοδοτώντας της πρωτογενή έρευνα

5.1. Ομάδες – στόχοι ποιοτικής έρευνας

Πίνακας 19 : Κλάδοι δραστηριότητας που καθορίζουν τη ζήτηση στην αγορά εργασίας της Κρήτης

Κλάδος	2013	2015	Μεταβολή %
49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	2.592	4.827	86,2
10 Βιομηχανία τροφίμων	4.577	6.770	47,9
56 Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	13.985	19.825	41,8
43 Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	5.926	7.496	26,5
45 Χονδρ.-λιαν.εμπ.& επισκ.μηχ/κίνητων οχημάτων-μοτοσικλετών	4.392	4.893	11,4
55 Καταλύματα	13.644	15.149	11,0
85 Εκπαίδευση	15.354	16.207	5,6
47 Λιανικό εμπόριο	26.692	27.949	4,7
86 Δραστηριότητες άσκησης ιατρικών-οδοντιατρικών επαγ/των	8.315	7.761	-6,7
84 Δημόσια διοίκηση & άμυνα. υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	14.368	13.124	-8,7
46 Χονδρικό εμπόριο	7.064	6.092	-13,8
01 Φυτική και ζωική παραγωγή. θήρα & συναφείς δραστηριότητες	44.180	33.670	-23,8

5.1.1 Επιχειρήσεις

Σε ό,τι αφορά τις επιχειρήσεις θα επιλεγούν από κλάδους που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη δυναμικότητα οικονομικής δραστηριότητας (§4.3) και από επαγγέλματα με μεγαλύτερη απασχολησιμότητα (§4.4). Εξαιρώντας τον κλάδο της Δημόσιας Διοίκησης και άμυνας και υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, καταλήγουμε σε 11 κλάδους που καθορίζουν και τη ζήτηση στην αγορά εργασίας:

Αυτοί οι κλάδοι αποτελούν στόχο τόσο της Ποιοτικής όσο και της Ποσοτικής Έρευνας που θα ακολουθήσει, προκειμένου να προσδιοριστούν οι ανάγκες τους σε δεξιότητες και επαγγέλματα. Σε περίπτωση που το Υπουργείο Οικονομικών αποστείλει έγκαιρα τα στοιχεία της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Κρήτης, θα ληφθούν υπόψη και θα εμπλουτίσουν τις παραμέτρους επιλογής των επιχειρήσεων.

5.1.2 Ανθρώπινο δυναμικό

Στο επίπεδο του εργατικού δυναμικού, η παρούσα μελέτη έχει εντοπίσει μια σειρά από ομάδες – στόχους που έχουν αυξημένες ανάγκες σε ανάπτυξη δεξιοτήτων. Έτσι, καταλήγουμε στο να ληφθούν υπ' όψιν :

- **Άνεργοι:** Είναι προφανές ότι προκειμένου κανείς να αντιμετωπίσει το ζήτημα της διαρθρωτικής ανεργίας (δηλαδή της ανεργίας που οφείλεται στην αναντιστοιχία προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων) πρέπει να ξεκινήσει από τον πληθυσμό των ανέργων. Μέσα στην ομάδα αυτή ενυπάρχει η υπο-ομάδα των **μακροχρόνια ανέργων**, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί υψηλής προτεραιότητας καθώς η μακρόχρονη απουσία από την αγορά εργασίας εντείνει την αποσυνάρτηση από αυτήν και λειτουργεί ανασχετικά στην όποια προοπτική επαν-ενσωμάτωσης, ενώ το ίδιο ισχύει όπως έχουμε αναφέρει για τους ανέργους που ανήκουν στην ομάδα των **30-44 ετών**.
- **Μετανάστες:** η πληθυσμιακή ομάδα των μεταναστών διατρέχει αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού όπως έχει ήδη αναφερθεί.
- **Νέοι 18-24 ετών:** Είναι η ηλικία που αντιμετωπίζει ισχυρό πρόβλημα εισόδου στην αγορά εργασίας, καθώς σε μεγάλο βαθμό στερείται εργασιακής εμπειρίας ενώ η καθυστέρηση της εισόδου στην αγορά εργασίας σε συνδυασμό με την μικρή ή καθόλου εργασιακή εμπειρία αποκρυσταλλώνεται σε διαρθρωτικό πρόβλημα⁵².
- **NEETs:** Πρόκειται για μια ιδιαίτερη και ετερογενή⁵³ κοινωνικά ευπαθή ομάδα που διατρέχει αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, φτώχειας (δεδομένης μάλιστα της εμφανούς διαγενεακής μεταβίβασης της φτώχειας στην περίπτωση των Neets⁵⁴) και περιθωριοποίησης.

5.2. Προσδιορισμός δειγματοληπτικών πλαισίων

5.2.1 Πρωτογενής ποσοτική έρευνα στις επιχειρήσεις

Το δειγματοληπτικό πλαίσιο της ποσοτικής έρευνας για τις επιχειρήσεις θα βασιστεί στους διαθέσιμους **επαγγελματικούς/επιχειρηματικούς τηλεφωνικούς καταλόγους** της Κρήτης. Η επιλογή αυτή είναι η πλέον αποδεκτή και αξιόπιστη για τηλεφωνικές έρευνες, αλλά ενέχει τον κίνδυνο της μη αντιπροσωπευτικότητας στον βαθμό που δεν περιέχει το σύνολο των επιχειρήσεων.

⁵² Βλ. αναλυτικά Παπαδάκης, Ν. (2006), *Προς την κοινωνία των δεξιοτήτων? Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές κατάρτισης*. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας και Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, σελ. 149.

⁵³ Για το ζήτημα της ετερογένειας βλ. Drakaki, Papadakis, Kyridis, Papargyris 2015, ό.π., pp 245- 248.

⁵⁴ Βλ. αναλυτικά Papadakis, Kyridis, Papargyris 2015, ό. π., pg 56.

Σε ό,τι αφορά τη σύνθεση του δείγματος θα καταβληθεί περαιτέρω προσπάθεια να διατεθούν τα στοιχεία από το Υπουργείο Οικονομικών, η ανάλυση των οποίων είναι η ασφαλέστερη μέθοδος προσδιορισμού των χαρακτηριστικών του δείγματος.

Σε περίπτωση μη ανταπόκρισης του Υπουργείου, η σύνθεση του δείγματος θα βασιστεί στην ανάλυση των §4.3 και §4.4. Εκτενής περιγραφή της μεθόδου καθορισμού του δείγματος θα καταγραφεί στο Παραδοτέο 1.5.

5.2.2 Πρωτογενής ποσοτική έρευνα στο ανθρώπινο δυναμικό

Η πρωτογενής ποσοτική έρευνα θα γίνει τηλεφωνικά και θα βασιστεί στον **τηλεφωνικό κατάλογο του γενικού πληθυσμού και το Εθνικό Σχέδιο Αριθμοδότησης της ΕΕΤΤ**. Η επιλογή αυτή, αν και είναι η πλέον αποδεκτή και αξιόπιστη για τηλεφωνικές έρευνες, ενέχει τον κίνδυνο της μη αντιπροσωπευτικότητας στον βαθμό που δεν περιέχει το σύνολο των νοικοκυριών και ενδεχομένως καθιστά δυσκολότερη την προσέγγιση αλλοδαπών κατοίκων που δεν ομιλούν επαρκώς τα ελληνικά.

Η παρούσα μελέτη έχει προσδιορίσει τις κύριες παραμέτρους της αγοράς εργασίας στην Κρήτη, τόσο από δημογραφική άποψη, όσο και από άποψη εκπροσώπηση κλάδων ή τμημάτων του εργατικού, έτσι ώστε το τελικό δείγμα να προσομοιάζει στο μέγιστο βαθμό στην πληθυσμιακή απεικόνιση. Εκτενής περιγραφή της μεθόδου καθορισμού του δείγματος θα καταγραφεί στο Παραδοτέο 1.4.

6. Μεθοδολογικές επισημάνσεις

6.1. Πηγές δευτερογενών δεδομένων

Κύριες πηγές των δευτερογενών δεδομένων αποτέλεσαν η επιστημονική βιβλιογραφία, ελληνική και ξένη, οι έγκυροι φορείς συλλογής στοιχείων στην Ελλάδα (ΕΛΣΤΑΤ, ΟΑΕΔ, Κεντρική Κυβέρνηση) και στο εξωτερικό (CEDEFOP, EUROFOUND, EUROSTAT, OECD, UNHCR, UNSD).

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά την βιβλιογραφία μελετήθηκαν (μεταξύ άλλων) επισταμένως οι παρακάτω πηγές :

- CEDEFOP
- Eurofound
- Eurostat
- IOM- Missing Migrants Project
- ILO
- OECD
- ΓΣΕΕ (ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ & ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ)
- ΕΛΣΤΑΤ
- ΚΕΠΕ
- ΟΑΕΔ
- Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων ΙΝ.Ε. Γ.Σ.Ε.Ε
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τραπεζών
- Τράπεζα της Ελλάδος
- Επιστημονικά Περιοδικά και βιβλία
- Πρακτικά Ημερίδων και Συνεδρίων

6.1.1 Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού είναι δειγματοληπτική και διενεργείται από το 1981. Μέχρι το 1997 τα αποτελέσματα εξαγόταν σε ετήσια βάση, με περίοδο αναφοράς το Β' τρίμηνο του έτους, ενώ από το 1998 και εξής η έρευνα είναι συνεχής και παράγει τριμηνιαία αποτελέσματα. Βασικός σκοπός της είναι η κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15 ετών και άνω) σε τρεις πλήρως διακριτές ομάδες: απασχολούμενοι, άνεργοι και οικονομικά μη ενεργοί. Επιπλέον, συλλέγει πρόσθετες πληροφορίες που αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά της εργασίας, ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο κτλ. Τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού μας παρασχέθηκαν μετά από σχετικό αίτημα προς την Ελληνική Στατιστική Αρχή.

6.1.2 Στοιχεία Βάσης Δεδομένων του ΟΑΕΔ.

Τα στοιχεία αυτά αφορούν στους εγγεγραμμένους στα μητρώα του ΟΑΕΔ για ανέργους. Ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων αποκλίνει από τον συνολικό αριθμό των ανέργων, καθώς δεν περιλαμβάνει τους μη εγγεγραμμένους. Έτσι, τα στοιχεία αυτά χρησιμοποιούνται επικουρικά για την ανάλυση του προφίλ των ανέργων που επιλέγουν να εγγραφούν στα μητρώα του ΟΑΕΔ και όχι για τον προσδιορισμό του ποσοστού της ανεργίας.

Τα στοιχεία μάς παρασχέθηκαν μετά από σχετικό αίτημα προς τον ΟΑΕΔ και αφορούν στην κατανομή των εγγεγραμμένων ανέργων κατά φύλο, ηλικία, πλαίσιο υπαγωγής στα μητρώα και τόπο (Περιφερειακές Ενότητες και Δήμοι).

6.1.3 Στοιχεία επιχειρήσεων

Για τον προσδιορισμό του πληθυσμού των επιχειρήσεων κατά Περιφερειακή Ενότητα και Δήμο, κλάδο επαγγελματικής δραστηριότητας, αριθμό εργαζομένων, Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κτλ., επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί το Μητρώο Επιχειρήσεων που διατηρεί η ΕΛΣΤΑΤ.

Η ΕΛΣΤΑΤ αντλεί τα σχετικά στοιχεία από το Υπουργείο Οικονομικών, που με τη σειρά του αξιοποιεί τα δεδομένα του Taxisnet. Τα στοιχεία αυτά θεωρούνται και τα πλέον αξιόπιστα για τον σκοπό αυτής της μελέτης.

Τα στοιχεία του Μητρώου Επιχειρήσεων είναι αυτή τη στιγμή διαθέσιμα μέχρι και για το έτος 2010, ενώ η ενημέρωση του Μητρώου για τα έτη από το 2010 και μετά δεν έχει ολοκληρωθεί. Για τον λόγο αυτό, η Ομάδα Έργου του Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη προχώρησε σε σχετικό αίτημα προς το Υπουργείο Οικονομικών για την παραχώρησή τους.

Αυτό όμως, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, δεν κατέστη δυνατό μέσα στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα. Η Ομάδα Έργου του ΠΜΠΕΑ θα συνεχίσει να προσπαθεί να λάβει έγκαιρα τα συγκεκριμένα στοιχεία, ώστε εν συνεχεία να τα επεξεργαστεί και να υποβάλει την ανάλυση τους στην Περιφέρεια Κρήτης (στη μορφή της επικαιροποίησης του παρόντος Παραδοτέου), όταν καταστούν διαθέσιμα,.

6.2. Εποχική διόρθωση

Κατά την διάρκεια μια χρονιάς, το μέγεθος της ανεργίας καθώς και της απασχόλησης υφίστανται περιοδικές μεταβολές. Αυτές οι μεταβολές μπορεί να είναι αποτέλεσμα εποχικών αλλαγών όπως οι καιρικές συνθήκες, η τουριστική περίοδος καθώς επίσης και το άνοιγμα ή κλείσιμο των σχολείων.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι παραπάνω μεταβολές ακολουθούν ένα πρότυπο (pattern), το οποίο επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα κάθε έτος, επηρεάζουν την ερμηνεία των μεγεθών που αφορούν την ανεργία και την απασχόληση. Συνεπώς, δεν είναι προφανές αν οι τυχόν παρατηρούμενες αυξήσεις ή μειώσεις στα στοιχεία, για δεδομένη περίοδο, απεικονίζουν αυξήσεις ή μειώσεις στο επίπεδο των στοιχείων ή οφείλονται σε εποχικούς παράγοντες (εποχικότητα). Για παράδειγμα, ο μεγάλος αριθμός των εργαζομένων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας την περίοδο του έναρξης της τουριστικής περιόδου στην Ελλάδα είναι πιθανό να υπερκαλύπτει κάθε άλλη αλλαγή στο πραγματικό επίπεδο τόσο της ανεργίας αλλά και της απασχόλησης. Αντίστοιχο παράδειγμα αποτελεί και η εισαγωγή των αποφοίτων των σχολείων κατά την διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου στην αγορά εργασίας. Διορθώνοντας εποχικά οικονομικούς δείκτες όπως η ανεργία και η απασχόληση δίδεται η δυνατότητα της εμβριθούς μελέτης αλλά και παρουσίασης με περισσότερο ευδιάκριτο τρόπο των αλλαγών, που συντελούνται στο πραγματικό επίπεδο αυτών των δεικτών και γενικότερα της οικονομικής δραστηριότητας.

Προκειμένου να απομονωθεί η εποχικότητα και να μελετηθεί η τάση της, έχουν αναπτυχθεί διάφοροι μέθοδοι που επιτρέπουν την εξάλειψη της επίδρασης των εποχικών ή περιοδικών μεταβολών από τα αρχικά οικονομικά στοιχεία. Έτσι επιτρέπεται η ερμηνεία των αλλαγών, το αν, δηλαδή, οι παρατηρούμενες μεταβολές στα στοιχεία οφείλονται σε πραγματικές συνθήκες ή σε παραπλανητικές εποχικές διακυμάνσεις. Στην παρούσα μελέτη, τα δεδομένα που έχουν διορθωθεί εποχικά είναι σε επίπεδο τριμήνου, από το Α' τρίμηνο του 2008 έως και το Α' τρίμηνο του 2016. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την εποχική διόρθωση των δεδομένων είναι αυτή του κινητού μέσου. Στόχος της παραπάνω μεθόδου είναι να επαλειφθούν οι περιοδικές μεταβολές που οφείλονται σε εποχικότητα και υπάρχουν στα δεδομένα μας. Στην συγκεκριμένη μέθοδο το εποχικό πρότυπο επανεμφανίζεται σε κανονική βάση κάθε επόμενο έτος.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι, παρά το μικρό μέγεθος του δείγματος (32 παρατηρήσεις), δεν ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιήσουμε περισσότερο σύνθετες τεχνικές εποχικής διόρθωσης, καθώς θεωρήθηκε ασφαλής η παραδοχή της σταθερότητας του εποχικού προτύπου για κάθε έτος (πρβλ. Γρ. 41).

7. Βιβλιογραφία

- [1] Cedefop, 2016 Skills Forecast – Labour Force. Available at: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/labour-force> (2016)
- [2] Cedefop, *From education to working life, The labour market outcomes of vocational education and training*. Luxembourg: Publications Office of the European Union (2012)
- [3] Cedefop, *On the way to 2020: data for vocational education and training policies. Country statistical overviews*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Cedefop Research Paper; no 45 (2015)
- [4] Cedefop, *Publication Analysis and overview of NQF developments in European countries. Annual Report: Greece- European Inventory on NQF 2014*. Thessaloniki: CEDEFOP (2015)
- [5] Drakaki, M., Papadakis, N., Kyridis, A. Papargyris, A., Who’s The Greek Neet? Parameters, Trends and Common Characteristics of a Heterogeneous Group, in *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4, No. 6; April 2014, pp. 240- 254 (2014)
- [6] Eurofound, *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union (2012)
- [7] European Commission, *Commission Staff Working Document. Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks - 2008*, Luxembourg: Publications Office of the European Union (2008)
- [8] Eurostat, Labour Force Survey
- [9] Eurostat, *Newsrelease- Euroindicators. May 2016: Euro area unemployment at 10.1%, 129/2016 - 1July 2016*. Available online at: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7545626/3-01072016-AP-EN.pdf/4281f757-75ef-4463-a15c-ca9f968b8513> (2016a)
- [10] Eurostat, Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and educational attainment level (NEET rates) [yth_empl_160] Available online at: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (2016b)
- [11] International Labour Office, *Global Employment Trends for Youth 2012*. Geneva: ILO (2012)
- [12] International Organization for Migration (IOM), *Mediterranean Update: Migration Flows Europe: Arrivals and Fatalities (Missing migrants project)*. IOM: June 2016. Available online at:

- <https://www.iom.int/infographics/mediterranean-update-migration-flows-europe-arrivals-and-fatalities-24-june-2016> (2016)
- [13] Kotroyannos, D., Lavdas, K., Papadakis, N. Kyridis, A., Theodorikakos, P., Tzagkarakis, St & Drakaki, M., An individuality in parenthesis? Social Vulnerability, Youth and the Welfare State in Crisis, in *Studies in Social Sciences and Humanities*, Vol. 3, No. 5, 2015, pp. 268-27 (2015)
- [14] OECD , *Help Wanted? Providing and Paying for Long-Term Care. Sizing Up the Challenge Ahead: Future Demographic Trends and Long-term Care Costs*. Paris: OECD (2011)
- [15] OECD, International Migration Database. Available at: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG>
- [16] Papadakis, N., Kyridis, A., Papargyris, A., Searching for absents: The State of things for the Neets (young people Not in Education, Employment or Training) in Greece. An overview, in *Journal of Sociological Research*, vol. 6, no. 1, pp. 44-75 (2015)
- [17] Papadakis, N., Theodorikakos, P., Dafermos, V., Basta, M., Papargyris, A., Drakaki., M. (2016), Greek Young People not in Education, Employment or Training, in the era of crisis: NEETs’ social inclusion/ exclusion, employability, civic values and political behavior, Paper presented in the UCL/ LLAKES Research Conference 2016. London: UCL- IoE (2016)
- [18] Rifkin, J., Rethinking the Future of Employment in the E.U, in the European Conference on «The future of work. Key challenges for the European Employment Strategy». Athens, 13-14 February 2003 (2003).
- [19] Alheit, P. & Bergamini, St., Βιογραφική έρευνα και έρευνα ιστοριών ζωής, στο Σ. Παπαϊωάννου (επιμ.), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης - Τμήμα Κοινωνιολογίας & Διεθνές Μεταπτυχιακό Θερινό Σχολείο, σσ. 121- 130 (1998)
- [20] Αναθεωρημένος Υπολογιζόμενος Πληθυσμός κατά φύλο την 1η Ιανουαρίου σε επίπεδο Συνόλου Χώρας, Διοικητικών Περιφερειών και Νομών (2002 - 2015)
- [21] Cedefop, *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα. Συνοπτική Περιγραφή*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014)
- [22] ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2015
- [23] ΕΛΣΤΑΤ «Η Ελλάς με αριθμούς, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2015»
- [24] ΕΛΣΤΑΤ, «Σύντομο μεθοδολογικό σημείωμα εκτιμώμενων μεταναστευτικών ροών και υπολογιζόμενου πληθυσμού 1991-2014» και «Μεθοδολογικό σημείωμα εκτιμώμενων μεταναστευτικών ροών 2014 και υπολογιζόμενου πληθυσμού 2015»

- [25] ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011, Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την αναθεώρηση των αποτελεσμάτων της Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών 2011 στις 20/3/2014
- [26] ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού
- [27] ΕΛΣΤΑΤ, Η Ελλάδα με αριθμούς, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2015
- [28] ΕΛΣΤΑΤ, Θάνατοι στην Ελλάδα κατά φύλο και ηλικία του θανόντος (2000-2014)
- [29] ΕΛΣΤΑΤ, Κατά Κεφαλήν Μεγέθη (προσωρινά στοιχεία), 2006-2014
- [30] ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί λογαριασμοί, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- [31] ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί λογαριασμοί, Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ
- [32] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2016 σχετικά με τους πρόσφυγες: κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας (2015/2321(INI))
- [33] Ζωγραφάκης, Σ., Κασίμης Χ., Ελληνική οικονομία και μετανάστες: Χτες... σήμερα... αύριο, Συλλογικός Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα: «Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής», Αθήνα (2014)
- [34] Ι.Τ.Ε.Π., *Εξελίξεις στο τουρισμό και στην ελληνική ξενοδοχεία*, (2014)
- [35] ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ, *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα, Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου*. Αθήνα: ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ (2015)
- [36] ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση*. Αθήνα: ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ (2016)
- [37] Καβουνίδη, Τ., Κόντης, Α., Λιανός, Θ, Φακιολάς, Ρ., *Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες-Πολιτικές-Προοπτικές, Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής*, Τόμος Α (2008)
- [38] Κακλαμάνη, Σ., Προβολές Πληθυσμού Περιφέρειας Κρήτης, MMWD National Conference in Crete, Ηράκλειο (2014)
- [39] ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ, *Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης 2015. Η ελληνική Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Μέρος Α'. Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ ΓΣΕΕ (2015)
- [40] ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Π.Κ./ Παπαργύρης Α. & Παπαδάκης, Ν. Π3.2. Report για τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην βιοτική τροχιά των Neets. Ρέθυμνο: Παραδοτέο της Έργου "Neets2" (Πράξη 3757 του GR07/ΕΕΑ- Grants- αδημοσίευτο) (2016).
- [41] Παπαδάκης, Ν., Οι Neets στην Ευρώπη. Συγκλίσεις, Αποκλίσεις και οι ερμηνευτικά προσπελάσιμες όψεις του φαινομένου, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Βαρόμετρο Απόπλων. Οι Neets στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ι. Σιδέρη, σσ. 15-75 (2013)
- [42] Παπαδάκης, Ν., *Προς την κοινωνία των δεξιοτήτων? Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές*

- κατάρτισης. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκκουλας και Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου (2006)
- [43] Παπαπέτρου, Ε., Η ελληνική αγορά εργασίας στα χρόνια της κρίσης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές, Τόμος της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών με θέμα: «Ανταγωνιστικότητα για ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής», Αθήνα (2014)
- [44] Παπαργύρης, Α., Παρουσίαση και ανάλυση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας: Οι κατανομές ανά Διοικητική Περιφέρεια και Νομό, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ.121-173 (2013)
- [45] Τράπεζα της Ελλάδος, Working paper on The impact of immigration on the employment and wages of native workers, (2013)
- [46] Φωτόπουλος, Ν., Το πρόβλημα των Neets και η ελληνική πραγματικότητα, στο Ν. Παπαδάκης (επιμ.), *Βαρόμετρο Απόντων: οι NEETs στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 241-263 (2013)

8. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Πίνακες ανάλυσης δεδομένων

Πίνακας 20 : Πληθυσμός στην Ελλάδα κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)

Ηλικία	Άντρες	Γυναίκες
0-9	5,0	4,7
10-19	5,1	4,8
20-29	6,4	6,0
30-39	7,7	7,5
40-49	7,2	7,4
50-59	6,3	6,6
60-69	5,0	5,5
70-79	4,2	5,2
80+	2,1	3,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 21 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Ελλάδας, 2008-2015 (εκ. ευρώ)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΑΕΠ	241.990	237.534	226.031	207.029	191.204	180.389	177.559	176.023

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (εκτιμήσεις), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 22: Κατά Κεφαλήν Μεγέθη στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2015 (εκ. ευρώ)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές	21.845	21.386	20.324	18.643	17.311	16.451	16.250	21.845
Ακαθάριστο εθνικό εισόδημα σε αγοραίες τιμές	21.194	20.911	19.908	18.134	17.426	16.425	16.243	21.194
Καθαρό εθνικό εισόδημα σε αγοραίες τιμές	17.911	17.519	16.499	14.808	14.074	13.270	13.264	17.911
Καθαρό εθνικό διαθέσιμο εισόδημα	17.854	17.409	16.363	14.661	13.996	13.390	13.206	17.854

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (από το 2011 και μετά τα στοιχεία είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 23 : Απασχόληση στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση
2008Α	48,9	2011Α	44,9	2014Α	37,9
2008Β	49,0	2011Β	43,8	2014Β	38,0
2008Γ	48,7	2011Γ	42,7	2014Γ	38,3
2008Δ	48,9	2011Δ	41,6	2014Δ	38,2
2009Α	48,7	2012Α	40,8	2015Α	38,2
2009Β	48,4	2012Β	39,7	2015Β	39,0
2009Γ	48,2	2012Γ	38,9	2015Γ	39,4
2009Δ	48,0	2012Δ	38,7	2015Δ	39,5
2010Α	47,7	2013Α	38,0	2016Α	39,5
2010Β	47,0	2013Β	37,8		
2010Γ	46,4	2013Γ	37,6		
2010Δ	45,7	2013Δ	37,5		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 24 : Ανεργία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Ανεργία	Τρίμηνο	Ανεργία	Τρίμηνο	Ανεργία
2008Α	8,0	2011Α	15,4	2014Α	26,6
2008Β	7,4	2011Β	16,7	2014Β	26,9
2008Γ	7,5	2011Γ	18,6	2014Γ	26,4
2008Δ	8,0	2011Δ	20,8	2014Δ	25,9
2009Α	9,1	2012Α	21,8	2015Α	25,5
2009Β	9,2	2012Β	24,1	2015Β	24,9
2009Γ	9,8	2012Γ	25,8	2015Γ	24,9
2009Δ	10,4	2012Δ	26,1	2015Δ	24,3
2010Α	11,4	2013Α	26,4	2016Α	23,8
2010Β	12,2	2013Β	27,7		
2010Γ	13,0	2013Γ	28,2		
2010Δ	14,3	2013Δ	27,6		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 25 : Απασχόληση κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες	Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες
2008Α	61,2	37,3	2012Β	48,3	31,7
2008Β	61,1	37,6	2012Γ	47,4	31,1
2008Γ	60,6	37,6	2012Δ	47,0	31,0
2008Δ	60,7	37,7	2013Α	46,2	30,4
2009Α	60,2	37,9	2013Β	46,1	30,1
2009Β	59,7	37,8	2013Γ	45,9	29,9
2009Γ	59,3	37,7	2013Δ	45,8	29,8
2009Δ	59,1	37,5	2014Α	45,8	30,4
2010Α	58,6	37,4	2014Β	45,9	30,5
2010Β	57,5	37,2	2014Γ	46,1	31,0
2010Γ	56,7	36,8	2014Δ	45,9	31,2
2010Δ	55,9	36,2	2015Α	46,0	31,0
2011Α	54,8	35,6	2015Β	46,7	31,9
2011Β	53,6	34,7	2015Γ	47,2	32,1
2011Γ	52,1	33,9	2015Δ	47,4	32,3
2011Δ	50,5	33,2	2016Α	47,5	32,0
2012Α	49,7	32,6			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 26 : Ανεργία κατά φύλο στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες	Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες
2008Α	5,3	12,0	2012Β	21,2	27,8
2008Β	4,	11,2	2012Γ	22,9	29,7
2008Γ	5,0	11,1	2012Δ	23,4	29,7
2008Δ	5,4	11,7	2013Α	23,5	30,1
2009Α	6,5	12,7	2013Β	24,6	31,6
2009Β	6,5	12,8	2013Γ	25,2	32,1
2009Γ	7,0	13,5	2013Δ	24,6	31,6
2009Δ	7,8	14,1	2014Α	23,6	30,4
2010Α	8,7	15,1	2014Β	23,8	30,9
2010Β	9,6	15,6	2014Γ	23,7	30,0
2010Γ	10,3	16,6	2014Δ	23,2	29,4
2010Δ	11,6	18,0	2015Α	22,2	29,6
2011Α	12,7	19,0	2015Β	21,8	28,7
2011Β	14,0	20,4	2015Γ	21,7	28,8
2011Γ	15,9	22,2	2015Δ	21,1	28,3
2011Δ	18,0	24,6	2016Α	20,1	28,5
2012Α	18,8	25,8			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 27 : Απασχόληση κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+
2008Α	7,0	38,8	73,4	79,4	58,9	4,3
2008Β	6,5	40,2	72,8	79,2	58,9	4,2
2008Γ	6,2	38,6	72,1	79,0	58,7	4,3
2008Δ	6,0	40,1	73,3	79,1	58,7	4,1
2009Α	6,2	40,0	72,2	78,9	58,4	4,2
2009Β	5,8	39,0	72,2	78,4	58,3	4,2
2009Γ	6,3	38,6	71,3	78,1	58,2	4,1
2009Δ	5,8	36,9	72,0	77,8	58,1	4,2
2010Α	5,8	36,6	70,3	77,4	58,3	4,1
2010Β	4,8	35,4	69,3	76,5	57,6	3,9
2010Γ	4,4	34,3	67,2	75,8	57,3	3,9
2010Δ	3,6	33,3	65,6	74,9	56,9	3,9
2011Α	3,1	32,3	63,0	74,0	56,2	3,9
2011Β	3,1	29,8	61,0	72,8	55,2	3,6
2011Γ	3,3	27,9	59,0	71,6	53,9	3,4
2011Δ	3,3	26,4	56,6	70,3	52,6	3,2
2012Α	3,4	25,4	55,2	69,1	52,1	2,9
2012Β	2,9	24,1	54,0	67,1	51,1	2,7
2012Γ	2,6	22,1	53,0	66,3	50,2	2,6
2012Δ	2,4	22,2	52,5	65,6	50,4	2,5
2013Α	2,1	21,8	51,0	65,1	49,3	2,4
2013Β	2,1	21,6	47,8	65,0	49,8	2,4
2013Γ	2,2	22,2	47,9	64,7	49,4	2,5
2013Δ	2,1	23,0	48,0	64,3	49,2	2,5
2014Α	2,2	22,4	50,0	64,9	49,5	2,5
2014Β	2,7	24,0	50,8	65,3	48,9	2,5
2014Γ	2,5	25,2	51,2	65,8	49,4	2,6
2014Δ	3,0	23,9	50,7	66,3	49,2	2,5
2015Α	2,5	23,9	52,0	66,2	49,1	2,6
2015Β	2,3	24,4	54,4	67,6	50,1	2,7
2015Γ	2,0	24,4	55,6	68,1	50,7	2,9
2015Δ	1,8	24,2	54,0	68,6	51,2	2,9
2016Α	2,0	22,3	54,7	69,0	51,1	2,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 28 : Ανεργία κατά ηλικία στην Ελλάδα διαχρονικά, 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+
2008Α	26,5	21,9	13,7	7,1	4,2	0,8
2008Β	26,3	19,6	13,0	6,6	3,7	0,7
2008Γ	22,7	21,5	12,8	6,7	3,7	1,1
2008Δ	29,0	21,6	12,8	7,2	4,3	0,7
2009Α	31,8	23,5	14,4	8,2	5,2	0,8
2009Β	31,2	23,6	14,3	8,2	5,5	0,7
2009Γ	30,6	24,6	15,5	8,7	6,0	0,8
2009Δ	32,1	27,5	16,1	9,4	6,3	1,0
2010Α	31,6	29,4	17,4	10,5	7,0	1,1
2010Β	37,0	30,9	18,5	11,2	7,5	1,2
2010Γ	40,6	32,8	20,2	12,0	8,0	1,4
2010Δ	48,2	35,3	22,9	13,3	8,7	1,6
2011Α	53,2	37,0	25,6	14,3	9,3	2,1
2011Β	55,0	42,1	27,9	15,2	10,1	1,8
2011Γ	58,4	45,0	30,8	16,9	11,5	3,1
2011Δ	59,5	48,1	33,5	19,1	13,5	3,5
2012Α	59,7	49,8	34,7	20,3	14,2	3,0
2012Β	64,3	52,8	37,2	22,8	16,1	4,3
2012Γ	70,6	56,2	38,8	24,3	18,1	4,4
2012Δ	69,0	55,6	38,8	25,0	18,1	6,2
2013Α	69,9	56,5	40,0	24,8	18,5	7,2
2013Β	73,2	57,5	44,9	25,9	18,9	11,2
2013Γ	74,6	56,2	44,6	26,9	19,9	8,1
2013Δ	71,1	53,9	44,0	26,4	19,5	9,8
2014Α	67,6	53,3	41,2	25,4	19,1	12,3
2014Β	63,1	50,8	40,7	25,9	20,0	10,5
2014Γ	62,0	49,6	40,6	25,6	19,4	9,1
2014Δ	52,9	50,8	40,6	24,6	19,3	11,1
2015Α	56,4	49,7	38,6	24,4	19,2	9,1
2015Β	56,4	49,2	36,3	24,2	18,9	10,2
2015Γ	61,9	48,9	35,1	24,3	19,4	10,6
2015Δ	61,4	47,2	36,9	23,2	19,1	10,2
2016Α	58,9	48,4	35,0	22,2	19,2	12,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 29 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Ελλάδα, Απογραφή 2011 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	%
Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	0,4
Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών	1,4
Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου και ισότιμων σχολών	10,0
Πτυχιούχοι ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ και ισότιμων σχολών	4,1
Πτυχιούχοι ανώτερων επαγγελματικών σχολών	0,8
Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.)	4,6
Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού κλπ.)	20,2
Πτυχιούχοι Επαγγελματικού Λυκείου	3,2
Πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	2,3
Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου	10,9
Απόφοιτοι Δημοτικού	23,3
Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	4,1
Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή	6,0
Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	2,3
Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005)	6,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 30 : Απασχόληση και ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Απασχόληση	Ανεργία
8 Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	76,6	12,9
7 Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	59,6	19,9
6 Πτυχιούχοι Τεχνολόγοι (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	59,6	21,9
5 Έχουν Επαγγελματική Κατάρτιση (μεταλυκειακή, μη 3βάθμια εκπ)	55,8	28,8
4 Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	42,0	27,0
3 Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	31,3	28,6
2 Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	20,6	24,6
1 Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	4,2	36,4
0 Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	4,9	50,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 31 : Πληθυσμός της Κρήτης κατά ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)

Ηλικία	Άντρες	Γυναίκες
0-9	5,7	5,5
10-19	5,7	5,3
20-29	6,8	6,5
30-39	7,9	7,8
40-49	7,1	7,2
50-59	5,7	5,9
60-69	4,8	4,9
70-79	3,7	4,4
80+	2,1	3,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξ

Πίνακας 32 : Αλλοδαπός πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, Απογραφή 2011 (%)

	Ηράκλειο	Λασιθί	Ρέθυμνο	Χανιά
Αλλοδαπος πληθυσμός (%)	8,4	12,9	10,9	11,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 33 : Πληθυσμός Κρήτης κατά Περιφερειακή Ενότητα, ηλικία και φύλο, Απογραφή 2011 (%)

Ηλικία	Ηράκλειο		Λασιθί		Ρέθυμνο		Χανιά	
	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες	Άντρες	Γυναίκες
0-9	5,9	5,6	4,9	4,8	6,0	5,8	5,6	5,4
10-19	5,7	5,3	5,2	4,8	6,1	6,4	5,6	4,9
20-29	6,9	6,6	5,8	5,7	7,0	7,9	6,8	5,9
30-39	8,1	8,0	7,4	7,2	7,7	7,5	7,8	7,7
40-49	7,0	7,2	7,0	6,9	6,9	6,6	7,5	7,6
50-59	5,6	5,8	6,3	6,0	5,3	5,2	6,1	6,2
60-69	4,7	4,8	5,3	5,2	4,4	4,5	4,8	4,9
70-79	5,5	7,2	7,6	9,9	5,6	7,1	5,9	7,3
80+	5,9	5,6	4,9	4,8	6,0	5,8	5,6	5,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 34 : Πληθυσμός Κρήτης κατά οικογενειακή κατάσταση, Απογραφή 2011 (%)

Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζευγμένοι/ες	Άλλο
40,3	49,7	6,7	2,7	0,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 35 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κρήτης, 2008-13 (εκ. ευρώ)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΕΠ	11.808	11.509	10.860	9.716	8.845	8.831

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 36 : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (εκ. ευρώ)

Π, Ενότητα	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ηράκλειο	5.913	5.678	5.405	4.768	4.223	4.304
Λασιθι	1.419	1.420	1.299	1.145	1.093	1.101
Ρέθυμνο	1.471	1.458	1.386	1.280	1.171	1.171
Χανιά	3.005	2.954	2.770	2.522	2.358	2.254

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 37 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Κρήτης, 2008-2013 (ευρώ)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ	19.176	18.542	17.372	15.465	14.046	14.007

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 38 : Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ στην Κρήτη κατά Περιφερειακή Ενότητα, 2008-2013 (ευρώ)

Π. Ενότητα	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ηράκλειο	19.562	18.636	17.619	15.460	13.648	13.882
Λασιθί	18.807	18.773	17.139	15.113	14.467	14.626
Ρέθυμνο	17.511	17.152	16.144	14.805	13.500	13.475
Χανιά	19.509	19.005	17.674	16.004	14.926	14.248

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία από το 2011 έως το 2013 είναι προσωρινά), Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 39 : Επίπεδο εκπαίδευσης πληθυσμού στην Κρήτη, Απογραφή 2011 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	0,4	0,2	0,3
Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών	0,9	0,9	0,9
Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου και ισότιμων σχολών	7,5	8,9	8,2
Πτυχιούχοι ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ και ισότιμων σχολών	4,1	4,5	4,3
Πτυχιούχοι ανώτερων επαγγελματικών σχολών	1,2	0,5	0,9
Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ,)	3,4	4,5	4
Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού κλπ,)	18,0	19,8	18,9
Πτυχιούχοι Επαγγελματικού Λυκείου	3,9	2,2	3
Πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	2,8	1,3	2
Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου	13,1	11	12
Απόφοιτοι Δημοτικού	26,0	25,4	25,7
Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	2,7	4,8	3,8
Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή	7,1	6,6	6,8
Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	1,3	2,4	1,8
Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2005)	7,5	7,1	7,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 40 : Απασχόληση στην Κρήτη διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση
2008Α	52,7	2011Α	50,3	2014Α	41,4
2008Β	53,3	2011Β	49,5	2014Β	42,1
2008Γ	52,3	2011Γ	46,5	2014Γ	41,2
2008Δ	52,5	2011Δ	46,0	2014Δ	40,6
2009Α	52,7	2012Α	44,7	2015Α	40,3
2009Β	52,2	2012Β	42,3	2015Β	41,3
2009Γ	51,5	2012Γ	43,4	2015Γ	45,4
2009Δ	52,2	2012Δ	42,5	2015Δ	39,6
2010Α	51,5	2013Α	42,1	2016Α	49,1
2010Β	50,6	2013Β	42,3		
2010Γ	49,6	2013Γ	40,7		
2010Δ	50,3	2013Δ	41,3		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 41 : Ανεργία στην Κρήτη διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση	Τρίμηνο	Απασχόληση
2008Α	6,7	2011Α	13,5	2014Α	22,6
2008Β	5,4	2011Β	14,1	2014Β	23,4
2008Γ	5,2	2011Γ	18,2	2014Γ	25,3
2008Δ	8,0	2011Δ	17,6	2014Δ	24,2
2009Α	9,3	2012Α	20,1	2015Α	22,8
2009Β	8,4	2012Β	23,7	2015Β	23,3
2009Γ	8,0	2012Γ	22,4	2015Γ	25,1
2009Δ	9,9	2012Δ	22,5	2015Δ	25,3
2010Α	11,0	2013Α	22,6	2016Α	17,8
2010Β	11,6	2013Β	24,8		
2010Γ	12,2	2013Γ	27,7		
2010Δ	12,7	2013Δ	24,6		

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 42 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες	Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες
2008Α	64,9	40,6	2012Β	50,3	34,4
2008Β	65,3	41,3	2012Γ	52,3	35,5
2008Γ	65,1	40,6	2012Δ	51,1	34,4
2008Δ	65,0	40,2	2013Α	50,6	33,8
2009Α	64,3	41,2	2013Β	49,6	35,1
2009Β	62,9	41,5	2013Γ	48,4	33,9
2009Γ	61,9	42,0	2013Δ	48,8	34,1
2009Δ	61,9	42,8	2014Α	48,6	34,4
2010Α	60,3	42,8	2014Β	49,4	34,8
2010Β	60,2	40,9	2014Γ	48,3	34,8
2010Γ	59,8	40,5	2014Δ	47,7	34,0
2010Δ	59,3	41,6	2015Α	48,1	32,8
2011Α	59,3	41,5	2015Β	48,8	33,9
2011Β	58,8	40,1	2015Γ	49,2	34,0
2011Γ	56,0	37,9	2015Δ	48,0	31,6
2011Δ	54,7	37,6	2016Α	48,1	32,4
2012Α	53,1	36,5			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 43 : Ανεργία στην Κρήτη κατά φύλο διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες	Τρίμηνο	Άντρες	Γυναίκες
2008Α	4,9	11,0	2012Β	19,9	28,3
2008Β	3,3	8,4	2012Γ	18,7	27,4
2008Γ	2,4	9,3	2012Δ	18,2	27,8
2008Δ	4,5	12,9	2013Α	17,6	28,4
2009Α	6,1	13,8	2013Β	21,2	29,0
2009Β	6,1	11,5	2013Γ	24,7	31,9
2009Γ	6,0	10,7	2013Δ	20,8	29,3
2009Δ	7,8	12,7	2014Α	18,9	26,9
2010Α	9,1	13,5	2014Β	19,4	28,1
2010Β	8,6	15,5	2014Γ	22,6	29,0
2010Γ	9,6	15,9	2014Δ	21,9	27,1
2010Δ	10,3	15,9	2015Α	19,3	27,0
2011Α	11,0	16,6	2015Β	20,2	27,0
2011Β	11,3	17,7	2015Γ	21,6	29,7
2011Γ	15,6	21,9	2015Δ	20,5	31,3
2011Δ	14,6	21,3	2016Α	18,8	29,7
2012Α	16,6	24,4			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 44 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+
2008Α	10,2	42,5	74,1	79,7	65,1	8,6
2008Β	8,6	41,6	75,7	81,2	64,6	9,1
2008Γ	9,0	42,7	74,2	79,1	63,2	9,0
2008Δ	7,1	46,0	76,3	78,6	63,3	8,7
2009Α	9,8	46,3	75,1	78,6	63,8	8,8
2009Β	8,4	42,9	72,1	78,5	64,3	8,5
2009Γ	8,4	46,5	70,1	77,5	63,8	7,5
2009Δ	8,1	46,9	71,7	78,2	64,8	8,3
2010Α	7,5	45,7	68,4	78,2	65,0	7,4
2010Β	4,5	39,5	69,5	78,3	63,2	7,4
2010Γ	6,2	36,1	66,7	76,3	62,9	7,9
2010Δ	4,8	41,1	66,9	75,9	64,5	8,1
2011Α	4,9	37,5	65,4	76,2	64,2	9,0
2011Β	5,7	33,8	61,7	75,2	64,4	8,9
2011Γ	6,6	32,0	55,2	71,6	61,3	7,2
2011Δ	6,1	32,7	54,4	71,4	60,9	6,4
2012Α	5,5	33,5	53,4	68,8	59,5	6,5
2012Β	4,1	30,3	51,6	67,3	55,5	5,0
2012Γ	3,9	31,7	53,9	70,0	56,8	4,5
2012Δ	3,5	29,4	51,8	68,9	55,3	5,0
2013Α	3,6	29,5	50,6	67,9	56,0	4,7
2013Β	3,6	30,9	50,1	68,1	56,1	5,1
2013Γ	3,5	28,7	51,0	66,4	53,0	4,7
2013Δ	3,3	28,4	51,6	67,8	53,1	4,5
2014Α	2,4	26,8	52,2	69,7	52,9	3,4
2014Β	3,5	29,3	54,1	69,5	54,6	2,6
2014Γ	2,2	33,0	54,1	67,9	52,9	2,3
2014Δ	3,7	24,6	52,0	68,4	53,3	2,0
2015Α	3,2	25,6	54,2	67,6	52,2	2,3
2015Β	3,5	29,9	54,3	67,9	53,8	3,0
2015Γ	2,8	25,9	57,4	74,1	60,3	3,9
2015Δ	2,8	25,8	47,5	65,1	53,5	3,2
2016Α	2,2	27,5	63,8	82,0	63,6	3,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 45 : Ανεργία στην Κρήτη κατά ηλικία διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	15-19	20-24	25-29	30-44	45-64	65+
2008Α	12,6	9,3	10,3	7,4	4,0	0,0
2008Β	26,8	8,4	6,8	5,6	3,4	0,0
2008Γ	29,5	9,5	6,8	5,3	2,8	0,0
2008Δ	42,1	15,8	8,8	7,8	5,4	0,0
2009Α	33,8	18,9	11,4	9,2	6,2	0,0
2009Β	26,3	19,3	11,8	8,5	4,5	0,0
2009Γ	25,8	17,8	12,1	7,8	4,1	0,0
2009Δ	22,9	21,7	15,0	9,6	6,0	0,0
2010Α	33,9	24,4	18,4	10,2	6,3	0,0
2010Β	40,2	30,1	18,1	10,2	6,9	1,0
2010Γ	34,6	34,8	20,0	11,4	6,0	1,0
2010Δ	42,8	28,2	21,6	12,4	7,0	1,0
2011Α	48,4	32,6	23,3	12,7	7,1	0,9
2011Β	40,9	36,3	24,3	13,1	7,9	0,9
2011Γ	47,0	45,2	34,8	16,0	9,3	2,2
2011Δ	48,9	40,7	34,8	16,1	8,2	1,2
2012Α	51,2	42,4	35,0	19,7	10,9	1,5
2012Β	54,9	44,2	39,9	23,6	13,6	4,7
2012Γ	49,7	41,3	38,4	22,1	13,7	8,2
2012Δ	50,4	41,4	36,5	22,6	14,0	5,6
2013Α	43,4	40,8	36,8	22,6	14,6	6,8
2013Β	57,7	44,1	40,5	23,9	17,3	5,8
2013Γ	58,1	43,9	43,5	27,1	22,0	4,5
2013Δ	56,2	45,9	40,5	22,9	17,4	9,7
2014Α	64,3	45,9	36,7	20,1	16,1	8,8
2014Β	59,6	42,8	38,0	21,1	17,3	8,7
2014Γ	73,4	39,2	40,0	23,8	19,2	6,0
2014Δ	54,5	46,9	39,7	21,9	17,5	6,8
2015Α	45,5	41,5	35,7	21,6	16,0	6,1
2015Β	46,1	37,3	38,1	22,7	16,3	7,8
2015Γ	46,9	49,5	36,4	24,1	21,0	11,9
2015Δ	43,0	40,5	41,9	25,5	18,1	7,7
2016Α	59,2	39,9	27,1	15,2	14,5	14,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 46 : Απασχόληση και ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Απασχόληση	Ανεργία
8 Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	79,9	7,7
7 Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	59,8	20,0
6 Πτυχιούχοι Τεχνολόγοι (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	59,9	20,0
5 Έχουν Επαγγελματική Κατάρτιση (μεταλυκειακή, μη 3βάθμια εκπ)	57,2	29,4
4 Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	44,5	24,4
3 Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	37,2	27,6
2 Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	25,8	24,9
1 Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	4,8	24,6
0 Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	12,5	29,8

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 47 : Απασχόληση και ανεργία στην Κρήτη κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο (με ΕΔ), μέσος όρος έτους 2015 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Άντρες		Γυναίκες	
	Απασχόληση	Ανεργία	Απασχόληση	Ανεργία
8 Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	76,9	11,2	83,3	4,7
7 Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	61,3	15,6	58,4	23,7
6 Πτυχιούχοι Τεχνολόγοι (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	62,0	14,6	57,5	25,5
5 Έχουν Επαγγελματική Κατάρτιση (μεταλυκειακή, μη 3βάθμια εκπ)	65,3	21,1	52,1	34,9
4 Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	55,2	18,7	33,9	32,1
3 Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	45,2	25,7	26,5	31,6
2 Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	32,8	25	19,7	24,8
1 Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	12,6	30,2	1,5	3,3
0 Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	26,4	14,7	5,1	52,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

**Πίνακας 48 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση (με ΕΔ)
διαχρονικά, 2008-2016 (%)**

Τρίμηνο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμένοι/ες
2008Α	50	57,5	12,1	73,4
2008Β	50,2	58,7	10,1	75,1
2008Γ	51,5	57,5	8,9	72
2008Δ	61,3	56,7	9,6	63,9
2009Α	51,9	56,8	11,3	65,4
2009Β	49,8	56,6	11,2	71,6
2009Γ	49,1	56,6	10	73,8
2009Δ	58,5	56,6	11,2	71,4
2010Α	46,6	56,9	10,9	75,1
2010Β	45,4	56,6	8,3	66,7
2010Γ	43,7	56,8	7,5	63,8
2010Δ	51,7	57,1	7,2	67,4
2011Α	45	56,4	8,2	65,7
2011Β	43,6	55,7	8,1	63,8
2011Γ	40,8	52,9	8,8	60,9
2011Δ	7,4	51,4	9,7	67,9
2012Α	37,3	50,6	10,3	69,3
2012Β	35,6	47,9	9,5	61,7
2012Γ	37,3	49,7	10,2	57,7
2012Δ	40,8	49,2	8,3	54,9
2013Α	35	48,4	7,2	54,4
2013Β	36,1	48,4	7,8	55,1
2013Γ	35,3	47,1	7,5	49,2
2013Δ	43	47,2	7,9	48
2014Α	37	47,2	5,9	49,8
2014Β	38,7	46,9	7,8	52,9
2014Γ	38,9	46,3	7,4	55,6
2014Δ	42,7	45,9	6,8	59,8
2015Α	37,1	45,1	6,7	50
2015Β	37,4	46,4	6	51,4
2015Γ	37	46,6	6,4	54,2
2015Δ	37,8	46,7	4,6	42,8
2016Α	33	46,7	5,2	42

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 49 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)

Τρίμηνο	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμένοι/ες
2008Α	10,1	5,9	3,3	5,7
2008Β	7,8	4,3	2,1	3,6
2008Γ	7,3	4,2	3,1	3,2
2008Δ	12,8	6,1	7,3	15,7
2009Α	12,4	7,3	9,2	15,5
2009Β	12,5	6,1	5,9	10,4
2009Γ	12,7	5,5	6,1	7
2009Δ	16,8	7,7	4,1	11,2
2010Α	18	7,7	3,9	10,1
2010Β	18,5	7,9	9,2	15,9
2010Γ	20,8	7,9	7,2	18,5
2010Δ	23,9	9,4	12,4	12,5
2011Α	20,4	10,1	10,3	13,9
2011Β	22,2	10,2	10,4	14,5
2011Γ	29	12,9	14,8	16,2
2011Δ	1,3	12,2	7,2	9,9
2012Α	33,1	13,3	14,7	16
2012Β	36,2	16,8	16,8	22,6
2012Γ	33,3	15,7	21,6	34,5
2012Δ	41,8	15,3	26	32,3
2013Α	33,3	16,3	28,1	29,1
2013Β	35,3	18,9	17,9	26,5
2013Γ	37,4	22	14,3	37
2013Δ	41,3	18,4	11,5	32,4
2014Α	31,9	16,8	10,2	29,2
2014Β	32,1	17,9	9,1	27,3
2014Γ	33,5	20,2	10,4	27,3
2014Δ	41	18,5	12,9	21,6
2015Α	30,5	18	10,8	28,8
2015Β	31,8	17,8	19	29,6
2015Γ	33,2	20,1	26,3	30,4
2015Δ	44,6	18	30,5	37,9
2016Α	33,9	17,5	29,5	35,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

**Πίνακας 50 : Απασχόληση στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση και φύλο
διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)**

Τρίμηνο	Άντρες				Γυναίκες			
	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμέ νοι/ες	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμέ νοι/ες
2008Α	62,7	68,5	14,6	81,9	37,5	46,9	11,6	65,7
2008Β	62,4	69,4	10,2	83,8	37,8	48,2	10,1	69,3
2008Γ	63,6	68,4	12,7	86,4	39,3	47,0	7,9	64,6
2008Δ	63,7	68,5	12,7	79,9	41,8	45,3	8,8	56,4
2009Α	62,1	68,2	14,7	77,5	43,2	45,7	10,4	61,1
2009Β	59,0	67,3	14,6	74,9	41,5	46,2	10,3	70,5
2009Γ	57,3	66,5	14,4	75,6	41,7	47,0	8,9	72,7
2009Δ	58,7	65,9	16,6	71,7	42,5	47,8	9,9	71,5
2010Α	53,8	65,9	10,4	76,6	41,4	48,1	11,0	74,2
2010Β	53,7	65,5	11,8	76,7	37,7	47,9	7,6	61,6
2010Γ	52,4	65,3	11,3	73,6	35,0	48,5	6,8	59,6
2010Δ	51,1	65,7	7,9	69,4	38,8	48,6	7,0	66,3
2011Α	51,9	64,9	10,5	72,1	40,4	47,9	7,7	62,0
2011Β	51,0	64,9	8,9	71,9	37,6	46,6	7,9	59,7
2011Γ	48,6	61,3	10,6	70,4	33,6	44,6	8,4	56,3
2011Δ	47,1	59,9	10,8	71,1	34,1	43,0	9,4	65,8
2012Α	46,1	57,9	15,8	75,8	29,0	43,6	9,3	64,7
2012Β	44,7	54,5	15,1	65,5	26,6	41,5	8,3	59,6
2012Γ	47,1	56,6	16,7	62,8	27,2	43,1	8,7	55,5
2012Δ	44,6	55,8	15,7	68,0	25,1	42,9	6,7	48,7
2013Α	44,5	55,1	18,7	64,6	25,9	41,8	4,9	50,4
2013Β	43,5	54,4	12,8	60,6	29,2	42,5	6,7	52,9
2013Γ	41,6	53,7	7,9	58,9	29,8	40,6	7,4	45,6
2013Δ	44,7	52,8	9,0	59,4	29,6	41,6	7,7	43,9
2014Α	44,5	52,7	4,0	58,2	30,6	41,7	6,3	47,0
2014Β	46,3	52,7	7,9	65,3	31,7	41,2	7,8	48,3
2014Γ	45,6	52,0	7,0	57,4	33,0	40,6	7,4	54,7
2014Δ	44,2	51,6	7,8	59,5	29,4	40,3	6,6	60,2
2015Α	45,8	51,5	7,5	48,3	29,2	38,7	6,6	50,7
2015Β	44,9	53,4	5,9	47,7	30,7	39,6	6,0	52,9
2015Γ	44,2	54,1	6,3	50,5	30,7	39,3	6,4	55,6
2015Δ	39,5	54,8	3,2	43,1	26,3	38,5	4,9	42,7
2016Α	38,9	55,1	4,0	44,5	29,0	38,4	5,5	40,5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

**Πίνακας 51 : Ανεργία στην Κρήτη κατά οικογενειακή κατάσταση και φύλο
διαχρονικά (με ΕΔ), 2008-2016 (%)**

Τρίμηνο	Άντρες				Γυναίκες			
	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμέ νοι/ες	Άγαμοι	Έγγαμοι	Χήροι/ες	Διαζυγμέ νοι/ες
2008Α	8,5	3,0	10,6	2,8	15,7	10,0	-1,3	8,6
2008Β	5,8	1,8	10,0	2,8	13,1	7,5	-0,4	4,2
2008Γ	4,2	1,3	6,0	3,1	14,3	8,0	4,0	2,9
2008Δ	7,9	2,6	9,4	4,9	17,4	10,7	6,9	21,5
2009Α	10,5	3,6	8,9	9,3	17,8	12,1	8,6	17,9
2009Β	11,6	3,0	0,6	10,0	15,5	10,3	8,0	10,3
2009Γ	12,1	2,8	1,8	5,1	15,9	9,1	10,4	7,5
2009Δ	13,0	4,9	0,6	4,8	17,7	11,0	5,7	13,2
2010Α	17,3	5,0	0,6	3,2	21,3	11,0	2,0	12,7
2010Β	16,7	4,6	0,6	2,6	24,3	12,0	12,0	22,2
2010Γ	19,0	5,0	-1,8	6,0	27,5	11,5	11,2	25,1
2010Δ	19,3	6,0	0,6	9,2	23,5	13,5	15,0	14,5
2011Α	19,5	6,9	0,6	11,3	24,4	14,1	11,8	15,5
2011Β	20,2	7,1	0,6	9,8	27,9	14,1	13,0	16,9
2011Γ	27,3	9,7	17,7	11,7	36,1	17,0	13,2	18,1
2011Δ	26,3	8,6	12,1	13,5	36,5	16,6	6,3	8,8
2012Α	29,0	9,8	20,6	4,9	43,8	17,3	13,4	21,9
2012Β	31,4	13,4	7,9	14,3	48,7	20,6	20,8	26,4
2012Γ	29,6	12,5	4,5	18,1	45,4	19,6	24,4	42,3
2012Δ	30,5	11,4	7,8	14,9	47,2	19,8	33,1	39,9
2013Α	28,3	11,8	0,6	16,4	45,4	21,2	44,5	33,4
2013Β	32,5	15,1	0,6	16,7	44,3	23,1	24,4	29,9
2013Γ	37,6	18,1	-1,8	19,1	42,8	27,0	17,2	44,5
2013Δ	31,6	14,1	0,6	21,6	43,2	23,2	14,0	36,7
2014Α	29,5	12,5	0,6	18,5	39,8	21,6	10,0	32,4
2014Β	29,1	13,5	20,0	13,1	40,9	23,0	6,4	32,4
2014Γ	32,7	16,7	15,7	10,8	39,7	24,5	9,8	32,3
2014Δ	32,5	15,6	18,4	6,6	41,4	22,0	11,7	24,6
2015Α	27,6	14,1	21,4	17,8	39,1	22,2	7,2	31,8
2015Β	29,7	14,6	23,7	21,7	39,0	21,7	18,6	31,7
2015Γ	31,5	16,2	22,5	26,7	40,4	25,1	23,3	30,8
2015Δ	33,9	13,3	0,6	34,8	46,4	24,0	34,0	40,2
2016Α	32,7	11,3	0,6	24,9	39,5	24,6	35,6	39,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 52 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά θέση στο επάγγελμα διαχρονικά, 2008-2016

Τρίμηνο	Απασχολούμενοι με προσωπικό	Απασχολούμενοι χωρίς προσωπικό	Μισθωτοί	Βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση
2008Α	30.638	63.201	142.228	22.297
2008Β	31.036	61.714	160.194	22.003
2008Γ	32.397	62.962	163.988	22.409
2008Δ	30.200	64.473	152.184	19.637
2009Α	29.368	65.658	146.306	18.392
2009Β	28.358	62.371	161.143	18.645
2009Γ	27.195	63.283	168.765	19.123
2009Δ	26.501	67.799	150.003	21.973
2010Α	27.052	69.649	136.271	21.729
2010Β	28.930	65.647	147.991	20.085
2010Γ	28.217	66.148	151.287	23.125
2010Δ	27.009	67.774	139.790	22.031
2011Α	27.056	67.537	132.085	21.904
2011Β	26.651	66.337	144.509	19.793
2011Γ	25.436	63.486	145.822	17.414
2011Δ	24.924	64.836	128.788	16.725
2012Α	21.490	70.585	114.031	15.612
2012Β	20.951	64.490	120.627	14.476
2012Γ	20.470	67.520	132.232	15.686
2012Δ	19.015	69.262	115.415	13.822
2013Α	18.839	69.835	107.532	12.355
2013Β	16.084	70.586	120.535	12.874
2013Γ	16.929	67.604	123.228	12.580
2013Δ	17.575	64.608	114.004	13.863
2014Α	17.951	60.214	114.531	11.140
2014Β	17.424	57.876	129.119	12.958
2014Γ	18.551	51.275	138.198	13.638
2014Δ	14.890	53.555	200.537	3.771
2015Α	17.621	53.946	116.953	10.561
2015Β	15.982	56.402	133.309	8.503
2015Γ	16.294	55.105	142.332	8.338
2015Δ	14.667	53.314	126.246	6.963
2016Α	16.317	53.818	123.107	6.485

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

**Πίνακας 53 : Απασχολούμενοι στην Κρήτη κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας
διαχρονικά, 2008-2016**

Τρίμηνο	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
2008Α	43.883	50.591	163.891
2008Β	42.458	53.037	179.452
2008Γ	42.204	54.116	185.436
2008Δ	43.377	53.474	169.642
2009Α	47.274	53.799	158.650
2009Β	42.346	55.221	172.950
2009Γ	44.860	55.081	178.425
2009Δ	51.969	50.308	163.999
2010Α	55.252	46.298	153.151
2010Β	51.935	45.693	165.024
2010Γ	53.299	45.230	170.247
2010Δ	54.915	40.228	161.460
2011Α	55.884	36.809	155.888
2011Β	54.239	35.808	167.243
2011Γ	47.226	35.269	169.663
2011Δ	48.483	32.751	154.039
2012Α	50.580	29.717	141.422
2012Β	46.948	29.021	144.576
2012Γ	48.359	30.661	156.888
2012Δ	47.348	30.989	139.177
2013Α	46.818	30.904	130.839
2013Β	46.660	29.653	143.767
2013Γ	43.012	30.652	146.676
2013Δ	42.556	30.557	136.937
2014Α	38.499	31.199	134.137
2014Β	34.819	29.593	152.965
2014Γ	33.748	29.166	158.748
2014Δ	32.473	29.662	143.852
2015Α	34.545	27.154	137.382
2015Β	35.949	28.195	150.053
2015Γ	34.147	28.939	158.981
2015Δ	32.245	27.915	141.029
2016Α	30.825	29.110	139.792

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 54 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης, μέσος όρος έτους 2015 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	%
8 Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	0,5
7 Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	10,9
6 Πτυχιούχοι Τεχνολόγοι (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	8,8
5 Έχουν Επαγγελματική Κατάρτιση (μεταλυκειακή, μη 3βάθμια εκπ)	11,4
4 Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	33,1
3 Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	16,2
2 Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	18,2
1 Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	0,2
0 Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 55 : Άνεργος πληθυσμός Κρήτης κατά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, μέσος όρος έτους 2015 (%)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Άντρες	Γυναίκες
8 Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	0,2	0,5
7 Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	0,2	0
6 Πτυχιούχοι Τεχνολόγοι (Τριτοβάθμια εκπαίδευση)	10,8	7,4
5 Έχουν Επαγγελματική Κατάρτιση (μεταλυκειακή, μη 3βάθμια εκπ)	10,2	5,9
4 Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	14,5	18,6
3 Έχουν τελειώσει την Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	3,4	8
2 Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	3,2	5,6
1 Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	3,9	7
0 Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	0,3	0,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 56 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη διαχρονικά, 2010-2016

Μήνας	Άνεργοι	Μήνας	Άνεργοι
2010 ΙΑΝ	53.899	2013 ΑΠΡ	64.765
2010 ΑΠΡ	38.890	2013 ΙΟΥ	45.121
2010 ΙΟΥ	27.078	2013 ΟΚΤ	53.116
2010 ΟΚΤ	39.425	2013 ΔΕΚ	70.248
2010 ΔΕΚ	55.809	2014 ΙΑΝ	69.357
2011 ΙΑΝ	57.517	2014 ΑΠΡ	50.714
2011 ΑΠΡ	43.680	2014 ΙΟΥ	41.542
2011 ΙΟΥ	33.025	2014 ΟΚΤ	53.462
2011 ΟΚΤ	47.452	2014 ΔΕΚ	71.158
2011 ΔΕΚ	62.309	2015 ΙΑΝ	71.019
2012 ΙΑΝ	64.811	2015 ΑΠΡ	49.671
2012 ΑΠΡ	52.315	2015 ΙΟΥ	40.717
2012 ΙΟΥ	41.146	2015 ΟΚΤ	48.443
2012 ΟΚΤ	52.978	2015 ΔΕΚ	69.946
2012 ΔΕΚ	66.376	2016 ΙΑΝ	70.751
2013 ΙΑΝ	67.810		

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 57 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά φύλο, 2010-2016

	Άντρες	Γυναίκες
Εγγεγραμμένοι άνεργοι	38,5	61,5

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 58 : Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Κρήτη κατά ηλικία, 2010-2016

Ηλικία	%
15-19	0,8
20-24	8,6
25-29	15,3
30-44	44,9
45-54	20,3
55-64	9,4
65+	0,7

Πηγή: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, Επεξεργασία ΠΜΠΑΕ

Πίνακας 59 : Δυναμικότητα διψήφιων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στην Κρήτη

Κλάδος	2013	2015	Μεταβολή %
77 Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης	486	1.101	126,4
80 Δραστηριότητες παροχής προστασίας και έρευνας	490	1.050	114,3
49 Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	2.592	4.827	86,2
79 Ταξιδ.πρακτορεία/γραφεία ταξιδιών/άλλες υπηρεσίες	1.127	1.956	73,6
50 Πλωτές μεταφορές	715	1.219	70,3
53 Ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες	1.097	1.653	50,8
10 Βιομηχανία τροφίμων	4.577	6.770	47,9
81 Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών κτιρίων-εξωτερικοί χώροι	928	1.323	42,6
56 Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	13.985	19.825	41,8
94 Δραστηριότητες οργανώσεων	740	1.002	35,4
43 Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	5.926	7.496	26,5
31 Κατασκευή επίπλων	969	1.116	15,2
45 Χονδρ.-λιαν.εμπ.& επισκ.μηχ/κίνητων οχημάτων-μοτοσικλετών	4.392	4.893	11,4
55 Καταλύματα	13.644	15.149	11,0
97 Δραστηρ. νοικοκυριών (εργοδότες οικιακού προσωπικού)	2.142	2.346	9,5
85 Εκπαίδευση	15.354	16.207	5,6
47 Λιανικό εμπόριο	26.692	27.949	4,7
88 Δραστηρ. κοινωνικής μέριμνας. όχι παροχή καταλύματος	1.147	1.148	0,1
86 Δραστηριότητες άσκησης ιατρικών-οδοντιατρικών επαγ/των	8.315	7.761	-6,7
84 Δημόσια διοίκηση & άμυνα. υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	14.368	13.124	-8,7
46 Χονδρικό εμπόριο	7.064	6.092	-13,8
96 Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	3.037	2.426	-20,1
71 Δραστ. αρχιτεκτόνων & μηχανικών· τεχν. δοκιμές-αναλύσεις	2.505	1.915	-23,5
01 Φυτική και ζωική παραγωγή. θήρα & συναφείς δραστηριότητες	44.180	33.670	-23,8
52 Αποθήκευση-υποστηρικτικές με τη μεταφορά δραστηριότητες	1.476	1.035	-29,9
23 Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	1.574	1.016	-35,5
64 Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	2.591	1.604	-38,1
41 Κατασκευή κτιρίων	6.612	3.472	-47,5
69 Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες	3.652	1.893	-48,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία: ΠΜΠΑΕ